

CONSILIUL JUDEȚEAN VASLUI
MUZEUL JUDEȚEAN „ȘTEFAN CEL MARE“

LIVIU MĂRGHITAN

IOAN MANCAȘ

Academicieni
ai județului Vaslui

EDITURA
Ramira

Arad, 2010

<https://biblioteca-digitala.ro>

Liviu Mărghitan

S-a născut în Arad (20 decembrie 1937), localitate în care a parcurs, în perioada 1944-1954, clasele primare, gimnaziale (Școala nr. 10) și liceale (actualul Colegiu Național „Moise Nicoară”). Studiile superioare le-a efectuat în centrul universitar clujean (Facultatea de Istorie-Filozofie, specializarea Istorie Universală Antică - Arheologie).

A desfășurat o amplă cercetare arheologică în calitate de muzeograf la Complexul Muzeal Arad, la Muzeul Civilizației Dacice și Romane Hunedoara - Deva și la Muzeul Național de Istorie a României - București (este membru fondator al acestei instituții).

În peste o sută de publicații apărute în țară și în străinătate i-au fost inserate circa 800 de studii și articole. La edituri din capitală și din țară i s-au publicat, în intervalul dintre anii 1965-2008, peste 50 de titluri de carte (ca autor unic sau în colaborare).

A fost membru al Institutului Național de Tracologie, membru al Asociației Internaționale de Epigrafie Greacă și Latină, precum și membru titular în Divizia Istoria Științei (Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii - CRIFST) din cadrul Academiei Române.

A prezentat comunicări la congrese științifice din țară (inclusiv la muzee din Moldova) și din străinătate (Portugalia, Spania, Statul Vatican, Germania, Franța).

Pentru laborioasa activitate științifică, desfășurată pe durata a aproape o jumătate de secol, Consiliul Județean Arad și Centrul Cultural Județean Arad i-au acordat „Premiul de Excelență” la categoria „Știință” pe anul 2007.

A decedat fulgerător în noaptea de 12/13 ianuarie, 2011.

Liviu Mărghitan • Ioan Mancaș

ACADEMICIENI AI JUDEȚULUI VASLUI

CONSILIUL JUDEȚEAN VASLUI
MUZEUL JUDEȚEAN „ȘTEFAN CEL MARE” - VASLUI

Liviu Mărghitan

Ioan Mancaș

Academicieni ai județului Vaslui

EDITURA
Ramira

Arad, 2010

CUVÂNT ÎNAINTE

În decursul celor câțiva ani de când am început publicarea pe județe a membrilor Academiei Române am constatat că există dorința, în aproape toate cazurile, de a-i pune alături de membrii Academiei Române, născuți literalmente într-un anumit județ actual, pe academicienii care au ascendență familială în zona respectivă, dar și pe cei care și-au efectuat pregătirea primară sau universitară în școli situate în județul la care se făcea referire (Bacău și Neamț, spre exemplificare, n.n.).

Făcând o analiză a situației din județul Vaslui, am constatat că era necesară, încă de la primul volum, prezentarea celui dintâi român căruia i se atribuisese titlul de academician, cu circa două secole anterior fondării Academiei Române, învățatul Dimitrie Cantemir. În plus, dintr-o eroare a consultării documentației a fost omis din primul volum academicianul Gheorghe Ghibănescu. În privința școlarizării la licee din Bârlad, Huși și Vaslui au mai fost încă 19 personalități, care erau legate de fostul județ Tutova și de actualul județ Vaslui.

Sperăm că prin aceasta să întregim grupajul academicienilor Vasluiului de ieri și de astăzi, oferind cititorilor un plus de informații și detalii interesante.

Arad, Vaslui, anul 2010
Autorii

De la Legendarul Akademos La denumirea universală de „Academie”

În Grecia antică, dominată spiritual de credința în puterea zeilor și a zeitelor, care, potrivit spuselor sacerdoților din acele îndepărtate timpuri, sălășluiau pe piscul permanent înzăpezit al Muntelui sacru, Olimp, se vehiculau o seamă de legende. Protagonistii acestora erau, deopotrivă, atât divinități, cât și oameni, care luptau împreună împotriva unor ființe malefice, al căror aspect era pur și simplu fantezist, neexistând în natură asemenea monstruozități.

Una dintre acele legende descrie strădaniile semizeilor gemeni Castor și Polux de a o salva pe sora lor, Elena, pe care regele Atticei o ținea captivă într-un loc bine tănuțit.

În ajutorul celor doi frați, copii ai lui Zeus, a venit un personaj, Hecademos, după unele legende, Akademos, după altele. Respectivul erou legendar ar fi divulgat fraților Dioscuri locul în care regele Teseu o ascunsese pe Elena.

În Grecia antică era obiceiul de a se edifica temple dedicate atât zeităților, cât și unor personaje. Potrivit legendelor, aceste personaje luaseră parte la lupta împotriva răului produs de ființe fantastice, ca de pildă minotaurul sau centaurii (vietăți constând din busturi umane crescute din corpuri de animale copitate), în timpuri care nu puteau fi încadrate nici măcar cu aproximație.

Așadar, la o dată neprecizată din cursul secolului al VI-lea ante Hristos, într-o periferie a polis-ului Atena, a fost clădit un locaș sacru dedicat lui Akademos, cel care îi ajutase pe fiii lui Zeus să își salveze din captivitate sora.

S-au păstrat scrieri în care se menționează că în jurul aceluia templu erau plantați copaci, între care se distingeau 12 măslini sacralizați, ca fiind ai zeiței Atena. Rolul acestora era deosebit, deoarece numai din măslinile respectivelor arbori se extrăgea uleiul destinat ungerii trupului atleților care luau parte la întrecerile sportive ale jocurilor Panathenée, organizate periodic la Atena.

Pe la jumătatea celui de-al V-lea secol ante Hr., grădina publică din jurul templului lui Akademos a fost structurată într-o formă nouă, mult mai estetică. Suma necesară respectivei lucrări era furnizată de strategul (generalul, n.n.) Cimon, fiu al strategului Miltiade cel Tânăr (a condus armata ateniană în vestita bătălie de la Marathon, din anul 490 ante Hr., n.n.) Atât tatăl, cât și fiul au realizat o avuție deosebit de mare din partea ce le revenea din prăzile de război. Din banii respectivi, Cimon a dat o parte pentru sistematizarea grădinii templului lui Akademos. Dar cheltuielile au fost așa de mari, încât a fost necesară și contribuția

financiară a unei prințese de origine tragică (care trăia la Atena).

În scrierile antice se precizează că s-au trasat alei lungi, flancate de șiruri de arbori ornamentali. Datorită noii înfățișări, conștând dintr-un aspect agreabil ochilor, grădina publică, situată la periferia din acea vreme a Atenei, a devenit locul predilect de plimbare al orașenilor și de desfășurare a unor dezbateri politice ale aristocrației ateniene. Mai mult decât atât, filosoful Socrates - părintele filosofiei din Grecia antică, își ținea prelegerile pe aleile grădinii din preajma templului dedicat lui Academos.

Așa cum bine se cunoaște, Socrates a ajuns în conflict cu forul de conducere al Atenei și a fost condamnat la moarte.

Discipolul principal al magistrului Socrates, filosoful în devenire Platon, părăsise Atena, supunându-se la un fel de autoexilare, timp în care a călătorit în Egipt, Cirenaica, sudul peninsulei Italice și în insula Sicilia. Revine la Atena unde, pe la anul 387 ante Hr., a achiziționat așa-numita „grădină a lui Academos”, în scopul întemeierii unei școli de cercetare, în primul rând filosofice, dar și științifice și politice, a cărei denumire era „Academia lui Platon”. Aceasta se înscrie în istoria universală ca fiind cea dintâi școală de nivel universitar din lume, la care Platon a predat discipolilor săi filosofia, până în anul 347 ante Hr., când a încetat din viață.

Academia din Atena devenise atât de renumită și de frecventată, încât nu și-a încetat activitatea educațională pe toată durata „epocii elenistice”, începută de Alexandru Macedon (336-323 ante Hr.). Totuși, a fost serios afectată, dar nu definitiv distrusă, de către dictatorul roman Sylla, în anul 86 ante Hr., și a ființat cu unele întreruperi temporare până în anul 529 după Hr., când, din dispoziția împăratului bizantin Iustinian, a fost desființată.

Mileniul de existență al Academiei din Atena s-a impus ca punct de reper științific și spiritual al omenirii. Modelul anticilor de a purta discuții pe diverse teme științifice, într-un anumit loc, nu a fost în totalitate lăsat pradă uitării.

După bulversările care au cuprins Europa epocii feudale timpurii, perioada Renașterii și a Umanismului din Evul Mediu dezvoltat au pus omenirea continentului nostru pe o nouă cale a evoluției, în care științele au început să dețină un loc din ce în ce mai important.

Erudiți ai evului de mijloc, după obiceiul celor din „lumea veche”, au început să se întâlnească tot mai frecvent în locuri bine stabilite, pentru a discuta anumite aspecte ale științelor, schimbând totodată diverse opinii care, nu rareori, erau contradictorii. Astfel de „societăți savante” au început să se autointituleze Academii, deși nu aveau nicio tangență cu Academia platoniciană de la Atena.

Debutul s-a făcut în secolele XV - XVI de către unele orașe-republici nobiliare italiene. Inițial, în Cetatea Romei, dominată de popularitate, luase ființă „Romana Academia di istoria e archeologia”, iar apoi, la Florența, învățatul Marsilio Ficini a fost subvenționat de vestitul nobil Cosimo Ficini, pentru a reînființa Academia Platoniciană, intenție care nu a fost finalizată.

În schimb, pe la mijlocul secolului al XVI-lea, în „orașul florilor”, reședință a ținutului Toscana, se înființase „Academia Fiorentina” al cărei obiectiv științific consta în „cultivarea și apărarea limbii toscane”. Apoi, la anul 1560, în Neapole, orașul străjuit de vulcanul Vezuviu (activ și astăzi), mai mulți naturaliști s-au organizat în societatea științifică denumită Academia Secretorum Natural (Academia descoperirii secretelor naturii).

La rândul său, eruditul papă Clement al

VIII-lea (1592-1605) și-a dat consimțământul înființării la Roma a vestitei „Academia dei Lincei”, în 1603, existentă și în prezent, iar titulatura de „linceo” a membrilor acesteia are un mare prestigiu în lumea culturii italiene și nu numai. Chiar și în prezent, acceptarea unei persoane în Academia „clarvăzătorilor” se efectuează cu o mare exigență față de valoarea creațiilor literare și științifice ale candidaților.

În Franța, regele Ludovic al XIII-lea de Bourbon i-a solicitat în anul 1634 cardinalului și politicianului Armand Jean du Plessis Richelieu (1585-1642) să pună bazele Academiei franceze (*Académie française*), instituție savantă al cărei obiectiv consta în elaborarea „Dicționarului regal al limbii franceze”. Pe când era doar delfin (denumirea viitorului deținător al tronului), regele Ludovic al XIII-lea a trăit în Italia - țara de origine a mamei sale, unde a cunoscut și admirat activitățile academiilor din Roma, Napoli și Florența. În urma propunerii primite și cu acord regal, Richelieu s-a auto-proclamat întâiul președinte al noii academii din Paris.

Curtea regală a Franței, cu sofisticatele și fastuoasele sale rânduieli, strict respectate, constituia un adevărat etalon de comportament pentru celelalte dinastii dominante din Europa, care, la rândul lor imitau mai mult sau mai puțin izbutit modul de viață din anturajul suveranului de la Paris și Versailles.

Nu era, deci, de mirare că vestea existenței unei academii în „orașul luminilor” de pe Sena s-a răspândit cu rapiditate în întregul continent european, stârnind totodată intenții ferme de creare a unor instituții științifice de acel gen și pe lângă alte case imperiale și regale din acel timp. Așa, de pildă, împăratul Ferdinand III de Habsburg, al Sacrului Imperiu Roman de Națiune Germană, din dorința de a nu fi mai prejos de

cât regele Franței, dar și cu intenția de a consolida prestigiul de om cult al prințului Leopold - urmașul la tronul imperial, a încredințat acestuia din urmă misiunea de a se preocupa de constituirea Academiei Germane. Ca urmare, prin „strădania cezarului Leopold” (cezar = titlatură acordată fiului care, prin naștere, era desemnat viitor împărat, n.n.), în anul 1652, această nouă instituție științifică anunțătoare a unei coituri de mentalitate în Europa și în lume, devenea funcțională în Leipzig, centrul urban principal din landul Saxonia. *Academia Caesaria Leopoldina* avea să devină propulsatoarea științelor moderne în lumea germană, pe care o propulsa încet, dar sigur și ireversibil, pe calea industrializării.

Fiind un personaj politic luminat, care intuise că orânduirea feudală se afla în declin și că o nouă eră își croia viitorul, bazat îndeosebi pe evoluția științei, Fernando al II-lea de Medici (1610-1670), Marele Duce al Toscanei, l-a sprijinit material pe renumitul matematician și fizician Evanghelistă Toricelli (1608-1647), savant care a reușit să constate existența presiunii atmosferice și să îi stabilească forța exercitată asupra suprafeței sferei pământeste.

Sperând să poată utiliza în scopuri militare acțiunea aerului asupra unor spații în al căror interior se crease vid, marele duce toscan a amenajat pentru Toricelli un laborator la Florența în vederea efectuării de experimente, denumite *academice*. Din nefericire, la doar 39 de ani, savantul Toricelli a încetat din viață. Foștii săi colaboratori nu i-au putut continua cercetările științifice, întrucât nu posedau cunoștințele necesare, deși în anul 1657 exista deja în Florența un edificiu destinat special acestui scop.

Tot în reședința ducală a Toscanei, s-a luat inițiativa de a se consemna în scris stadiul experiențelor și rezultatelor acelor cercetări științifice. Adunate într-un volum (bu-

letin), acestea s-au tipărit sub titlul *Saggi di naturali esperienze*. Aceasta a fost publicația de debut a unui grup academic (fiind deschizătoarea de debut a revistelor de mai târziu, cu apariție periodică, a căror editare s-a generalizat pe plan mondial începând cu secolul al XIX-lea).

Deși în Anglia curtea regală nu s-a arătat deloc zeloasă în a imita realizările pe plan științific și academic din Paris, totuși, mai mulți oameni de știință au luat în particular inițiativa de a se întruni periodic cu începere din anul 1675, fiindtând „pe cont propriu” timp destul de îndelungat (aproape un deceniu, n.n.). Această grupare de savanți își desfășura cu regularitate calendaristică întrunirile științifice, fapt ce arunca o umbră neplăcută asupra monarhiei engleze, taxată ca fiind o curte cu vederi obtuze, potrivnice progresului, spre deosebire de majoritatea statelor principale din aria estică a Canalului Mânecii.

Văzând că, în ciuda dezinteresului regalității, oamenii de știință își continuă activitatea, regele Carol al II-lea Stuart (1660-1685) și-a revizuit atitudinea negativă față de științe, în general, și a acceptat înființarea Societății Regale (Royal Society) la Londra, acordându-i protecție în anul 1683. După o perioadă relativ scurtă de timp, s-a produs un proces de reorganizare, care s-a finalizat prin înființarea Academiei de Stat a Marii Britanii.

Inițial, sub impulsul tendințelor expansioniste de acaparare de noi teritorii și popoare de pe alte continente, Academia de Stat a Marii Britanii a pus pe plan secundar știința propriu-zisă și a acordat prioritate studiilor geografice și cercetărilor astronomice, ambele strâns legate de arta navigației. Academia britanică a mai manifestat un deosebit interes și în ceea ce privește studierea cât mai amănunțită a istoriei antice. În acest scop s-a preocupat de pregă-

tirea unor specialiști, care s-au implicat în săpături arheologice de mare anvergură, făcând descoperiri de-a dreptul epocale.

Pe parcursul secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea au fost duse în muzee din Marea Britanie vestigii antice care, de drept și de fapt, aparțineau altor națiuni. Este bine de știut, însă, că acestea pot fi văzute și studiate și în prezent. Altminteri, gradul de cultură al vremii respective, în diverse puncte ale globului, nu se ridica la nivelul de înțelegere și apreciere a vestigiilor vechi de milenii și nici nu s-ar fi luat măsuri ca acestea să nu fie în totalitate distruse.

Până în cea de-a doua jumătate a secolului al XVI-lea, aproape în toate statele monarhice europene s-au înființat academii naționale, deși nu toate aveau numărul corespunzător de savanți capabili să desfășoare o veritabilă activitate de cercetare de nivel științific superior.

Totuși, în câteva state, activitatea științifică a academiilor s-a desfășurat cu o eficiență atât de serioasă încât s-a ivit necesitatea stringentă de a fi create noi academii specializate doar în studierea unor anumite ramuri ale științelor. Spre exemplu, la numai 33 de ani de la fondarea Academiei Franceze, reputatul om de stat Jean Baptiste Colbert (1619-1683) a constituit în Paris un consiliu științific al cărui obiectiv consta în cercetarea istoriei și a artelor antice. Acel lucru devenise posibil deoarece în Franța s-au format o seamă de reputați arheologi și istorici de artă.

Consiliul și-a desfășurat activitatea cu o eficiență deosebită, astfel încât, după doar trei ani de dezbateri și propuneri, a fost posibilă inaugurarea primei academii din lume „de inscripții (antice, precizarea noastră) și arte frumoase” (*Academie des inscriptions et belles-arts*).

Datorită faptului că textele erau scrise în limbi care dispăruseră, iar alfabetele erau

și ele totalmente diferite de cel actual, deslușirea precisă a respectivelor înscrisuri vechi de mai multe mii de ani era de o extremă dificultate. Cu toate acestea, în afara granițelor franceze existau și alți savanți preocupați de citirea unor texte în sanscrită, greacă veche, ebraică, latină antică, hieroglifă, cuneiformă ș.a. Rezultatele științifice obținute de aceștia erau de mare ajutor și pentru francezii epigrafiști, astfel încât s-a conturat opinia potrivit căreia devenea posibilă cooptarea unor oameni de știință străini în Academia franceză, prin acordarea calității de *membri corespondenți*.

Foarte curând, acest original sistem de internaționalizare a componenței academiilor a fost adoptat și de academiile altor state europene. Din fericire, avem posibilitatea de a exemplifica această practică printr-un caz în care a fost implicat românul Dimitrie Cantemir, un excelent cunoscător al istoriei Imperiului Otoman (vezi în acest volum).

Revenind la evoluția în timp a academiilor din Europa, trebuie să marcăm anul 1666 cu înființarea de către Colbert a primei academii de științe din lume, al cărei sediu era la Paris. În atribuțiile acelei *Academie des Sciences* intrau cercetările matematice, fizice, chimice, biologice și medicale. Pe lângă acestea, se puna, tot în premieră mondială, modalitatea aplicării în practică a rezultatelor respectivelor căutări și descoperiri în științele mai sus enumerate.

Considerăm că nu comitem nicio eroare atunci când afirmăm că secolul al XVII-lea a

fost de o crucială însemnătate pentru științele viitorului, prin punerea pe întâiul plan a cercetărilor științifice fundamentale. Acestea au impus un ritm alert evoluțiilor tehnice, urmarea constând dintr-o treptată și din ce în ce mai accentuată modernizare a ansamblului societății europene. S-a făcut astfel tranziția omenirii de la feudalism la o societate industrializată pe întregul mapamond.

Din nefericire pentru întreaga umanitate, procesul de înnoire nu s-a desfășurat în mod unitar la scară globală, existând o seamă de sincope cauzatoare de „serioase rămăneri în urmă” a unor însemnate părți ale lumii. Respectivul decalaj s-a accentuat cu trecerea timpului, astfel că nici până în prezent lucrurile nu s-au îndreptat în totalitate.

Evident că rolurile academiilor naționale se amplifică neconținut, însă, din varii cauze, eforturile acestui gen de instituții nu sunt încununate de succesele și rezultatele pronosticate, realitatea fiind mult mai puțin maleabilă și nu ușor de învins.

Statele mici ale Europei, între care s-au numărat secole la rând și principatele române, nu au avut nici condiții economice și nici politice care să favorizeze apariția academiilor, cu toate că din punct de vedere istoric au existat încercări firave de creare a unor institute de nivel academic. Despre acestea, însă, cititorul interesat va afla în capitolul următor din acest volum.

Lungul drum către „Academie” al țărilor române

După formarea poporului român (prin extrem de complexa simbioză daco-romană insuficient explicabilă până în zilele noastre) și a limbii sale, pe cuprinsul fostului regat antic al Daciei, nu a fost posibilă apariția unui singur stat românesc unitar dintr-o multitudine de cauze.

Așa cum bine se cunoaște, în spațiul geografic atât de poetic delimitat de Mihai Eminescu în versurile sale se constituiseră trei formațiuni statale separate, care aveau totuși două trăsături comune: limba de sorginte latină și creștinismul de tip oriental.

Din cauze specifice istoriei noastre naționale într-atât de bine știute încât ar deveni caducă enumerarea acestora în cuprinsul capitolului secund al acestui volum, în cele trei țări române ale perioadei evului de mijloc nu au existat condiții pentru înfiripări de asociații cât de cât stabile ale unor oameni de știință și cultură. Au existat însă scurte intervale de timp în care spiritul înnoitor al civilizației a reușit, măcar parțial, în spațiul etnic românesc. Debutul îl avem încă din prima jumătate a secolului al XV-lea când, sub domnia lui Alexandru cel Bun (1400-1432), la Suceava, a luat ființă un embrion de „centru academic”, dacă se poate vorbi de așa ceva în Europa anterioară înființării Academiei Franceze.

Un fapt meritoriu al voievodului-domnitor al Moldovei a constat în sprijinirea mai multor tineri, pentru ca aceștia să poată studia la Universitatea din Cracovia, principal centru de cultură din Polonia medievală. Evident că numărul studenților români din Moldova nu era prea mare, deoarece predarea se făcea în limba latină, limbă care trebuia să fie temeinic însușită „pe cont propriu” de către fiecare candidat la studenție. În niciun caz nu aveau o astfel de posibilitate decât câțiva dinte fiii marii boierimi, strâns legată printr-o serie de interese de curtea domnească a lui Alexandru cel Bun. Șanse de dăinuire a mugurelui de știință în Moldova secolului al XV-lea nu existau, deoarece nivelul general de cultură, și mai ales de percepere și receptare a acesteia, era pe atunci extrem de scăzut pe întregul cuprins al Europei, nu numai în țara românească de la est de lanțul Carpaților.

Un alt episod de început al unei activități de o oarecare importanță științifică s-a ivit la mai bine de un secol de la încercarea din timpul lui Alexandru cel Bun. Evenimentul este legat de dobândirea scaunului voievodal al Moldovei de către Iacob Eraclid Despotul (1561-1563).

Spre deosebire de domnitorii anteriori ai Moldovei, prea puțin preocupați de știința

de carte, noul înscăunat la Suceava a studiat medicina, probabil la o universitate italiană. Își petrecuse mai mulți ani pe la reședințe regale din apusul european (Franța, Spania, Italia), unde existau cercuri savante susținute de suverani, regi sau duci. Intenționase o schimbare a vechilor obiceiuri de la curtea din Suceava prin aducerea în cetatea de reședință moldavă a mai multor învățați pregătiți în renumite universități ale aceluși timp. Cu ajutorul acestora a organizat la Cotnari o școală de grad superior, denumită *Schola latina*. La acea școală, care funcționa pe lângă biserica ce fusese ctitorită de Ștefan cel Mare, profesori erau: filologul și istoricul Johannes Sommer (1542-1574) - pregătit în școli superioare din Prusia, matematicianul și arhitectul Gasparus Paucerus - care studiasse în școli italiene, geograful, astronomul și astrologul Georg Joachimus Rheticus - cu studii încheiate la Amsterdam, chirurgul și farmacistul Hermodor Lestarch - pregătit la Viena, precum și filosofi și teologii Johannes Lusinius și Franciscus Lismanianus - ambii școliți de învățați călugări iezuiți.

După cum se poate constata, Iacob Eraclid Despotul era un personaj cu o elevată cultură, care a știut foarte bine să își aleagă un corp profesoral pe măsura exigențelor sale. Este de-a dreptul de mirare cum un grup de profesori de o respectabilă autoritate și cu o excelentă pregătire a acceptat să se stabilească în una din țările românești, cu toate că își puteau afla loc la universități europene de o bună reputație.

Cursurile au început în anul 1562, școala avându-l ca director și coordonator de program de școlarizare pe Johannes Sommer. Până în stadiul actual al cercetărilor noastre nu dispunem de date cu privire la numărul cursanților înscriși în acel prim an de studiu. Nu s-a ajuns însă la finalizarea primei serii de învățăcei, deoarece Ștefan Tomșa, boier de țară, a reușit să-l înlăture de la dom-

nie pe Iacob Eraclid și chiar să îl ucidă.

Deși în unele scrieri accederea lui Ștefan Tomșa la tronul Moldovei a fost prezentată favorabil, în realitate acesta a scos Moldova de pe o cale care ar fi grăbit propășirea culturală a acesteia. De fapt, la vremea respectivă, ținând cont de stadiul cultural în care se afla societatea din Moldova în ansamblul său, nici nu era posibil ca o astfel de școală, implantată în mod „artificial” exclusiv prin voința deținătorului vremelnice al cârmei țării, să fie durabilă în timp. Ca urmare, școala s-a desființat, iar dascălii au părăsit Moldova, refugiindu-se în Transilvania, la Brașov și Cluj.

Aproximativ douăzeci de ani mai târziu, în 8 septembrie 1583, Petru Cercel a fost numit domn al Țării Românești. El a mutat capitala la Târgoviște. Anterior obținerii tronului, voievodul s-a aflat la curtea regelui Henri al III-lea al Franței, unde a avut prilejul de a cunoaște mai mulți învățați francezi și străini, care se aflau în anturajul suveranului. O parte dintre savanții pe care i-a cunoscut au acceptat să vină în Țara Românească pentru a preda la Colegiul din Târgoviște, al cărui model era Colegiul din Paris. Astfel, la Târgoviște, s-au aflat în calitate de profesori francezii Berthier Lyonezul, Dominique Perot, Français Pobthus de la Planche, italienii Franco Sivori și Francesco Pugiela, elvețianul Mellier de la Constance și grecul Elefterios Nadoli.

Domnia lui Petru al III-lea, supranumit Cercel, s-a încheiat destul de repede, la 16 aprilie 1585. Odată cu ea s-a desființat și Colegiul, iar profesorii au părăsit Țara Românească, la fel ca și domnitorul.

Cititorul se va întreba, probabil, care era situația din cea de-a treia țară românească medievală, Transilvania. Și acolo își făcuseră apariția zorile învățământului de grad universitar, prin aprobarea fondării unei universități catolice la Cluj, de către prin-

cipele Ștefan Báthori, în anul 1581. Însă instituția școlară nu a avut nicio legătură cu masa populației românești, deși aceasta era superioară numeric tuturor celorlalte naționalități care viețuiau în Țara Ardealului, luate la un loc. Valahii nu erau recunoscuți ca „națiune”, din punct de vedere juridic, ei având statutul politic de „tolerați, neadmiși între stări și nerecepti”, fapt ce le interzicea accesul la știința de carte.

După nereușitele din secolul al XVI-lea, ideea și necesitatea formării de școli de nivel superior în țările române a început să prindă din nou contur în veacul următor.

Sub Matei Basarab (1638-1654), în Țara Românească s-a înființat o Școală Domnească, în anul 1640 la Târgoviște, unde domnitorul adusese dascăli din Transilvania și din Polonia.

În 1685, Șerban Vodă a fondat la București, în clădirile mănăstirii „Sfântul Sava”, o academie grecească, pe care Constantin Brâncoveanu (1688-1714) a extins-o. Cu ajutorul învățatului Nicolae Kerameus, care mai adusese și alți profesori din Grecia, școala s-a reorganizat, inaugurându-se o nouă serie de cursuri în 1694 și devenind astfel cunoscută sub numele de *Academia din București*.

Lui Vasile Lupu (1634-1653) îi revine meritul de a fi fondat la mănăstirea „Tri Ierarhi” din Iași, o școală (1641) de limba slavonă, inițial, iar apoi grecizată.

Tot la Iași, Grigore Alexandru Ghica (1764-1767) făcuse la Mitropolie o altă școală denumită „Academie”, în anul 1766.

Însă adevărata școală de nivel superior, înființată în Moldova, era cea fondată în anul 1835 din inițiativa lui Gheorghe Asachi (1788-1869), personalitate marcantă a culturii și științei din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Școala superioară ieșeană, fiind înființată în vremea domniei lui Mihail Grigore Sturdza (1834-1849), devenise cunoscută sub

denumirea de *Academia Mihăileană*.

Ni se pare demn de reținut amănuntul, de altfel semnificativ, că la *Academia Mihăileană* a debutat ca profesor eruditul bănațean, originar din comuna Rudăria (actualul județ Caraș-Severin), Eftimie Murgu (1805-1870), cel care a predat în Iași filosofia în limba română. El a predat și Dreptul, tot în Iași și tot în românește, fiind un excelent cunoscător al ideilor novatoare juridice germane, emanate de exponenți de mare clasă în materie, cum au fost Friedrich Karl von Savigny (1778-1861) și Wilhelm Theodore Krug, unul dintre cei mai fideli adepți ai teoriilor marelui filosof al Europei de atunci, Immanuel Kant (1724-1804).

Ar fi nedrept să ne limităm aici doar la profesorul Eftimie Murgu, știut fiind că la acea școală au mai predat și alte cadre alese precum Gheorghe Asachi, Gheorghe Săulescu, Vasile Fabian, Samuil Botezatu, Damaschin Bojincă, Christian Flechtenmacher, Etienne Malgouverné, Ion Müller și, nu în ultimul rând, Mihail Kogălniceanu.

Acesta din urmă înaintase Epitropiei Învățăturii Publice o petiție, în anul 1842, în care solicita „de a fi însărcinat cu cursul istoriei naționale”, dar dorința nu i-a fost îndeplinită (s-a opus Grigore Ghica, viitorul domn al Moldovei).

Un an mai târziu, Alexandru Balș, membru al amintitei Epitropii, a făcut apel la Kogălniceanu pentru a preda istoria românilor, materie pe care o aprecia ca fiind „importantă pentru nația noastră”

După încadrarea sa ca profesor, în data de 24 noiembrie 1843, Mihail Kogălniceanu a ținut lecția inaugurală, al cărei titlu era *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională în Academia Mihăileană*.

Celebra sa lecție de debut, prin consistența ideilor exprimate, a ajuns foarte curând la auzul și admirația românilor din afara Moldovei, fiind ca urmare tipărită de către

Gheorghe Barițiu, în *Foae pentru minte, inimă și literatură*, Brașov, 1844, precum și de către Aron Pumnul în *Lepturariu românesc cules din scriptori români*, tom IV, Viena, 1864. Așa cum, pe bună dreptate afirmă în 1974, în monumentală-i monografie despre Mihail Kogălniceanu, „memorabila lecție academică a deschis o etapă nouă în scrierea și învățarea istoriei naționale”

Printre speranțele naționale care își așteptau împlinirea, precum realizarea Unirii Principatelor Moldovei și Țării Românești (ianuarie 1859), se afla și ideea înființării unei academii moderne de științe și cultură.

Domnitorul Alexandru Ioan Cuza, care făcuse în nume personal o donație în valoare de 2.000 de galbeni, nu a aprobat proiectul de fondare a academiei, dar nici nu l-a respins, lăsând chestiunea „în așteptare” Cauzele aceste amânări au fost multiple și de natură externă. Printre acestea se numără opozițiile categorice ale imperiilor austriac și ruse. Însă ceea ce domnitorul Unirii Principatelor ezitase să facă, a devenit posibil și s-a împlinit după demiterea sa, din februarie 1866.

Înalta Locotenentă Domnească, forma de guvernare a principatelor până la aducerea lui Carol I de Hohenzolern ca principe conducător al statului românesc extracarpatic la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, a pus din nou în discuție necesitatea fondării unei societăți literare (din prudență s-a evitat termenul de Academie, n.n.), care să elaboreze Dicționarul și Gramatica limbii române.

Se mai solicitase spre aprobare prezentarea Regulamentului pentru Constituirea și Funcționarea Societății Literare Române, al cărei sediu urma să fie la București. S-a avut în vedere ca Regulamentul să fie elaborat într-o asemenea manieră încât niciunul dintre paragrafele sale să nu poată fi luat ca pretext de către adversarii înfiin-

țării acestei societăți, temei pe care să se solicite interzicerea fondării viitoarei instituții culturale a tuturor românilor.

Prin devotata contribuție a lui Vasile Alexandrescu Urechia, precum și a altor intelectuali de seamă, la stăruința și demersurile administrative ale lui Constantin A. Rosetti, ministru în guvernul condus de Ion Ghica, Înalta Locotenentă Domnească a emis decizia de aprobare la 1/13 aprilie 1866, prin Decretul nr. 581.

Prin respectiva decizie, *Cultura românească* (subl. ns.) a înregistrat o nesperată realizare pentru întreaga românie, care încă trăia în număr impresionant de mare în afara granițelor statului național român.

Societatea Literară Română nou constituită se dovedise a fi în realitate nu doar rezultatul unui decret guvernamental, ci și o veritabilă apoteoză a unor uriașe eforturi de a învinge o foarte tenace și îndelungată opoziție externă din partea unor mari puteri militare, și nu numai, ale Europei de atunci. Strădaniile au fost eșalonate pe durata a peste 50 de ani și au venit din partea celor mai valoroși oameni de cultură și știință ai întregului nostru neam românesc.

Succesul înregistrat a fost mare, remarcabil, demn de toată admirația, dar încă insuficient pentru ca să se poată trece de îndată la elaborarea celor două obiective enunțate în Regulament, *Dicționarul* și *Gramatica*.

Conform regulamentului, cei cărora urma să li se acorde titulatura de membri ai Societății Literare Române trebuiau să îndeplinească mai multe cerințe, și anume: să fie o personalitate marcantă în cultura românească; să posede deja o operă substanțială, tipărită; să dea dovadă de înalte calități morale, să se pronunțe dacă își dau acordul să activeze în cadrul Societății Literare; să fie de acord cu obligațiile care derivă din această nouă calitate.

Cel de-al patrulea articol din regulament

stabilea proporția de reprezentare numerică a fiecărui ținut românesc în parte. Ca urmare, reveneau câte patru membri atât României de peste Milcov, cât și României de dincoace de Milcov, câte trei membri Transilvaniei și Basarabiei și câte două locuri Banatului, Bucovinei, Maramureșului și Macedoniei. Mai întâi, prin Decretul 698 din 22 aprilie 1866 au fost numiți membrii Societății.

Din stringente motive financiare, în anul 1866 nu a fost posibilă ținerea ședinței inaugurale. Adunarea solemnă, așteptată de întreaga românie, a avut loc în data de 1/13 august 1867, la București. La cea primă întrunire academică, după discursurile festive au urmat cele ale forului dirigitor al Societății. Președinția îi revenise lui Ion Heliade Rădulescu, vicepreședinția o deținea Timotei Cipariu, iar secretariatul era asigurat de Alexandru Roman, Vasile Alexandrescu Urechia, Ion C. Massimu și Ion C. Sbiera.

Tot în cadrul respectivei ședințe s-a mai luat hotărârea acordării unei alte denumiri, „Societatea Academică Română”, renunțându-se la termenul „Literară”. Instituția a funcționat sub acel nume până în anul 1879, 13 aprilie, stil calendaristic nou. La acea dată i-a fost acordată denumirea care, de fapt,

i s-ar fi cuvenit încă din anul 1866, aceea de *Academia Română*.

Este necesară explicația că, în realitate, nu a fost vorba doar de modificarea denumirii, ci de începutul unei noi etape de o mai amplă diversificare a atribuțiilor în activitatea științifică tot mai complexă din România modernă.

Dacă privim retrospectiv evoluția în timp a instituției, putem constata fără dificultate că Academia Română a fost creată după modelul francez, având inițial pe prim plan cercetările filologice, respectiv elaborarea unei Gramatici obligatorii pentru toți românii și alcătuirea Dicționarului limbii române. Academia și-a asumat în același timp, ca obiectiv de mare acuitate, înfăptuirea unității culturale naționale, care era în fapt preludiul preconizatei unități politice.

Pe măsură ce România avansa din punct de vedere industrial, Academia Română și-a orientat preocupările spre științele exacte, profilare care a rămas predominantă până în prezent.

Modificările, unele aberante, intervenite în activitatea Academiei din anii totalitarismului de esență stalinistă în România, au fost radiate după anul 1989, când s-a revenit la vechea denumire de Academia Română.

Dimitrie Cantemir

(1673–1723)

România de peste Milcov deține cele două mari realizări în viața academică de la noi din țară: întâiul român ales membru al unei academii străine, precum și singurul fiu al statului nostru care a fost laureat al pre „Nobel”. Cu siguranță, cititorul avizat cunoaște că este vorba de Dimitrie Cantemir, legat printr-o sumedenie de fire genealogice de actualul județ Vaslui, precum și de cel care s-a născut în municipiul Iași, savantul biolog Emil Palade. Ambii sunt astăzi o mândrie nu numai a locurilor în care s-au născut, ci a întregului popor român și ai științei românești.

Dimitrie era al doilea fiu al domnitorului Moldovei, Constantin Cantemir Vodă, ajuns pe tronul lui Ștefan cel Mare în 25 iunie 1685, pe când avea respectabila vârstă de 71 de ani. Despre obârșia familiei Cantemireștilor se cunoaște că aparținuse răzeșilor silișteni, având proprietăți funciare pe valea râulețului Elan, pe care Dimitrie Cantemir îl denumește în scrierile sale *Ielan*.

În tinerețe, Cantemir a părăsit ținutul natal al Fălciului, mergând în Polonia ca oștean mercenar. A luat parte la mai multe lupte, distingându-se prin curaj și acte de bravură și reușind să se chivernisească. Revine în Moldova unde a rămas tot în domeniul militar, servind mai ales ca ceauș spătăresc (făcea parte din oștenii „de gardă” ai marelui spătar - conducătorul oștirii și purtător la ceremonii al săbiei domnitorului), funcție din

care a avansat treptat ca ispravnic, serdar, mare culcer și capuchehaie la Înalta Poartă Otomană de la Istanbul. În capitala de pe malurile Bosforului a reușit să își facă o serie de relații cu mai marii diriguitori ai Imperiului Otoman, cu ajutorul cărora a obținut chiar și domnia Moldovei.

Mama lui Dimitrie Cantemir, Ana Bantiș, descindea dintr-o familie de boiernași, care au fost inițial negustori din Lăpușna, și era cea de-a treia soție a lui Constantin Cantemir. Acesta din urmă, deși era prea puțin știutor de carte, s-a preocupat extrem de minuțios de educația celor doi fii, Antioh și Dimitrie. Nu s-a mulțumit ca aceștia să parcurgă traseul educațional obișnuit al tinerilor de neam boieresc, constând din materii ca teologia, slavona, greaca, latina, matematica și, evident, manierele elegante, ci îl angajase ca institutor pe unul dintre cei mai de renume învățați ai aceluși timp, medicul, filosoful și teologul originar din insul Creta, Ieremias Cacavela, personaj instruit la universitățile din Leipzig și Viena.

De la dascălul particular, Dimitrie, care avea o inteligență cu mult peste media vârstei, dobândise cunoștințe vaste de filosofie, literatură, istorie, științe exacte, astronomie, geografie. Totodată, ilustrul dascăl îi netezise calea spre învățarea mai multor limbi străine, creând din elevul său talentat poliglotul de mai târziu, devenit cunoscător al limbilor latină, greacă modernă, turcă, arabă, persană, greacă veche, italiană, slavonă, rusă, polonă, franceză, germană și alte derivate ale limbilor slave.

La Înalta Poartă a sultanilor se impunea ca domnitorii țărilor „satelite” ale Imperiului Otoman să garanteze fidelitatea față de sultan cu viața câte unui fiu pe care îl încredințau ca ostatic. Ca urmare, la etatea de 15 ani, Dimitrie a fost „dat ostatic”, rămânând la Istanbul între anii 1688-1691.

Întrucât în lucrări mai vechi se descria ca fiind extrem de grav să ajungă cineva ostatic la curtea sultanilor, considerăm că sunt necesare unele precizări axate pe cele relatate pe de cel care a fost profesorul de istorie medie a României, academicianul David Prodan, pe când îi audiam cursul predat la Universitatea „Victor Babeș” din Cluj.

Copiii ostatici erau foarte bine tratați atâta timp cât părinții își îndeplineau obligațiile față de puterea suverană a Imperiului Otoman. Ei erau educați conform obiceiului de atunci, împreună cu viitorul moștenitor al sultanului, punându-se accent pe echitație, mânuirea armelor și însușirea modului de comportament specific bunelor maniere ale epocii. Ostatici erau considerați prezumtivi domnitori în țările lor de baștină, cam pe timpul în care moștenitorul tronului împărătesc avea să devină sultan. Deci, cei crescuți odată cu el trebuiau să-i fie prieteni credincioși, nicidecum vrăjmași. Că nu se întâmpla întotdeauna așa, asta era o altă chestiune. Ostaticilor nu li se cerea să renunțe la religia părintească și să adopte mahomedanismul, iar în afara orelor de școlarizare puteau să circule după voia lor prin capitala sultanală. Această situație se schimba doar în cazul în care părintele acționa cu armata sa împotriva Imperiului Otoman, ceea ce nu se întâmpla prea des.

Cu un astfel de regim de viață „beizadeaua Dumitrașco” avea condițiile de desăvârșire a pregătirii sale spirituale, profitând atât de cultura bizantină tradițională, întreținută la Istanbul de către Academia Patriarhiei Ortodoxe, cât și de reflexele tardive ale curentului umanismului, vehiculate din apusul Europei. Mai mult decât atât, prințul creștin român din Moldova se arătase preocupat de cunoașterea cât mai în amănunțime a mediului social și politic al lumii musulmane.

În timpul cât era ostatic, a făcut studii cu cei mai renumiți profesori din anticul Constantinopol: Ilie Miniat, Hrisant Notara, Meletie de Arta, Iacob Manus Argivul, Alexandros Mavrocordat, Spadonios Vizantes, însușindu-și noi cunoștințe din domeniile filosofiei, logicii, geografiei, istoriei, muzicii, medicinei, teologiei, folclorului, limbilor orientale (turca, araba, persana). De asemenea, s-a mai pregătit cu învățați și artiști orientali, ca de pildă Es'ad Efendi, Rami Mehmed Pașa, Levi Celebi ș.a., dobândind noi cunoștințe de literatură, muzică și pictură orientală. Tot în capitala otomană a legat prietenii foarte profitabile din punct de vedere intelectual și mai ales politic cu o seamă dintre diplomații străini acreditați pe lângă Înalta Poartă, ambasadori ai Franței, Olandei, Rusiei ș.a. Mai mult decât atât, era un obișnuit al curții sultanului Ahmed al III-lea, dar și al cercurilor de afaceri ale grecilor din renumitul cartier Fanar.

Despre perioada vieții sale de la Istanbul renunțăm la ceea ce s-a publicat în cursul secolului al XX-lea și vom prezenta un scurt, dar dens, material apărut în aprilie, anul 2010, în „Magazin Istoric”, anul XLIV - serie nouă - nr. 4 (517), pp. 54-58, articol semnat de Victor Tvircun. Noul studiu la care apelăm aduce o seamă de puncte de vedere diferite de ceea ce se menționa în legătură cu misiunea încredințată lui Toma Cantacuzino în luna septembrie a anului 1703 de către domnitorul Țării Românești, Constantin Brâncoveanu. Ca să nu fim acuzați de plagiat, și mai ales pentru a nu-i pune pe cititorii dornici de informații exacte să caute numărul mai sus-menționat al periodicului bucureștean, redăm în cele ce urmează, fără nicio intervenție din partea noastră, contribuția autorului Victor Tvircun:

„Desprinzându-ne de punctul de vedere tradițional privind misiunea marelui sluger, să o examinăm din alt unghi. În primul rând, provoacă nedumeriri faptul că Brâncoveanu se adresează marilor dregători ai Porții nu prin capuchehaia - reprezentantul său plenipotențiar la Curtea sultanului -, ci printr-un sol care nu a fost niciodată până atunci la Istanbul, nu cunoștea țara, nu avea contacte și relații personale printre rudele sau persoanele influente din anturajul cârmuitorului Imperiului Otoman. Ultima circumstanță nu este lipsită de importanță, deoarece, în perioada de timp examinată, posedarea unor cunoștințe și relații printre persoanele oficiale influente ale Seraiului constituia garanția succesului în soluționarea oricăror probleme. Pe de altă parte, este greu de imaginat că supusul principelui, chiar având legături de rudenie apropiată cu Cantemir, va acționa nu în folosul, ci în detrimentul intereselor protectorului și suzeranului său. Totodată, absolut lipsită de logică, este adoptată hotărârea luată de către C. Brâncoveanu, în august 1704, privind răsplătirea lui T. Cantacuzino cu rangul de mare postelnic, după ce acesta «a mers împotriva voinței domnitorului său». Demnitatea acordată îi dădea dreptul de a fi membru atât al Divanului domnesc, cât și administratorul Curții și odăilor personale ale domnitorului.

După părerea noastră (a lui V. Tvircun, nota noastră), misiunea specială a lui T. Cantacuzino la Istanbul, în perioada septembrie 1703 - ianuarie 1704, nu constă în înlăturarea fizică a lui Cantemir. Beneficiind de o autoritate suficientă și de influență la Curtea otomană, cât și de relații vechi și durabile cu dregătorii din anturajul sultanului, C. Brâncoveanu avea o multitudine de posibilități să își înlătore dușmanul. Una dintre ele ține de anul 1703, când, la ordinul sultanului, C. Brâncoveanu, însoțit de o suită numeroasă, s-a aflat în capitala Imperiului Otoman, din 28 mai până în 28 iunie. În afară de aceasta,

posedând resurse financiare substanțiale, el putea, fără dificultate, cu ajutorul banilor, să-i convingă pe dregătorii otomani să soluționeze această problemă în favoarea sa. Totuși, C. Brâncoveanu a preferat să aleagă altă cale de rezolvare a conflictului, care, fără jertfe și vărsări de sânge, ar fi îndepărtat pentru mult timp pretențiile lui D. Cantemir la tronul vreuneia dintre cele două principate. C. Brâncoveanu știa că după ce D. Cantemir și-a întemeiat o familie și s-a instalat la Istanbul, starea materială și financiară a tinerilor căsătoriți era departe de necesitățile vieții din Capitală. Ea se agrava din cauză că toate moșiile tatălui le-a moștenit fratele mai mare, Antioh, în timp ce D. Cantemir era doar proprietarul a câtorva case pe care le cumpărase din Iași. Considerăm că domnitorul Țării Românești i-a propus lui D. Cantemir o afacere - bani și terenuri, în schimbul refuzului pretențiilor la tronul domnesc. Întrucât obiectivul negocierilor a avut un caracter delicat, familial, aducerea lor putea fi încredințată doar unui om apropiat și care se bucura de încrederea totală a ambelor părți. Acestui rol i se potrivea de minune marele sluger Toma Cantacuzino, rudă apropiată a ambilor principii. Este puțin probabil că vom găsi mărturii directe sau izvoare scrise spre confirmarea celor spuse mai sus. Totuși, drept argument plauzibil în favoarea versiunii noastre pot servi multiple indicii indirecte.

Nu este deloc întâmplătoare coincidența că, imediat după plecarea lui T. Cantacuzino din Istanbul, în iarna anului 1704, domnitorul Țării Românești a căzut de acord să-i plătească lui D. Cantemir, anual, câte zece pungi de galbeni (în fiecare pungă câte 500 de monete), drept compensație pentru moșiile fostului voievod Șerban Cantacuzino, destinate a fi zestre fiicei sale Casandra, căsătorită cu Cantemir. În același timp, după cum am menționat mai înainte, în Fanar, unul dintre cartierele cele mai prestigioase și mai bogate ale Istanbulului, pe malul golfului Cornul de Aur, D. Cantemir a început construirea unui palat minunat, cu un parc spațios și o grădină, ce l-a costat pe proprietar mijloace bănești enorme, pe terenul unde se afla reședința reprezentanților Țării Românești la Poartă, Vlah Serayi. În completarea celor de mai sus, C. Brâncoveanu și-a luat angajamentul să nu se opună ridicării repetate pe tronul Moldovei a lui Antioh Cantemir (a doua domnie a lui A. Cantemir în Moldova are loc în anii 1705-1707), cât să pună capăt dușmăniei cu Dimitrie.

Examinând evenimentele din viața și activitatea lui D. Cantemir în Imperiul Otoman dintre anii 1704 și 1710, nu vom găsi nicio aluzie referitoare la participarea lui la lupta politică a grupărilor boierești pentru puterea din Țara Românească sau Moldova. Mai mult decât atât, el s-a dezis de câteva ori să primească bunciuul - simbolul puterii domnești, cât și să fie capuchehaia - reprezentantul fratelui său Antioh la Curtea sultanului, în timpul celei de a doua domnii. În această perioadă, întregul lui talent și energia se manifestau în afara sferei politice, concentrându-se, mai ales, în domeniul literaturii, filosofiei, istoriei și culturii muzicale. Până la începerea războiului ruso-turc din anii 1710-1713, ambele părți au respectat riguros condițiile contractului încheiat, neîncălcând obligațiile lor cu niciun cuvânt, cu nicio faptă. Totuși, cum numai deasupra capului lui C. Brâncoveanu s-au îndesat norii și Curtea sultanului a schimbat bunăvoința în mânie, bănuindu-l de trădare, principele Dimitrie a depus toate eforturile, mijloacele bănești și relațiile de la Curte pentru a se urca pe tronul moldovenesc.

Suspiciunile Porții privind siguranța în fidelitatea lui C. Brâncoveanu au crescut considerabil în timpul crizei relațiilor politice otomano-rusești, în vara-toamna anului 1710. În afară de aceasta, un rol important în demascarea principelui drept adept secret al lui

Petru I îl îndeplineau scrisorile denunțatoare ce nimereau în mâinile marelui vizir din partea atât a boierilor nemulțumiți ai principatului, cât și a regelui suedez Carol al XII-lea și a hanului din Crimeea, Devlet Ghirei al II-lea.

În data de 9/20 noiembrie, la curtea sultanului a fost convocat Marele Divan, în timpul căruia s-a luat hotărârea privind începerea războiului cu Rusia. În aceeași zi, P.A. Tolstoi, ministrul plenipotențiar al lui Petru I, a fost întemnițat în închisoarea Yedikule (Șapte Turnuri). Peste cinci zile a avut loc o nouă adunare a Divanului, pentru discutarea măsurilor de siguranță la granițele de nord-est ale Imperiului - în Țara Românească și Moldova. Atunci au răsunat cu toată puterea temerile înalților dregători otomani referitoare la loialitatea lui C. Brâncoveanu și a fost pronunțat numele lui D. Cantemir drept nou domnitor al Moldovei. Pe lângă organizarea apărării principatului și pregătirii provizilor necesare pentru oștile otomane, el era însărcinat să urmărească și să controleze comportamentul principelui muntean, fiind asigurat prin jurământ că cel din urmă va fi detronat grabnic.

Cercetătorii consacrați susțin că pregătirile de război cu Prusia din partea Porții se desfășurau într-un tempo atât de rapid, încât D. Cantemir a fost nevoit, în mare grabă, adunându-și timp de câteva zile lucrurile, să părăsească împreună cu familia capitala Imperiului otoman, neoficiind ceremonia obișnuită în asemenea cazuri de ridicare la rangul de domnitor. Însă, la o analiză mai atentă a evenimentelor, nu vom găsi fapte care să demonstreze că situația din interiorul Moldovei și în apropierea granițelor Imperiului Otoman necesita prezența imediată la Iași a domnitorului recent numit. În afară de aceasta, nici sultanul, nici marele vizir nu aveau motive să se abată de la practica, stabilită (cu) mai mult de 100 de ani în urmă, de prezentare a noului domnitor și de la ritualul de depunere a jurământului de credință Strălucitei Porți.

Pe lângă cele sus-menționate, există încă un motiv esențial de a pune la îndoială corectitudinea versiunii despre neoficierea ceremoniei de ridicare la rangul de domnitor. În cazul în care nou-numitul principe al Moldovei nu ar fi trecut de procedura amintită și de depunerea jurământului, numirea lui, cu atât mai mult ridicarea lui pe tronul princiar, nu ar fi fost legale și recunoscute de dregătorii Imperiului Otoman, cât și de boierimea moldoveană. Considerăm că ceremonia de ridicare a lui D. Cantemir la rangul de domnitor și depunerea jurământului a avut loc, totuși, cu toate alte ritualuri legate de numirea lui, care puteau fi doar scurtate sub presiunea condițiilor războiului început. O ilustrare a celor spuse mai sus o reprezintă descrierea următoare a prezentării la Curtea sultanului a domnitorului nou-numit al Moldovei.

După audiența la marele vizir, care l-a îmbrăcat în caftan, semnul milosteniei sultanului, noul voievod, însoțit de membrii Divanului, se duce la Catedrala Soborului Patriarhal, unde îl aștepta Patriarhul (Constantinopolului, nota noastră) însuși cu o suită numeroasă. În sobor se slujea rugăciunea pentru rangul de ridicare la tronul imperatorilor bizantini. Numai după aceasta, după o zi sau mai mult timp, domnitorul, împreună cu 12 dintre boierii cei mai apropiați, se ducea în audiență la sultan.

(Acolo, nota noastră), intrând în a doua sală a palatului Topkapi, el trebuia să guste supă din ceaunul comun al ienicerilor, îmbrăcat în haine domnești, fapt care, în afară de principii Moldovei și Țării Românești, se mai permitea numai Hanului Crimeei și marelui vizir; pe cap cu așa-numita „cucă” cu pene de struț în ramă de argint, fixate cu o broșă din

brilante, el, însoțit de numai patru boieri delegați, intra în „sala mică” în care, așezat pe o sofa, îi primea „Măritul Sultan stăpân al lumii”. Principele era dus de mâini de către doi ieniceri, fiind precedat de către Marele Aprod al Curții sultanale. În spatele principelui se afla însuși Marele Dragoman al Porții (principalul translator al sultanului, nota noastră). Apoi, închinându-se de trei ori în fața sultanului, domnitorul aștepta ca stăpânul legiuit al Imperiului Otoman să i se adreseze. Rangul său imperial nu îi permitea să vorbească direct cu viitorul domnitor. În numele sultanului, marele vizir, în timp ce sultanul aproba prin o ușoară înclinare a capului spusele înaltului său demnitar, rostea următoarea „formulă”: «Credința și dragostea ta fără viclenie, arătate Majestății Noastre, mă îndeamnă să-ți recunosc meritele, dându-ți Principatul Moldovei. Să nu încalci în vecii vecilor cuvântul și dorința noastră, să aperi și să păzești pământul care ți s-a încredințat și să nu încalci jurământul de fidelitate și sfințenia poruncilor (sultanului, nota noastră).»

Răspunsul principelui nou investit era următorul: «Jur cu viața și cu propriul cap să slujesc cu zel din toate puterile, dreptului și marelui sultan, până când Majestatea Sa nu-și va întoarce privirea de la sluga sa umilă». Apoi, domnitorul părăsea palatul imperial, însoțit de ambele părți de către oșteni ai gărzii sultanului, ceremonial de care nu avea parte nici măcar Marele Vizir.

După aceste proceduri specifice investirii domnitorilor Principatelor Române, la împlinirea unei luni de la audiență, domnitorul trebuia să părăsească Istanbulul și să plece cu întregul alai la Iași. Alaiul era precedat de o trupă de ieniceri, urmați de hamali greci care duceau bagajele. După ei mărșăluia straja domnească, condusă de un agă (colonel), care asigura protecția negustorilor musulmani ce veneau în Moldova odată cu noul domnitor. În componența alaiului mai erau și câte un corp de ieniceri și spahii de Poartă, urmați de viitorii noi administratori ai Moldovei. Domnitorul, înveșmântat cu mantie și căciulă princiară, însoțit permanent de doi străjieri, era urmat de marele armaș care ducea sabia și securea de luptă, de către vătaful Divanului Domnesc care purta arcu și tolba cu săgeți ale principelui. Convoiul îl încheiau boierii moldoveni, credincioși voievodului.

Se preconizează că doar alaiul de plecare din Istanbul a fost omis din cauza războiului, fapt care a generat în secolul al XX-lea opinia, care s-a dovedit eronată, potrivit căreia investirea tradițională în cazul acordării domniei lui Dimitrie Cantemir nu ar fi avut loc. Dar acesta a avut parte, conform tradiției stabilite, de binecuvântarea Patriarhului din Constantinopol și de firmanul sultanului. Părăsind malurile Bosforului, în 10 decembrie 1710, Dimitrie Cantemir a ajuns la Iași.”

Deși cele de mai sus au fost binevenite, deoarece au făcut lumină în legătură cu o însemnată parte a vieții lui Dimitrie Cantemir, trebuie să recunoaștem că au mai rămas încă multe detalii de îndreptat.

De îndată după al II-lea război mondial, România a intrat în zona est-europeană, controlată din multiple puncte de vedere de către Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice. Pentru a se mai atenua din șocul social determinat de brusca și brutala subordonare a țării noastre față de „marele nostru aliat de la Răsărit”, s-a căutat să se demonstreze că ar fi existat, încă de cu secole în urmă, bune relații cu Rusia - chiar dacă era „țaristă”, iar ceea ce s-a întâmplat de la 1945 încoace nu a însemnat decât o firească revenire la unele vechi și benefice tradiții.

„Calul de bătaie” a fost, din nefericire, Dimitrie Cantemir, care încheiase o alianță,

zisă de serviciile de propagandă, „pe picior de egalitate” cu țarul Petru I. Acesta se arătase plin de bunăvoință față de poporul din Moldova, pe care, dezinteresat, dorea să îl izbăvească de sub jugul turc. Însă nici Dimitrie Cantemir nu era în totalitate pe placul falsificatorilor de istorie, deoarece „cochetase” și cu Berlinul, fiind ales membru al Academiei din capitala Prusiei. În acest caz, s-a mers cu diminuarea până la maxim în ceea ce privește implicare principelui moldovean în activitatea academică europeană a timpului său, menționându-se doar că a fost membrul unei academii străine, fără a se preciza care era aceea.

O foarte timidă abatere s-a produs în 1982, când, în volumul *Istoria gândirii și creației științifice și tehnice românești*, Editura Academiei R. S. România, p. 154, întâiului român membru al unei academii i s-a „rezervat” un număr de 21 (douăzeci și unu) de rânduri. Redăm mai jos acel text:

„Dimitrie Cantemir poate fi socotit părintele multor științe (istorie, geografie, sociologie, etnografie, etnoiatrie, folcloristică etc.), operele lui putând fi interpretate prin conținutul lor polivalent, din perspectiva fiecărei științe amintite. În *Descriptio Moldaviae* (scrisă în latinește, în 1717, pentru Academia din Berlin), Cantemir vorbește despre patologia cu care se confrunta populația Moldovei din acea vreme, despre remediile populare, practice, însoțite de cele magice (descânțece), sau relevă credințele poporului despre efectul vindecător al călușarilor, ca dans integrat unui ritual magic. În *Istoria Imperiului Otoman*, Cantemir relatează despre tehnici operatorii practicate de chirurghi populari, ambulanți. În *Istoria ieroglifică* redă o serie de termeni medicali românești, el însuși fiind un bun cunoscător al istoriei medicinei și filosofiei clasicilor, în urma studierii la Academia Patriarhiei Ortodoxe din Constantinopol, unde se pare că a urmat cursurile de medicină predate de Alex. Mavrocordat, om de mare cultură, aplecat spre știința medicală, cunoscând și apreciind și rezultatele etnoiatriei (medicinei populare, nota noastră: etnos = popor; iatros = medic, în limba greacă) (de ex. variolizarea). *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* cuprinde elemente de etnologie și chiar de etnoiatrie.

În opera sa, Dimitrie Cantemir a gândit și a acționat ca un precursor genial, cu argumente peremptorii, furnizate de etnografie, folcloristică și știința populară, pentru că era în primul rând un istoric al civilizației și culturii carpato-balcanice și în al doilea rând un filosof al istoriei, civilizației și culturii universale.”

Evident că pluralismul științelor abordate în scrierile sale l-a situat pe Dimitrie Cantemir în elevatul grup al marilor savanți ai Europei secolului al XVIII-lea. Acest statut s-a păstrat de-a lungul timpului și i-a asigurat un loc între personalitățile pe care prestigioasele dicționare enciclopedice „Larousse” le cuprinseră în paginile lor, încă din primii ani ai apariției. Cu toate că pe parcursul mai multor zeci de ediții s-a renunțat a-i mai consemna pe unii dintre cei ce figuraseră în grupajul primelor volume, cu Dimitrie Cantemir nu s-a întâmplat acest lucru, numele său fiind prezent și în volumele apărute în ultimul deceniu din secolul al XX-lea. Am ținut să precizăm și acest detaliu, deoarece în nicio altă lucrare - din atâtea câte s-au scris despre Dimitrie Cantemir și vasta sa operă - o astfel de remarcă încă nu s-a mai făcut, după informațiile pe care le deținem până în prezent.

Este interesant de consemnat și detaliul că, în pofida faptului că o seamă de scrieri cu caracter biografic despre Dimitrie Cantemir îi dau Iașul ca loc de naștere, în „La petit Larousse”, ediția 1993, e menționată localitatea Fălciu. Redacția parisiană a menționatului dicționar enciclopedic și-a bazat această importantă precizare pe foarte serioase dovezi,

știut fiind cât de mult se ține la faptul că ceea ce se afirmă în prestigioasa colecție, înființată în anul 1906, să nu poată fi nicidecum pus la îndoială în ceea ce privește exactitatea informației în totalitatea termenilor din dicționar.

În anul 1700, ilustrul filosof și matematician din Prusia, Gottfried Wilhelm Leibnitz (Leipzig 1646 - Hanovra 1716) - cel care, la doar 30 de ani (în 1676), a pus bazele calculului infinitezimal, a înființat Academia din Berlin. Tot el a fondat și în Rusia lui Petru cel Mare, în anul 1713, Academia din Sankt Petersburg, devenită din 1713 Academia Imperială de Științe. Savantul G. W. Leibnitz îl cunoscuse pe Dimitrie Cantemir în Rusia, unde acesta se stabilise în urma înfrângerii de către turci a armatei ruso-moldovene în bătălia de la Stănilești, pe Prut, confruntare armată care a avut loc în perioada 8-12 iulie 1711.

Faptul că Leibnitz a văzut în înalt învățatul român un viitor colaborator nu era în realitate lipsit de un interes politic al savantului din Prusia. La acea dată, landurile germane porniseră pe calea dezvoltării industriale, depășind stadiul producției manufacturiere din cadrul breslelor medievale. Deveneau necesare noi spații pentru desfacerea produselor, deoarece piața autohtonă nu le mai putea asimila în cantitățile în care acestea erau confecționate. Din acest considerent, era imperios necesar să apară în mediul științific germanic lucrări de geografie a unor țări în care se întrevădeau posibile condiții de comercializare a artefactelor.

Fostul domnitor al Moldovei avea câteva calități cu totul favorabile pentru ca Leibnitz să fie interesat de el: era capabil să scrie în limba latină, și nu numai, avea cunoștințe multiple încât putea să realizeze lucrări care să fie oglinzi fidele ale țărilor descrise, era un excelent cunoscător direct al situației din Imperiul Otoman, a cărui extindere teritorială, dublată de o înapoiere economică, se contura ca o vastă și profitabilă piață de desfacere nu numai pentru Prusia, ci și pentru celelalte state germane. Ca urmare, i-a solicitat lui Dimitrie Cantemir lucrările despre Moldova și Imperiul Otoman, pe care savantul român le-a realizat la standardele de interes internațional.

La propunerea fondatorului Academiei din Berlin, în data de 11 iunie 1714, Dimitrie Cantemir a devenit primul român membru al unei academii europene. Este puțin probabil ca el să fi luat parte direct la lucrările academiei berlineze al cărei membru devenise, fiind angrenat în campaniile din Orientul Apropiat ale țarului-imperator Petru I al Rusiei. De fapt, nici nu a avut suficient timp pentru a deveni un obișnuit al Academiei din Berlin, deoarece nu a rămas în viață decât încă 9 ani de la data acordării onoratului titlu academic.

A încetat din viață la etatea de 50 de ani, la domeniul său, Dimitrovca, în anul 1723.

Actualmente, rămășițele sale pământești sunt depuse în mănăstirea „Treierarhi” din Iași, deși poate că ar fi fost mai nimerit ca acestea să fie păstrate la biserica „Sf. Ioan” din Vaslui. Nu facem această afirmație spre a iniția o campanie de transferare a osemintelor sale în Vaslui, ci este o simplă constatare personală, care probabil nu este și cea mai nimerită.

Mihail Kogălniceanu

(1817–1891)

Considerăm necesar ca prezentarea vieții și a operei academicianului Mihail Kogălniceanu să fie precedată de un succint comentariu referitor la starea socială a familiei din care acesta a provenit. Contribuțiile istoricului și politicianului Kogălniceanu s-au dovedit esențiale atât în înfăptuirea unirii principatelor Moldova și Țara Românească în anul 1859, cât și în aducerea în fruntea nou-creatului stat român a domnitorului Ioan Alexandru Cuza.

Dacă aruncăm o privire asupra istoriei Evului Mediu din alte țări observăm cu deosebită ușurință existența unei adevărate mândrii naționale de a pune în evidență originea nobilă a celor ce au stat în fruntea societății medievale, iar blazoanele unor renumite familii au parte de admirația generațiilor de azi.

În ceea ce privește situația de la noi, timp de aproape o jumătate de secol era de neconceput a afirma despre cineva că aparținuse mării boierimi. Se căutau astfel surse documentare din epocă, care să dovedească obârșia cât mai apropiată de starea cea mai de jos a ierarhiei sociale. Acum, în pragul trecerii în al doilea deniu din secolul al XXI-lea, astfel de procedee nu-și mai au rostul și, ca urmare, precizăm că atât șirul de antecesori ai lui Mihail Kogălniceanu, cât și el însuși, aparținuseră mării boierimi a Moldovei.

Conform obiceiului timpului respectiv fiecare casă boierească avea în permanență

în vedere sporirea an de an, de la o generație la alta, a avuției principale din acel ev, care era suprafața de pământ deținută. Printr-o asemenea practică, Kogălnicenii din Basarabia, de pe valea râulețului Cogălnic, au ajuns în secolul al XVII-lea să înceapă achiziționarea unor sate din ținutul Tutovei, din dreapta râului Prut. Astfel, au intrat în posesia boierilor Kogălniceni satele Ghidișeni, Scrivuleni, Heghedșișani, Brăteni și Râpile, având, bineînțeles, o serie de procese cu țărani răzeși din acele locuri. După stingerea antecesorilor săi, moșiile tutovene au intrat în posesia lui Mihail Kogălniceanu, care a continuat să le administreze, având în continuare strânse legături cu lumea vasluiană a anilor săi. Aceste relații, mai bune sau mai puțin comode, ce s-au perpetuat pe un număr considerabil de ani, justifică, după opinia noastră, includerea academicianului Mihail Kogălniceanu în paginile volumului secund al acestui „repertoriu” al oamenilor de știință ai zonei, care au ajuns să dețină titlatura academică.

Deși pare destul de ciudat, totuși, în orice studiu referitor la personalitatea aceluia pe care poetul Octavian Goga îl asemuise cu „un bloc formidabil de stâncă”, Mihail Kogălniceanu, este absolut necesar să îl consemnăm mai întâi pe istoricul și filologul Gheorghe Ghibănescu (1864-1936), membru corespondent al Academiei Române (ales în anul 1905). Acesta din urmă a publicat în anul 1933, la Iași, în *Surete și izvoare*, XXV, schița genealogică *Neamul Kogălnicenilor*, lucrare rămasă „de referință” până în prezent, cu privire la sorgintea unuia dintre principalii artizani ai statului român modern, Mihail Kogălniceanu.

Potrivit cercetărilor documentare ale profesorului Ghibănescu, familia boierească „de mijloc” a Kogălnicenilor este consemnată pe la anul 1630, prin persoana lui Oană slugerul, urmând în familie un *diac*, un *porușnic*, un *stolnic*, un *postelnic*, iar Ilie, tatăl lui Mihail, trecuse prin rangurile de *serdar*, *căminar*, *spătar*, *agă*, *logofăt de vistierie*, *postelnic* și *mare vornic*. Soția lui Ilie Kogălniceanu, Catinca Stavilă, deși orfană, fusese crescută în case boierești de rudele ei apropiate; era educată după cerințele epocii, fiind cunoscătoare a limbilor greacă și franceză și făcea cu succes față societății mondene în care frecventase reuniunile dansante de la curțile domnitorilor Scarlat Callimachi (1812-1819) și Ioan Sandu Sturdza (1822-1828).

După primul născut, Mihail (n. 6 septembrie 1817, în ziua prăznuirii uneia dintre minunile sfântului arhanghel Mihail, n.n.), au urmat surorile Mărioara, Elena, Profirița, Safta și frații Gheorghe, Ion, Dumitru, Constantin și Alecu (nu toți au ajuns la maturitate, iar gemenii Safta și Dumitru au fost morți la naștere, n.n.).

Locuința familiei lui Ilie și Ecaterina Kogălniceanu era situată în Iași, mahalaua Muntenimii de Mijloc, dar ei au mai avut și alte câteva proprietăți.

În 1823, pe când avea șase ani, Mihail a fost dat în grija „didascălului” Gheorghe care predă în limbile română, greacă și franceză la școala de la „Trei Ierarhi”. La etatea de zece ani îl avea ca dascăl pe monahul originar din Maramureș, Gherman Vida, care predă mai multor *alumni* în casa familiei viitorului poet Vasile Alecsandri. A mai frecventat și pensionul soților Garet și clasele francezului Victor Cuénim Foure (în 1828) după care devenise „sholer” al institutului de la Miroslava, școală condusă de Lincourt, Chefneux și Bagart, unde învățau „limbile franțuzească, grecească și nemțească”, pecum și istoria veche și nouă, geografia, aritmetica și geometria, desenul, limba română ș.a.

Mihail Sturdza Voievod acceptă ca Mihail Kogălniceanu să studieze în Franța, împreună cu fiii domnitorului, la Facultatea de Litere din orașul Luneville, iar mai apoi la

Berlin, la Facultățile de Drept și Istorie.

Revenit în Moldova, redactează „Alăuta Românească”, supliment literar al gazetei politico-literare „Albina Românească”, al cărei proprietar era Gheorghe Asachi. A fost cooptat și în comitetul teatral al Iașilor. S-a dedicat gazetăriei, înființând tipografia Cantora Daciei Literare. Deoarece, după apariția a doar cinci numere, „Alăuta Românească” a fost interzisă, în 1840, a scos revista „Dacia Literară” care, însă, a fost suprimată după apariția a numai trei numere. Tot în acel an a editat „Foaia sătească a Prințipatului Moldaviei”. Preocupat și de întocmirea repertoriului teatrului din Iași, a efectuat traducerea din limba franceză a pieselor „Orbul fericit” și „Două femei împotriva unui bărbat”

Marea sa idee de a publica documentele istorice naționale a pus curând stăpânire pe întreaga sa activitate. A fondat pentru acel nobil scop publicația „Arhiva Românească” și a adunat în trei tomuri cronicile moldovenești (*Letopisețele Țării Moldovii*).

În 1843 era numit profesor la Academia Mihăileană din Iași, instituție la care a ținut acel memorabil *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională*. Din păcate, și acele lecții au fost curând sistate, datorită mai ales unor presiuni externe exercitate asupra domnitorului Moldovei. Acesta, fiind deținător al tronului prin numire din afară, trebuia să se conformeze dispozițiilor puterii suverane.

Deși a luat parte la mișcarea revoluționară de la 1848, rolul său nu a fost în realitate la dimensiunile care i-au fost atribuite de istoriografia materialist-dialectică de după anul 1944. Opinia noastră în această privință este aceea că poziția reală a lui Mihail Kogălniceanu în respectiva acțiune revoluționară a fost cel mai corect evaluată de Lucian Predescu în lucrarea sa apărută în anul 1940, *Enciclopedia României*. Iată ce se consemnează la pagina 466: „Cu ocazia revoluției de la 1848, deși nu luase parte activă, a fost exilat din cauza unui conflict cu Domnitorul”

Cele de mai sus înfățișează o situație reală, deoarece, deja în 1849, Mihail Kogălniceanu a putut să revină în Moldova sub noul domnitor Grigore Alexandru Ghica (1849-1856). Nu vom enumera funcțiile importante în stat ocupate de Mihail Kogălniceanu, deoarece obiectivul acestui material constă în ilustrarea relațiilor sale cu academia.

La o privire fugară ar apărea inexplicabilă absența persoanei lui Mihail Kogălniceanu din grupul membrilor fondatori ai Societății Literare Române, care au fost numiți prin decretul Înaltei Locotenente Domnești din data de 22 aprilie 1866 sau măcar prin numirile ulterioare din 2 iunie și 20 iulie 1867. Explicația acestei stări de fapt - catalogată drept bizară -, rezultă din obiectivul principal care fusese stabilit pentru a fi dus la îndeplinire de viitoarea Societate Literară Română, și anume întocmirea dicționarului și a gramaticii limbii române. Or, pentru elaborarea unor astfel de lucrări de o însemnată științifică pan-românească se impunea în mod imperios a se apela în exclusivitate la cei mai de seamă filologi și lingviști din România de dincolo (Moldova, n.n.) și de dincoace de râul Milcov (Țara Românească, n.n.), dar și de pe cuprinsul celorlalte provincii cu populație majoritar românească din afara statului național (Basarabia, Banatul, Bucovina, Crișana, Macedonia, Maramureșul și Transilvania intracarpatică, n.n.). Având în vedere faptul că Mihail Kogălniceanu avea o operă care îl definea ca istoric, prozator, publicist și politician, nicidecum filolog, s-a considerat că nu ar fi un element potrivit pentru a colabora la dicționar sau la întocmirea gramaticii limbii române. Totuși, după ce fondatorii (25 la număr, n.n.) au procedat, în vara anului 1867, la schimbarea denumirii Societății Literare Române în

Societatea Academică Română, iar mai apoi au stabilit că vor exista trei secțiuni pentru desfășurarea activităților științifice, de filologie, de istorie-arheologie și de științe naturale, a devenit posibilă și cooptarea lui Mihail Kogălniceanu în instituția recent constituită. Între timp, Înalta Locotenență Domnească care guvernase după abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza, și-a încetat existența când la conducerea Principatelor Române Unite a fost instalat Carol de Hohenzollern-Sigmaringen. Acesta este desemnat *protector* al Societății Academice Române de către plenul academic din București. Ulterior are loc prima alegere de membri, prin votul academicienilor întruniți într-o adunare generală special convocată.

La data de 16 septembrie 2008 s-au împlinit 140 de ani de când Mihail Kogălniceanu a devenit cel dintâi membru titular al Societății Academice Române ales prin vot secret. Rezultatul a fost validat de președintele Societății Academice de la acea dată, Ion Heliade Rădulescu (n. 1802 - d. 1872; președinte 31 august 1867 - 1 august 1870), după întrunirea a două treimi din voturile participanților. Lui Mihail Kogălniceanu i-a fost acordat locul de membru titular, care devenise vacant ca urmare a decesului scriitorului Costache Negruzzi (1808 - 24 august 1868), fiind însă inclus la secțiunea istorico-arheologică și nu la cea literară din care a făcut parte antecesorul său. Colegii de secțiune erau Iosif Hodoș, George Barițiu, Vincențiu Babeș, Vasile Alexandrescu-Urechia, Nicolae Ionescu, Alexandru Odobescu, Dimitrie A. Sturdza, Vasile Maniu și Alexandru Papadopol Calimah.

În calitate de academician, s-a interesat îndeosebi de monumentele antice din Dobrogea, despre care a și prezentat o comunicare în secțiunea istorico-arheologică, în data de 19 septembrie 1882. Era preocupat mai ales de conservarea ruinelor monumentului triumfal roman de la Adamclissi, vestigii amenințate cu deteriorarea de către unii localnici care extrăgeau piese sculpturale pentru împodobirea caselor personale. În 3 martie 1886, Mihail Kogălniceanu a intervenit în cadrul academiei pentru aducerea la București (la Muzeul Național) a basoreliefurilor din respectivul monument, spre a fi salvate de la distrugere. Tot în acel an, în 12 iunie, semnală descoperirea, lângă Silistra, a zece statui antice și solicitase Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice să achiziționeze acele monumente.

De numele său se leagă sporirea substanțială a fondurilor academiei, necesare tipăririi fondului de documente adunate de Eudoxiu Hurmuzaki (1812-1874), numit și el membru titular al Societății Academice Române în anul 1872. De notat că, încă din 1875, Mihail Kogălniceanu a făcut parte din comisia de tipărire a acelui fond (din care mai făceau parte și Alexandru Odobescu, Teodor Rosetti și Dimitrie A. Sturdza, n.n.).

O latură extrem de importantă a multiplelor calități ale lui Mihail Kogălniceanu a fost oratoria, pe care o utilizase cu o artă și o măiestrie greu de egalat, atât în ședințele academiei, cât și în complexa sa activitate politică. Când se știa că la o anumită întrunire a plenului academic lua parte și Mihail Kogălniceanu sala devenea neîncăpătoare. Prin actualitatea subiectului abordat, temeinicia argumentelor, bogăția informației, dar mai ales prin eleganța stilistică, oratorul își răsplătea pe deplin auditorii. Expunerile sale erau impregnate de istoria națională, dar și de deosebit de suculente amintiri ce aveau tangență cu subiectele abordate, care erau de o impresionantă varietate tematică. În niciunul dintre aceste discursuri nu puneă atâta patos și elocință ca în cazul luării în discuție - nu de puține ori în cadrul Academiei Române - a situației referitoare la starea monumentelor istorice. Chiar și în momentul actual, respectivele „piese impecabile de oratorie” pot să reprezinte un veritabil *Vadae Mecum* pentru istoricii secolului al XXI-lea.

Bucurându-se de un elevat prestigiu în rândul membrilor Academiei Române, a fost ales în mai multe rânduri în conducerea acestui for cultural-științific național. Din 5 aprilie 1886 până în 28 martie 1887 l-a secondat pe președintele Ion Ghika (1816-1897), ocupând funcția de vicepreședinte, iar în perioada 28 martie 1887 - 27 martie 1890 a activat în calitate de președinte al Academiei Române. După aceasta a mai deținut președinția Secțiunii Istorice vreme de o jumătate de an, până la data decesului survenit în timpul unei operații efectuate la Paris, în 2 iulie 1891.

A fost înmormântat cu onoruri militare la Iași, în cimitirul „Eternitatea”. Au rostit discursuri funebre academicienii Grigore Tocilescu (1850-1809) și Aron Densușianu (1837-1900) precum și alte oficialități din Iași și București.

Alexandru Averescu

(1859–1938)

„Fost unul dintre cei mai de seamă comandanți ai armatei române moderne. Pe câmpul de luptă a demonstrat incisivitate și stăpânire de sine, putere de convingere, având știința de a pregăti și de a conduce deopotrivă operațiile ofensive și defensive. A fost și un gânditor militar, pentru care bătălia reprezenta actul esențial al războiului. El aprecia – în spirit clausewitzian [Karl von Clausewitz (1780-1831), renumit profesor de artă militară, comandant al Academiei Militare din Berlin, *nota noastră*] – că victoria în luptă este rezultatul exploatării avantajului de forțe și mijloace, la timpul și la locul potrivit, dar și al înfrângerii rezistențelor, materiale și morale, întâmpinate în câmpul tactic: nesiguranța, întâmplarea, defectiunile de comandament etc. Era cel care a crezut în superioritatea ofensivei, indiferent de beneficiile pe care le putea oferi terenul defensivei.

Susținător al necesității creării unor unități care să cuprindă, într-o proporție judicioasă, mijloace de luptă din cele trei arme de bază: infanteria, cavaleria și artileria. Adversar al operațiilor pripite, afirmase că „numai generalii care fac jertfe folositoare pătrund în sufletul maselor, în poezie și în legendă” (C. Căzănișteanu, V. Zodian, A. Pandea, *Comandanți militari - dicționar*, București, 1983, p. 41).

Celui care i-au fost recunoscute atâtea merite și i s-au adus astfel de *elogii*, după 45 de ani de la dispariția sa, nu era altul decât fostul mareșal al României, Alexandru Averescu.

Acest ilustru personaj își avea originea în satul Babele, situat în județul *Ismail*, ținut din stânga Dunării care, după 1940, a revenit R.S.S. Moldovenești (actualmente, aparține Ucrainei). Părinții săi erau înstăriți. Tatăl, Constantin Averescu, posedea și o modestă titlatură de desemnare a unei funcții boierești, denumire care s-a păstrat din evul de mijloc până la începutul epocii moderne, dar fără atribuțiile inițiale abrogate în decursul anilor, aceea de *sluger*. Copilul, botezat cu prenumele Alexandru, s-a născut în data de 9 martie 1859, la circa o lună și jumătate după înfăptuirea Unirii Principatelor Moldova și Țara Românească. Prenumele mamei sale era Casuca, probabil o corupere a Casandrei.

Clasele primare le-a făcut la Ismail, după care a fost înscris la Școala de Artă și Meserii din București, absolvind în anul 1876, pe când avea 17 ani. La acea vreme, în capitala de pe Dâmbovița erau agitații de stradă în favoarea scoaterii țării de sub așa-zisul protectorat al Imperiului Otoman și dobândirea independenței depline a Principatelor Române Unite. Această situație politică încordată se amplificase pe măsură ce se zvonea că Imperiul țarist urma să declare război sultanului turc. Astfel, în 1876, erau tot mai frecvente manifestațiile la care se scandau solicitări pentru intrarea României în lupta împotriva Imperiului Otoman. Tineri entuziaști demonstau pe străzile capitalei, cerând guvernanților și principelui Carol să mobilizeze armata care va lupta pentru scuturarea jugului turcesc și dobândirea pe calea armelor a independenței naționale.

În acea atmosferă de înalt patriotism, sute și sute de studenți și meseriași solicitau să fie înrolați ca voluntari în armată. Și tânărul Alexandru, în vârstă de 18 ani, s-a înrolat voluntar, optând pentru arma cavaleriei. A fost inclus în cadrul Regimentului 5 Călărași, unitate cu care a luptat pe frontul din sudul Dunării, în anul 1877. Din motive de sănătate, în a doua parte a anului 1878, a trecut în cadrul milițiilor (unități formate din civili care asigurau ordinea în teritoriu, nota noastră). După însănătoșire, în anul următor, se reangajează în armată cu gradul de sergent, pe care îl dobândise după un stagiul de „soldat voluntar”, iar apoi de brigadier.

Sergenții tineri reangajați, așa cum era și Alexandru Averescu, erau selectați pentru a urma cursurile Școlii Divizionare, care își avea sediul lângă Târgoviște, în clădirile Mănăstirii Dealu. În data de 15 iulie 1881, la 22 de ani, a intrat în rândul ofițerilor activi, cu grad de sublocotenent, devenind comandant de pluton. Șef de promoție al școlii Divizionare, locotenentul Alexandru Averescu a fost trimis la specializare în Italia, la Școala Superioară de Război din orașul Torino, ale cărei cursuri le-a promovat cu calificative maxime. Ca urmare, în 30 august 1889, a fost avansat la gradul de căpitan, ultima traptă a ofițerilor inferiori.

După un stagiul de cinci ani ca și căpitan, a urcat prima treaptă a categoriei ofițerilor superiori, aceea de maior, la 1 ianuarie 1894. Avea doar 35 de ani. Cu acest grad a devenit pentru un an comandantul Școlii Superioare de Război (actuala Academie Militară), iar din 1895 până în 1898 a fost numit atașat militar pe lângă Legația României de la Berlin.

În 8 aprilie 1896, în timp ce se afla la Berlin, a fost avansat locotenent-colonel, grad militar înalt care oferea mai multă prestanță pe plan extern atașatului țării noastre. La încheierea misiunii din Germania, a revenit în România. La Bârlad i-a fost încredințată comanda Regimentului 4 roșiori, unitate la a cărei conducere a rămas până în anul 1899.

Pe durata întregii sale existențe a rămas atașat de orașul Bârlad, unde a legat strânse prietenii cu mai multe familii importante, pe care le vizita adesea și după ce s-a stabilit

în București. Soția sa, artistă cântăreață, a susținut recitaluri la Bârlad și a avut o locuință permanentă în oraș. Soții Averescu preferau ca, de marile sărbători religioase tradiționale, să își petreacă timpul la Bârlad.

La 10 mai 1901, cu prilejul Zilei Naționale a României, i s-a acordat gradul de colonel. Încă din 1899 era instalat ca șef al Secției organizare și operații în Marele Stat Major, la a cărui conducere a stat din 1911 până în 1913.

În timpul guvernului condus de către Dimitrie Sturza, a fost numit ministru de război, iar în anul 1914 i s-a încredințat comanda Corpului I de armată.

După depunerea de către Ferdinand, în calitate de rege al țării, a jurământului în Parlamentul României, la 28 septembrie 1914, se contura tot mai clar faptul că și România va intra în războiul mondial pentru a lupta împotriva Puterilor Centrale, urmărind eliberarea românilor transilvăneni. În august 1916, odată cu decretarea mobilizării generale, i s-a încredințat comanda Armatei a 2-a, care urma să lupte în sudul munților Carpați. A obținut importante victorii, eliberând Brașovul, și a ajuns cu trupele sale până la marginea Sibiului. În ianuarie 1917 a fost înaintat la gradul de General de Corp de Armată, calitate în care a coordonat acțiunile de luptă ale Armatei a 2-a în bătăliile de mare anvergură de la Mărăști și Otuz.

La 5 decembrie 1917, Rusia a renunțat la rolul ei în Antantă, încheind armistițiul cu Puterile Centrale la Brest-Litovsk. Acțiunea Rusiei condusă de Lenin a dus la prăbușirea Frontului de Est, ceea ce a făcut ca România să fie înconjurată de inamic.

La 9 decembrie 1917, la Focșani, trupele ruse de pe frontul românesc au semnat armistițiul cu trupele Puterilor Centrale, ceea ce a fost silită să facă și armata română care operase sub comanda generalului Constantin Prezan. Lucrurile s-au precipitat, fiindcă Republica Sovietică Federativă Rusă și Ucraina au semnat pacea cu Puterile Centrale în 9 februarie și 3 martie 1918, iar Puterile Centrale exercitau mari presiuni ca și România să încheie o pace similară.

Pentru urgentarea negocierilor cu România, noul împărat al Austro-Ungariei, Carol I de Habsburg, i-a transmis regelui Ferdinand al României că ar putea conta pe o pace onorabilă, dacă ar angaja negocieri de pace. În 5 februarie 1918, Puterile Centrale au înaintat României un ultimatum pentru începerea tratativelor.

În 7 februarie, guvernul a pledat pentru continuarea rezistenței, iar pentru tergiversarea răspunsului la ultimatum guvernul lui Ion I. C. Brătianu a demisionat.

Patru zile mai târziu, la 11 februarie 1918, s-a format un nou cabinet sub președinția lui Alexandru Averescu, guvern care trebuia să intre în contact cu reprezentanții guvernelor Germaniei și Austro-Ungariei. În întrevederea care a avut loc la Palatul Știrbei de la Buftea generalul Averescu le-a spus delegaților Germaniei și Austro-Ungariei, Richard von Kühlmann și Ottokar von Czernin, că România n-a fost învinsă și că nu poate fi vorba de pierderi teritoriale de niciun fel, cu atât mai puțin să-i fie cedată Bulgariei întreaga Dobroge, incluzând Delta Dunării. Un ferm „non possumus” (nu este posibil), dat de generalul român, a echivalat cu întreruperea tratativelor. În final, Consiliul de Coroană a hotărât ca pacea care urma să se încheie să nu fie negociată, regele să nu o semneze, iar Parlamentul să nu o ratifice.

La o asemenea soluție s-a ajuns însă prin intuiția de mare strateg a generalului Alexandru Averescu, care a știut că armatele Puterilor Centrale își epuizaseră energia și

că nu mai erau capabile să reia luptele. Înfrângerile suportate în bătăliile de pe Siret, din partea armatei române, și-au pus puternic amprenta asupra atacatorilor. Astfel, în pofida mijloacelor tehnice aruncate în bătălii, spusele mareșalului Falkenhayn către mareșalul Makensen în București, la gara de Nord, nu s-au materializat în realitate: „La revedere, ne întâlnim la Iași”. Fosta capitală a Moldovei a rămas în permanență a României, pe toată durata Primului Război Mondial.

După război, Averescu a început o intensă activitate pe plan politic, bazându-se pe marea sa popularitate, mai ales în rândul foștilor soldați și ofițeri care au luptat sub comanda lui. În 1918 a fondat organizația „Liga Poporului”, care în 1920 a devenit Partidul Poporului. În mai multe mandate a fost președintele Consiliului de Miniștri (1918, 1920-1921, 1926-1927). A deținut și funcțiile înalte de ministru *ad-interim* al Afacerilor Străine (1918), ministru de interne (1919, 1920), ministru al Industriilor și Comerțului (1921), ministru *ad-interim* la Instrucțiune (1926), ministru de Finanțe (1927), ministru secretar de stat și consilier al Coroanei (1938). Și-a dobândit un binemeritat loc între cei care au dat lucrări valoroase pe tărâmul istoriei și teoriei militare.

Este binecunoscut faptul că gândirea militară românească a avut în toate timpurile reprezentanți de seamă, ale căror opere s-au situat la nivelul concepțiilor avansate, existente pe plan internațional. Scrierile lui Neagoe Basarab, Iacob Eraclid Despotul, Dimitrie Cantemir, Nicolae Bălcescu, George Adrian, Alexandru D. Xenopol, Grigore Tocilescu, Constantin N. Hârjeu, Radu R. Rosetti, *Alexandru Averescu* (sublinierea noastră), se disting prin originalitatea gândirii autorilor și, incontestabil, însumează o seamă de părți neperisabile, de mare continuitate valorică în timp.

Menționăm câteva dintre lucrările sale de specialitate: *Tactica* (3 vol., 1887-1889); *Jocul de război* (1903); *Călăuza ofițerului* (1904); *Operațiunile de la Flămânda* (manevra militară elaborată de Alexandru Averescu în zona localității Flămânda, în anul 1916, *nota noastră*) (1924). Deosebit de interesante sunt și cele două volume de memorii, în care descrie fapte de arme și personalități pe care le-a cunoscut, consemnate numai în paginile elaborate de el și întrunite sub titlul *Notițe zilnice de război. 1916-1918* (apărute în 1937).

A fost îndeaproape implicat și preocupat intens de continua modernizare și perfecționare în pas cu vremea a învățământului militar de nivel superior, ridicându-l la nivel academic. Prin strădaniile și ideile sale novatoare a reușit să ridice la cote maxime de eficiență și de modernitate calitatea cursurilor predate în școlile superioare militare ale României, dând un real prestigiu științific Școlii de Înalte Studii Militare din București.

Toate aceste merite ale reputatului general Alexandru Averescu, cel care a știut să conducă armatele cu atâta mobilitate pe câmpurile de luptă încât au reușit să înfrângă armate străine extrem de bine dotate cu mijloace tehnice de atac, contribuind hotărâtor la reușita în final a Războiului de Reîntregire Națională a poporului român, au contat foarte mult în acordarea calității de membru de onoare a Academiei Române, în 7 iunie 1923. La acea dată, președinția Academiei Române era deținută de Iacob C. Negruzzi, iar vicepreședinte era Vasile Pârvan. Multiplele sale merite au fost prețuite ca atare și recompensate cu ordinele Steaua României, Coroana României, precum și cu medaliile Crucea Trecerii Dunării și Bene Merenti.

În anul 1930 a fost înălțat la gradul de mareșal, onoare supremă în armata română. A încetat din viață la 79 de ani, în București, în data de 2 octombrie 1938.

Constantin Prezan

(1861–1943)

In sătucul Sterianu de Mijloc, ce a fost în decursul scurgerii anilor înglobat în teritoriul comunei Butimanu (localitate situată la circa 30 de kilometri nord-vest de București, în actualul județ Dâmbovița), s-a născut Constantin Prezan, al cărui tată se afla în serviciul jandarmeriei rurale.

După terminare primelor patru clase elementare a fost înscris la Iași (1874-1878) în cadrul școlii Fiilor de Militari, intenționând, probabil, să îmbrățișeze cariera părintelui său. Fiind bun la învățătură, a obținut note bune în toți cei patru ani de școlarizare la Iași (1874-1878), fapt ce i-a dat speranța că se poate și mai mult. Ca urmare, în toamna anului 1878 s-a înscris la Școala de Ofițeri de Infanterie și Cavalerie din București, cu durata de doi ani. La etatea de 19 ani, în 1880, devine sublocotenent în specialitatea Geniu, fiind inițial repartizat la Regimentul 7 Linie, dar după scurt timp a fost mutat în Regimentul 2 Geniu (ambele în București). Și-a continuat studiile militare în anii 1882-1883 la Școala Specială de Artilerie și Geniu, în urma căreia a fost avansat locotenent, pe când avea 21 de ani. Tot în 1882 a fost mutat la Regimentul 1 Geniu.

Pentru foarte bunele rezultate obținute în cadrul școlilor militare din țară a fost selectat spre a studia în Franța. În 1886 devenise student al Școlii de Aplicație de

Artilerie și de Geniu din renumita localitate situată în departamentul Seine-et-Marne, Fontainebleau. Întors în 1887 în România, cu certificatul de absolvire a școlii militare franceze, celebră în Europa, a fost înaintat la gradul de căpitan, la doar 24 de ani.

În anul 1891 a ajuns pe prima treaptă a ofițerilor superiori, fiind avansat maior, pe când avea doar 30 de ani, știut fiind că nu puțini obțineau acest grad în pragul vârstei pensionării. Peste alți patru ani, în 1895, era avansat locotenent-colonel, însăcele mai de răsunet avansări pe scara ierarhică urmau să se petreacă în prima jumătate a secolului al XX-lea.

Gradul de colonel l-a obținut în anul 1901. Peste șase ani, în 1907, era cooptat în corpul generalilor, debutând ca general de brigadă. Apoi, în anul declanșării Primului Război Mondial, 1914, Constantin Prezan a primit epoleții de general de divizie. România nu a intrat în război chiar de la începutul acestuia, deoarece vârstnicul rege Carol I era de părere ca țara noastră să se alieze cu Germania și cu Imperiul Austro-Ungar. Politicienii și o puternică opinie de masă vizau, însă, o participare alături de Franța, Anglia și Rusia, pentru ca, în cazul unei victorii, Transilvania istorică, în care românii erau din punct de vedere numeric net majoritari, să revină în fireștile granițe naționale, ieșind din componența Imperiului Austro-Ungar. În fața acestei situații, România s-a declarat neutră față de ambele tabere combatante, atitudine care a durat aproape doi ani. Însă toți înalții ofițeri români care au urmat școli militare franceze, așa cum era și cazul generalului Constantin Prezan, considerau că armata Franței și a aliatului ei principal, Marea Britanie, urmau să obțină victoria în cele din urmă, așa că se dorea intrarea în război împotriva coaliției Puterilor Centrale, al căror port-fanion era Germania kaiserului, secondat de Franz Joseph, împăratul Austro-Ungariei.

La izbucnirea Primului Război Mondial, generalul de brigadă Constantin Prezan (investit în 1907) a fost înaintat general de divizie, la doar 53 de ani. În 1916, la intrarea României în război, Constantin Prezan se afla în fruntea Comandamentului Corpului 4 de Armată, iar după începerea efectivă a luptelor, generalului Prezan i se încredințase comanda Armatei de Nord. Prin energia și competența sa, prin clarviziunea și realismul planului de operații întocmit de Statul său major, supervizat de comandantul Armatei de Nord, dar fără doar și poate și prin eroismul ostașilor români conștienți că luptă pentru întregirea neamului, s-a asigurat un succes deplin al acelei primei campanii de război a armatei române.

În primele săptămâni, trupele românești au reușit să traverseze Carpații Orientali și să pătrundă peste 100 de kilometri în nordul Transilvaniei, ajungând până la localitatea Răstolița, din apropierea orașului Toplița. Puternica contraofensivă a armatelor conjugate germane și austro-ungare împotriva României a impus retragerea armatei generalului Prezan din nordul Transilvaniei. I s-a încredințat misiunea dificilă de a organiza apărarea Bucureștiului, asupra căruia se îndreptau concomitent din trei direcții corpuri de armată independente. Generalul Prezan avea în subordinea sa o forță militară superioară fiecăreia dintre cele trei grupuri inamice, care se aflau la o distanță considerabilă unele de altele. A luat hotărârea de a le ataca pe fiecare în parte și de a le anihila, prin manevre rapide ale armatei române. Datorită a doi generali care au părăsit posturile de comandă, manevrele preconizate nu s-au putut efectua, iar „bătălia de pe Neajlov” a fost pierdută și odată cu ea a fost pierdut și Bucureștiul.

După retragerea din Moldova, regele Ferdinand a făcut o schimbare în Înaltul Comandament, înlocuindu-l pe generalul Iliescu și aducându-l la Marele Cartier General al Armatei pe generalul Constantin Prezan. Acesta din urmă, profitând de faptul că în timpul iernii operațiunile militare au încetat, a ordonat ca toată armata română retrasă în Moldova să intre în refacere. În ciuda unui evantai de greutate, prin munca neobosită și energia Marelui Cartier General, comandat de generalul Constantin Prezan, în primăvara anului 1917 o armată română nouă, refăcută, instruită și dotată modern, cu sprijinul logistic al Antantei, era pregătită de reluarea luptei. Astfel, datorită capacităților de mare strateg ale lui Constantin Prezan și ale colaboratorilor săi apropiați, s-a făurit oștirea care la Mărășești, Mărăști și Oituz a oprit furibundele atacuri ale Puterilor Centrale, care urmăreau ocuparea întregului teritoriu național românesc.

Despre acea eroică luptă de apărare de pe valea Siretului, presa de război a Franței consemna că „românii au înscris Siretul în istoria lumii, așezându-l alături de Marna, Iser și Isonzo” Prin înalt decret regal, generalului Constantin Prezan i s-a conferit Ordinul Militar „Mihai Viteazul” clasa a II-a, pentru „modul cum a conceput și pentru destoinicia cu care a pregătit operațiunile în luna iulie 1917”

După abandonarea pozițiilor de către armatele Puterilor Centrale, incapabile de a mai stăpâni în propriile țări valul popular antirăzboinic, armata română intra victorioasă în București, în frunte cu regele Ferdinand și regina Maria, la 1 decembrie 1918. Concomitent, la Alba Iulia se desfășura Marea Adunare Națională, prin care se puneau bazele revenirii Transilvaniei istorice în granițele firești ale națiunii române. Din nefericire, Ungaria bolșevizată, condusă de Bela Kun, sprijinit moral și material de Lenin, nu numai că nu recunoștea prevederile tratatelor încheiate după încetarea războiului mondial, ci a declanșat un dublu atac asupra Cehiei și României, preconizând un substanțial ajutor militar din partea Rusiei bolșevizate, constând din 5 armate de 60.000 de soldați.

În fața acelei grave situații, regele Ferdinand i-a încredințat generalului Constantin Prezan conducerea campaniei militare împotriva Armatei Roșii a Republicii Ungare a Săturilor. Într-o primă fază, invadatorii au fost alungați peste Tisa, iar în etapa secundă, după forțarea râului Tisa, operațiunile au continuat în Câmpia Ungară. S-a cucerit Budapesta, defilându-se în capitala ungară în 4 august 1919. Aici e necesară menționarea că, dintre toate armatele Antantei, doar oștirea română a reușit să cucerească o capitală a unuia dintre statele inamice.

Ca firească urmare a celor săvârșite pentru înfrângerea bolșevismului ungar, Constantin Prezan, General de Corp în Armată, Adjutant al regelui Ferdinand I, Șeful Statului Major General al Armatei, a fost decorat prin înalt Decret, la 5 februarie 1920, cu cel mai de seamă ordin militar românesc, „Mihai Viteazul clasa I”, răsplată a măsurilor luate și aplicate, în urma cărora a fost posibilă desăvârșita înfrângere a Ungariei bolșevizate și ocuparea Budapestei.

În 1923, în cadrul adunării generale a Academiei Române din data de 7 iunie, împreună cu generalul Alexandru Averescu și cu politicianul care, începând din 1909 a condus partidul Național Liberal, Ion I. (Ionel) C. Brătianu, generalul Constantin Prezan a fost ales membru de onoare al principalului for științific și cultural al țării, *academia*.

Academicianul căruia președintele academiei și biroul executiv al acestui înalt for de cultură i-a acordat elevata cinste de a rosti în plenul savanților discursul de acordare a acestor titluri a fost juristul și istoricul prahovean Andrei Rădulescu (1880-1959). Ilustrul orator a arătat că cei trei candidați au contribuit într-o largă măsură la înfăptuirea idealului nostru național, dar și că pe lângă faptele lor de arme au avut importante contribuții la publicistica militară, prin intermediul căreia s-a ajuns la debaterăa unei problematice majore legate de teoria instruirii trupelor și desfășurarea războiului.

Deși după anul 1920, pe când era foarte aproape de împlinirea a șapte decenii de viață, s-a retras pe proprietatea de la Schinetea, generalul Prezan a rămas o prezență activă atât în viața județului Vaslui, cât și a țării. Vom consemna în sprijinul celor mai sus afirmate, prezența sa în calitate de senator în Parlamentul României. A susținut o seamă de legi legate atât de unele interese ale Moldovei și ale județului Vaslui în mod special, cât și de interesul armatei române la care ținea extrem de mult.

La 14 iunie 1930, regele Carol al II-lea a înființat pentru armata română demnitatea de *Mareșal al României*. După cum se prevedea în proiectul legii Mareșalilor, această demnitate era onorifică și se putea acorda personalităților care, în grad de generali de corp de armată, au condus cu succes operațiunile armatei române în funcțiunea de șef al Marelui Cartier General sau comandant titular al unei armate, în războiul pentru întregirea neamului.

Înaltele titulaturi onorifice militare, acelea de mareșali, au fost date generalilor Alexandru Averescu și Constantin Prezan la finele lui noiembrie 1930 la Sighișoara, în Transilvania, după încheierea manevrelor regale din perioada 22-25 noiembrie. Cu proverbiala-i modestie care îl caracteriza, după primirea bastonului de mareșal, Prezan i-a răspuns regelui Carol al II-lea că această înaltă cinstitire ar fi de dorit să se răsfrângă asupra întregii armate române.

Mai este necesară și menționarea faptului că în anul 1935 Cercul Militar „Mareșal Constantin Prezan” din Vaslui s-a instalat într-un sediu deosebit, care a fost Palatul Mavrocordat, edificiu cu un aspect arhitectural aparte, situat pe strada Ștefan cel Mare (actualmente monument istoric), inaugurarea având loc în data de 27 mai.

Pe lângă medalierea cu cele trei ordine „Mihai Viteazul” (clasa a III-a în 1916; clasa a II-a în 1917; clasa I în 1918) și cu o recunoaștere a faptelor sale de vitejie, Regimentul VII Rahova nr. 25, pe care îl conduse din anul 1901 până în 1904, a primit inițial denumirea de Regimentul VII Rahova nr. 25, general de corp de armată Prezan C., iar din 1930 „Mareșal Prezan”

Înainte de Primul Război Mondial a contribuit la desăvârșirea lucrărilor de construcție la „Cetatea Bucureștilor”, în calitate de ofițer specialist în arma geniului.

La etatea de 82 de ani a încetat din viață la conacul de la Schinetea, unde a și fost înmormântat.

Paul Bujor

(1862–1952)

Cu doar patru ani înainte de fondarea la București a Societății Literare Române, în comuna Berești (actualmente oraș), județul Galați (fost Covurlui), s-a născut Pavel Bujor, în data de 20 iulie (stil calendaristic vechi)/2 august (stil calendaristic nou). Era fiul lui Gavril Bujor, funcționar de rang inferior în orașul Bârlad, și al soției acestuia, Nastasia, care, potrivit obiceiului din acea vreme, era casnică.

Anii anteriori școlarizării și i-a petrecut la Berești, fiind îngrijit de mama sa. În 1869, pe când a împlinit vârsta de șapte ani, părinții au considerat că era spre binele copilului să urmeze școala în Bârlad, oraș în care erau școli mult mai bune decât școala comunală din Berești. Situația era destul de favorabilă transferului, întrucât bunicul său, Varlaam Bujor, își avea domiciliul în Bârlad. Însă, deoarece acesta era foarte în vârstă, elevul Paul a fost luat în gazdă de o mătușă de-a sa, Maria Semilache, după terminarea primelor patru clase primare. Ca urmare, în anii cursului seminarial și liceal a împărțit camera cu elevul Alexandru Vlahuță.

Pavel Bujor a absolvit în anul 1879 cele opt clase ale Liceului „Gheorghe Roșca Codreanu”. A promovat examenul de bacalaureat la Iași, în anul 1880. Înainte de a se înscrie la o facultate, a trebuit să satisfacă stagiul militar în cadrul cavaleriei, vreme de șase luni.

A reușit să devină student la Facultatea de Științe, secția Științe Naturale, din cadrul Universității București, dar pentru a se întreține a dat concurs pentru ocuparea postului de copist în cadrul Ministerului de Interne. Intenționase să studieze la Paris, dar nu a avut mijloacele materiale necesare până când cumnatul său, Tășulea, i-a oferit suma de 120 lei pentru a-și continua pregătirea în Franța.

În „orașul lumină” de pe fluviul Sena s-a înscris inițial la Politehnică, dar nu prea s-a împăcat cu materiile care se predau acolo. A abandonat studiile tehnice și s-a întors la Universitatea Sorbonne, urmând Facultatea de Științe. Acolo a avut profesori celebri, menționați acum în dicționarele Larousse, ca de exemplu zoologul de excepție Henri de Lacaze Duthiers, cel mai de seamă cunoscător al moluștelor, precum și pe colaboratorul acestuia, Yves Delage, autor al mai multor lucrări de biologie, în al cărui laborator a fost acceptat să lucreze. În prejma celor doi mari savanți, specialiști în zoologie și biologie, Paul Bujor a dobândit cunoștințe deosebit de ample și profunde, care i-au marcat apoi definitiv întreaga activitate de cercetări, cât și îndelungata carieră profesorală, desfășurată pe rând la universitățile din București și Iași.

La Paris, un grup de studenți români, tineri cu vederi liberal-democratice „la modă” în Europa apuseană din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, au constituit „Cercul de studii sociale”, organism care organiza întâlniri periodice în cadrul cărora se iscau discuții aprinse, nu rareori contradictorii, cu privire la o nouă orânduire socială, bazată pe alte principii decât cele ce guvernau societatea acelor ani. Paul Bujor era prieten cu Dimitrie Voinov și Emil Racoviță, ambii fervenți participanți la întrunirile respectivului cerc politic. Astfel, și Paul Bujor a devenit un obișnuit în cadrul acelui „cerc”, unde a ajuns să îi cunoască pe Alexandru și Constantin Radovici, Dr. Cantacuzino, Dragomir Hurmuzescu, Deodat Țăranu ș.a.

Deși se înțelegea bine cu Emil Racoviță și cu Dimitrie Voinov, Paul Bujor a luat hotărârea să părăsească Parisul din două motive. În primul rând, aflase de faima creată în jurul profesorului german de anatomie și fiziologie, susținător al materialismului, Karl Vogt, care predă la Universitatea din Geneva. În al doilea rând, Parisul era un oraș mult prea scump pentru suma modestă de care dispunea pentru întreținere și taxele de școlarizare. Știa că în Elveția cele necesare existenței de zi cu zi nu atingeau nici pe departe costurile ridicate din capitala Franței și, în plus, dorea să audieze cursurile pe care le predă renumitul profesor de anatomie și fiziologie, savant care a fost ales membru al unor foarte prestigioase societăți de știință franceze, italiene și germane. Karl Vogt (1817-1895) era un aprig susținător al curentului științific de mare noutate în acel timp - transformismul și un adept al teoriei evoluționiste a lui Charles Darwin. Studentul român mai era atras în Elveția și de reputația științifică a profesorului zoolog și ecolog Ernst Haeckel, creatorul noii școli de embriologie, care predă și el la universitatea din Geneva, fondată de Jean Calvin (1509-1564).

Încă din primul an al prezenței sale în Geneva, prin excepționala pregătire științifică ale cărei baze au fost puse cu ani în urmă la liceul din Bârlad, Paul Bujor a fost remarcat de profesorul Vogt, care i-a permis să lucreze în cadrul laboratorului său, incluzându-l în echipa a cărei activitate științifică o coordona. Mai mult decât atât, l-a orientat spre studierea viețuitoarelor marine, prin cercetări pe care le începuse în Stațiunea de Zoologie Marină din localitatea Vilefranche de pe litoralul medi-

teraneeen al Franței.

În anii 1888-1891, Paul Bujor a făcut parte din lotul de cercetători al profesorului Wiederschein, cel care crease în orașul elvețian Fribourg un foarte modern laborator de cercetări în domeniul zoologiei. Aprofundatele sale studii privitoare la viețuitoarele marine au fost generatoarele amplului proiect, făcut în colaborare cu Grigore Antipa, pentru crearea în România a unui centru de studiere a faunei acvatice din Marea Neagră.

Paul Bujor a achiziționat din Elveția echipamentul necesar cercetărilor în mare. Acesta consta din vinciuri și drăgi pe care le-a transportat la Iași. Despre acest fapt menționăm, ca o curiozitate, că Paul Bujor a fost cel dintâi, nu doar moldovean, ci chiar român, care a cumpărat echipament necesar cercetărilor oceanografice înainte ca în țara noastră să fi fost creată o instituție de cercetări de un asemenea gen.

În țara cantoanelor, savantul român a reușit să se specializeze în zoologia marină într-o așa măsură încât a stârnit admirația profesorului Vogt, care i-a creat condiții pentru a se documenta la institute de profil franceze și elvețiene. Vastele sale observații științifice au constituit părțile lucrării elaborate în limba franceză, *Contribution à l'étude de la métamorphose de l'Ammocoetes branchiales en Petromyzon planeri* - teza sa de doctorat, susținută în 1891 la Universitatea din Geneva.

Respectiva teză de doctorat a fost atât de bogată în noutăți științifice, toate descoperite de doctorandul român, încât i-a adus acestuia nu doar titlatura de *doctor* în zoologia marină, ci și foarte importantul premiu științific „Davy” (Humphry, sir Davy, chimist și fizician britanic, descoperitorul arcului electric și al proprietăților catalitice ale platinei. Naturalizat în Elveția, sir Humphry a decedat la Geneva, în anul 1929, nota noastră).

Pentru a ne da mai bine seama de extraordinara prestare a lui Paul Bujor cu prilejul susținerii lucrării de doctorat, facem precizarea că, de regulă, de acordarea premiului „Davy” aveau parte în exclusivitate savanți ajunși la etatea deplinei maturități științifice, astfel că acela a fost unicul caz în care premiul s-a acordat pentru o lucrare de doctorat.

Trebuie să recunoaștem că în țara noastră, la finele secolului al XIX-lea, învățământul nu reușise să cuprindă întreaga populație școlară, îndeosebi din lumea satelor, existând un mare număr de neștiutori de carte, mai ales în rândul femeilor de la țară. Nici situația economică generală nu era la nivelul celei din statele vest europene, existând largi păături sociale care trăiau la limita de jos a satisfacerii necesităților vieții.

În Franța activau o seamă de cercuri politice ale unor emigranți din răsăritul Europei, adepți ai ideologiei poporaniste. Potrivit acesteia, ieșirea din starea de înapoiere - moștenire a relațiilor de tip feudal care s-au prelungit în timp mult față de țările vestice ale continentului nostru -, urma să aibă loc pe calea iluminării maselor. La acest ideal politic aderase și Paul Bujor care, deși posesor al titlului de doctor în zoologie, preconiza ca, odată întors în țară, să devină învățător în mediul rural. Nu și-a pus însă în practică intenția, deoarece Constantin Dobrogeanu Gherea l-a convins că nu putea să schimbe cu nimic situația, chiar dacă își sacrifică activitatea de cercetare, domeniu pentru care era excelent pregătit.

Ca urmare, Paul Bujor a acceptat postul de asistent la Universitatea București, în cadrul Laboratorului de Fiziologie, condus de către fondatorul acestuia, zoologul Alexandru M. Vitzu, originar din Săvinești, județul Neamț, doctor în zoologie marină de la Sorbonne, cel care, în 1897, avea să fie ales membru corespondent al Academiei Române.

Prin aducerea de la Iași la București a profesorului Ioan Cantacuzino, a rămas vacantă catedra de Morfologie Animală de la Facultatea de Științe a universității ieșene. Locul vacant i-a fost atribuit lui Paul Bujor, care în 1895 a fost încadrat profesor suplinitor. Peste numai un an, el avea să primească titularizarea și șefia catedrei, post pe care l-a deținut până în anul 1936.

Tot în perioada în care a predat la Iași, în asociere cu Ion Simionescu, geolog și paleontolog, și cu Ion Borcea, zoolog, a susținut ideea creării la Iași a Catedrei de Antropologie. Cei trei au organizat, la aceeași universitate ieșeană, laboratorul de zoologie, primul din țară în privința numărului scheletelor de vertebrate, și au înființat o bogată bibliotecă de specialitate, însumând 3.000 de volume. (Ion Simionescu era originar din localitatea Fântânele, județul Bacău, și își susținuse doctoratul la Viena în anul 1898. Ion Borcea era originar din localitatea Buhoci, județul Bacău, și își susținuse doctoratul la Universitatea Sorbonne în anul 1905.)

Paul Bujor a fost un susținător al tezelor materialiste, al evoluționismului și al concepțiilor biologice ale lui Lamarck și Darwin. Inițial, predase cursul de *Anatomie comparată*, dar a mai ținut și cursuri de *Histologie* și *Embriologie*, reprezentând o premieră pentru Universitatea Iașului.

Savantul român era fondatorul învățământului universitar de *morfologie animală* și al cercetărilor de zoomorfologie din România. A fost cel dintâi care a descris viața și procesele biologice ale formării nămolului negru în lacul Techirghiol. Lucrările sale științifice au fost elaborate și publicate în exclusivitate în franceză.

În limba română a publicat schițe și nuvele, reunite în 1939 în volumul „Îndurare”. Lui i se datorează și înființarea la Iași a publicațiilor științifice de nivel universitar „Annales Scientifiques de l'Université de Iassy” și „Revista științifică «V. Adamachi»”. În anii 1901 și 1902 a efectuat cercetări în stațiunile marine Roscoff, în laboratorul de biologie marină Banylus-sur-mer, Villefranche (toate trei în Franța) și în Italia, la Napoli. În urma acestor cercetări, el a adus la universitate un însemnat număr de vietăți marine, îmbogățind muzeul cu noile exponate.

A fost unul dintre fondatorii periodicului de cultură „Viața Românească” (martie 1906) și totodată directorul coordonator al acestei valoroase reviste de cultură, în primii doi ani de la apariție.

Spre admirația posterității, profesorul universitar Paul Bujor nu numai că nu s-a temut de concurența viitorilor absolvenți în domeniile sale de cercetare științifică, ci dimpotrivă, a făcut tot ce i-a stat în putință pentru ca aceștia să ajungă desăvârșiți oameni de știință. Prin dezinteresatul sprijin și cu concursul magistrului prin excelență Paul Bujor, personalități precum Ion Borcea, Mihai Băcescu, Vasile Rășcanu, Constantin Motaș (ultimii doi originari din județul Vaslui) și încă multe altele au devenit nume sonore ale biologiei românești din secolul al XX-lea. Înaltul său crez și-l exprima deseori în public: „Profesorul care nu scoate elevi mai buni decât el n-a realizat niciun

progres pentru știința țării”

Pe plan social-politic și umanitarist se distingea ca un om de atitudine, combătând inechitățile și nedreptățile din vremea sa. „A lupta pentru dreptatea celor mulți și obijduiți, fără niciun gând de răsplată, e cea mai mare virtute cetățenească”, era crezul de care a fost călăuzit în implicarea sa în politică. Prin curajul său în susținerea adevărului și a dreptății s-a impus în Senat, organism în care a fost ales de mai multe ori ca reprezentant al Universității din Iași.

A susținut cu tărie, în 1919, ca România întregită să treacă la votul universal, idee pentru care a pledat cu pertinente argumente. Era totodată preocupat și de starea de sănătate a populației, susținând necesitatea practicării sportului în școli și întreprinderi. Printr-o suită de intervenții la municipalitatea Iașului a reușit să organizeze primul parc sportiv, în Copou, iar în afara orașului de numele său se leagă construirea primei cabane pe muntele Ceahlău.

A fost pensionat în anul 1936, iar după doi ani s-a stabilit definitiv la București, devenind consilier științific la Muzeul de Istorie Naturală „Grigore Antipa”, instituție în care își avea locuința.

În ceea ce privește activitatea politică a savantului Paul Bujor, se poate confirma ca deplin reală aprecierea pe care i-a făcut-o George Călinescu, caracterizându-l ca fiind „socialistul de timidă concepție democratică” După 1944, regimul instaurat în România fiind în „criză” de personalități de înaltă valoare, i-a acordat o atenție aparte, alegându-l deputat al Sfatului Popular al raionului „Grivița Roșie” și decorându-l cu distincția „Ordinul Muncii clasa I”

În data de 4 iunie 1948, cu puțin înainte de împlinirea vârstei de 88 de ani, Paul Bujor a fost numit prin decret prezidențial membru de onoare al Academiei Române, iar în 12 august același an nou-numitul președinte al academiei, botanistul Traian Săvulescu, a propus să i se acorde și calitatea de membru onorific.

A încetat din viață la masa de lucru din locuința sa de la Muzeul „Grigore Antipa”, în data de 17 mai 1952.

Artur Gorovei

(1864–1951)

Atre profesorii de mare autoritate științifică ai reputatului liceu „Codreanu” din Bârladul de la finele secolului al XIX-lea se numără și Artur Gorovei, unul dintre cei mai de seamă folcloriști din România. Pentru realizările sale în domeniul muzical, el a fost ales membru corespondent al Academiei Române, în anul 1915, și membru de onoare al celei mai prestigioase instituții de știință și cultură a țării noastre, în anul 1940.

Familia din care provenea era originară din ținutul Maramureșului și s-a stabilit în Țara Românească în timpul domniei lui Vasile Lupu, care deținuse tronul moldovenesc în două rânduri: aprilie 1634 - aprilie 1653 și 8 mai - 16 iulie 1653.

Strămoșii lui Artur Gorovei deținuseră dregătorii în Moldova medievală. Tatăl său, Petre Gorovei, era un intelectual care se afla în relații de amiciție cu C. A. Rosetti (1816-1885) – fost ministru al Cultelor în perioada 11.II - 15.VII.1866 și cel care a demarat fondarea Academiei Române –, și cu scriitorul și gazetarul I. C. Fundescu (1836-1904). Arenadaș pe moșiile din ținutul Iașului, Cepelnița și Sârca, Petre Gorovei avea o bună situație materială. Mama lui Artur, descendentă a unei vechi familii înstărite din Moldova, era cunoscătoare a limbii franceze și o pasionată cititoare de literatură franceză.

Artur (cum îi spunea mama), căruia la botez i se dăduse prenumele Petre, s-a născut în data de 19 februarie 1864 în orașul Fălticeni, județul Suceava. Pe când se apropia de etatea de școlarizare, el a fost inițiat în cunoașterea alfabetului de către un funcționar al prefecturii, probabil prieten al familiei.

Prima clasă a învățământului de stat obligatoriu a urmat-o în orașul Rădăuți, unde locuiau părinții săi. Dar celelalte trei clase primare le-a parcurs, începând din 1873, la școala din Fălticeni, întrucât familia revenise în acest oraș. Clasele preliceale le-a făcut tot în Fălticeni, la Gimnaziul „Alec Donici”. Pe când se afla în clasa a III-a gimnazială, a început să scrie poezii cu teme patriotice și a încercat să traducă în românește câțiva autori francezi. Firește că respectivele creații realizate la etatea de 13-15 ani erau încă departe de a avea o însemnătate literară.

Deoarece tatăl era de ani de zile abonat la câteva ziare, în casa Gorovei exista o adevărată colecție de gazete.

În timp ce parcurgea clasa a IV-a gimnazială, Artur Gorovei a scos gazeta „Ecoul Carpaților”, titlu care face trimitere la „Trompeta Carpaților” - ziarul al cărui conducător era Cezar Bolliac, iar redactor era Nicolae Basarabescu. Gazeta a apărut în perioada 1.III.1865 - 18.I.1877. Deși întregul periodic era scris și ilustrat de el, Artur a reușit să scoată trei numere, din 3 august până în 3 septembrie același an.

Vărul său, Eugen Teodorini (1863-1899), elev de liceu la Institutul Academic Iași, a scos revista scrisă de mână „Bondarul”, pe care i-a trimis-o. Drept urmare, în 1880, și Artur realizează periodicul „Țânțarul” pe care îl scoate la șapirograf. Pentru un școlar de numai 16 ani, acest lucru reprezenta o promițătoare perspectivă într-o viitoare carieră de ziarist.

Cursul superior liceal îl urmează în Iași, oraș care mai păstra, pe atunci, câte ceva din prestanța capitalei Principatului Moldovei.

Din clasa a V-a până în a VIII-a a fost elev la Liceul Național și a locuit „în gazdă” în casa doamnei Leona Sadoveanu, mama vitregă a viitorului mare romancier, Mihail Sadoveanu. În acei ani, periodicul de orientare socialistă „Contemporanul” (revistă literară și științifică, care apărea la Iași din aprilie 1881), prin ideologia pe care o promova, era o publicație preferată de elevii și studenții ieșeni. La sediul „Contemporanului” aveau loc întâlniri publice, la care a luat parte și Artur Gorovei. Cu acele prilejuri l-a cunoscut pe Ion Nădejde (1854-1928), publicist de orientare socialist-narodnicistă, și pe Eduard Gruber, publicist și excelent latinist, autor al unui important studiu asupra genului elementelor latine în limba română comparativ cu alte limbi romanice.

În acel timp, descendentul unei familii de evrei olandezi stabiliți în România, un anume Moses Gaster (1856-1939), discipol al lui Bogdan Petriceicu-Hașdeu și al romanistului Gustav Grüber, profesor la universitatea din orașul german Leipzig, avea o mare admirație pentru folclorul românilor. Drept urmare, editase la București, în anul 1883, impresionantul volum de peste 600 de pagini, *Literatura populară română*. Lucrarea, citită de Artur Gorovei, i-a deschis acestuia poarta spre studierea folclorului nostru. Peste numai un an, în 1884, Artur Gorovei debutează în „Revista populară”, care apărea la Fălticeni, cu un grupaj de cimilituri.

După acest promițător debut, timp de 14 ani a adunat cu multă trudă și cheltu-

ială un extrem de bogat și unic la acea dată fond de ghicitori, care aveau să fie editate de Academia Română în anul 1898. Această realizare a fost posibilă prin anchete personale în mediul rural și prin consultarea publicațiilor vechi și contemporane.

În 1885 reia studiile la „Institutele Unite” din Iași, după care, în anul următor, a plecat la București unde s-a înscris la Facultatea de Drept. Exigent cu sine însuși, se așteptase ca la respectiva facultate bucureșteană să fie profesori cu o pregătire pe măsura cerințelor unei școli superioare din capitala țării. Dar în multe privințe a fost dezamăgit de prestația unora dintre cadrele didactice, fapt care l-a determinat să frecventeze mai mult bibliotecile decât cursurile universitare.

Totuși, prezența la București i-a fost benefică într-o anumită măsură prin participarea la „Cercul studiilor sociale” unde a fost invitat de Constantin Mille. În plus, a făcut cunoștință cu mai multe personalități ale elitei literare, printre care s-a numărat și Barbu Ștefănescu Delavrancea (ajuns în 1912 membru titular al Academiei Române).

În noiembrie 1887 s-a întors în Moldova, reluându-și studiile la universitatea ieșeană. În Iași intră în cercul de prieteni cu vederi politice „de stânga” din care făceau parte: poetul Neculai Beldiceanu (și el fost elev la Liceul din Fălticeni), publicistul Eduard Grüber, politicianul Vasile G. Morțun, poetul Artur Stavri, personalități de seamă ale culturii române din acel timp.

În 1889 i s-a ivit prilejul de a fi angajat în învățământul secundar în orașul Bârlad, unde ființa renumitul liceu „Codreanu”. În respectiva școală devenise vacantă catedra de limba română și latină, prin plecarea în străinătate a profesorului Dimitrie Evolceanu, renumitul latinist de mai târziu al Universității București. În locul acestuia a fost numit Artur Gorovei, la data de 3 noiembrie 1889. Deși bun cunoscător al celor două limbi ale respectivei catedre, el nu a fost instalat ca profesor titular. După mai multe încercări de solicitare a trecerii sale de la poziția didactică de *profesor suplinitor* la o treaptă superioară, toate fără rezultatul scontat, în prima decadă a lunii martie din anul 1890 a trecut la magistratură.

Inițial a fost ajutor de judecător la Tribunalul din Pașcani, unde, după obținerea examenului de licență a fost instalat în calitate de judecător. Această funcție însă nu l-a satisfăcut, astfel încât, în ianuarie 1891, a demisionat pentru a se înscrie în Biroul de avocați din orașul său natal. A rămas mereu cu nostalgia Bârladului, acel focar de cultură al Moldovei și al țării, revenind în acest oraș de câte ori avea posibilitatea. Mai mult decât atât, într-un rând chiar s-a apelat la personalitatea marcantă a acelei epoci, Titu Maiorescu, membru fondator al Societății Academice Române, spre a-l transfera pe Artur Gorovei de la Constanța la Bârlad, invocându-se faptul că acel transfer era necesar „în interesul revistei «Șezătoarea»”

Suita relațiilor culturale cu Bârladul ale lui Artur Gorovei stă la baza faptului că am dorit să figureze în acest volum, mai ales că, până în prezent, cei în drept din județul de origine al acestuia nu prea dau semne că intenționează să sprijine financiar apariția unei cărți referitoare la viața și opera membrilor Academiei Române, porniți spre cele mai înalte sfere ale științei și culturii de pe pitoreștile meleaguri sucevene.

O realizare de răsunet cultural național a lui Artur Gorovei, secondat de Mihai Lupescu, Neculai Vasiliu, Constantin Pavilescu și Teodor Donilescu (toți mari iubitori

ai creațiilor folclorului românesc) a fost fondarea revistei folclorice „Șezătoarea”, „periodic pentru literatură și tradițiuni populare” (prima din acest profil din România), în a doua zi a Crăciunului din anul 1891.

Revista „Șezătoarea”, întocmită număr de număr cu acribie și înalt profesionalism de către Artur Gorovei, directorul acesteia, a stârnit un mare interes atât în România, cât și în Danemarca, Germania, Cehoslovacia, Franța, Italia, Austria și, peste Atlantic, în Argentina. Primul număr a fost scos la Fălticeni, la data de 1 martie 1892. De semnalat amănuntul că, deși nu a stat în fruntea revistei pe toată durata celor 37 de ani de apariție neîntreruptă, Artur Gorovei a publicat în paginile acesteia nu mai puțin de 220 de lucrări, înregistrând o medie de aproape șase studii pe an.

Ctitor cultural de vocație, Artur Gorovei, împreună cu poetul bârlădean George Tutoveanu, cu poetul bucovinean Dionis Zaharescu, cu profesorul de limba germană de la liceul din Fălticeni, cu doctorul Rossignon și cu juristul Neculai V. Stamati din Fălticeni, a fondat în 1902 societatea „Cultura”. În cadrul acesteia se țineau șezători literare la care lua parte și Mihail Sadoveanu.

Ministerul Instrucțiunii i-a solicitat lui Artur Gorovei, devenit între timp un recunoscut specialist în folclor pe plan național, elaborarea unui îndrumător în cercetările de folclor, cerință concretizată în lucrarea *Instrucțiuni și chestionar pentru culegerea materialului de folclor*. În vederea obținerii de informații științifice, furnizate în temeiul *Chestionarului*, Artur Gorovei, împreună cu istoricul Nicolae Iorga (botoșănean de origine) a „colindat” satele Moldovei, iar în august 1904 a mers la iarmarocul din Bârlad. Intenția era aceea de a surprinde aspecte specifice folclorului local, manifestate în astfel de împrejurări. A fost, afirmăm noi, cea dintâi privire analitică asupra desfășurării unui iarmaroc în țara noastră.

Deși asaltat de publicațiile periodice din țară, și nu numai, în vederea trimerii de studii de folcloristică spre publicare, Artur Gorovei a ținut să fie mereu prezent în presa bârlădeană. În paginile revistelor care au apărut în Bârlad, respectiv „Ion Creangă”, „Miron Costin”, „Păstorul Tutovei” și „Semenatorul”, sunt inserate materiale semnate de el (care ar putea actualmente să fie republicate într-un volum aparte, nota noastră).

Pentru una dintre cele mai de seamă lucrări ale sale, *Cimiliturile românilor*, a adunat cu mult efort și cheltuieli proprii, timp de 14 ani, un uimitor de consistent număr de ghicitori (1960 de tipuri de ghicitori românești, însoțite de 756 de variante, la care se adaugă 352 de variante europene, culese din aria culturală și lingvistică romanică). Unele dintre publicațiile vechi și contemporane pe care le-a consultat în vederea realizării acestei mărețe opere erau foarte greu accesibile în condițiile de atunci. A fost nevoie de anchete personale și de concursul a nu mai puțin de 15 folcloriști. Toate textele sunt adnotate, Artur Gorovei indicând uneori și valorile poli-semantice ale ghicitorilor.

Deși evaluările critice mai recente nu sunt într-un totuș favorabile, colecția *Cimiliturile românilor* rămâne una dintre lucrările fundamentale de referință ale folcloristicii românești, nefiind nici până în prezent depășită sau măcar umbrată de o contribuție similară.

O altă lucrare la fel de importantă a fost cea apărută în anul 1931 sub titlul

Descântecelor românilor, care însumează 200 de tipuri de descântece și 2.000 (două mii) de variante clasificate după criteriul funcțional.

În 1933 a mai publicat lucrarea *Noțiuni de folclor*, astăzi carte de referință, iar în 1937 o altă contribuție editorială de o inestimabilă valoare documentară, *Ouăle de Paști*.

Orașele Fălticeni și Botoșani se mândresc astăzi fiecare cu câte o monografie elaborată de el.

În țară, a fost ales membru al Societății de Etnografie din Cluj, membru al Societății de Geografie din București, iar în afara României a fost declarat membru al Societății Tradițiilor Populare (cu sediul la Paris), al Societății Tradițiilor Populare (cu sediul la Roma), al Asociațiunii Internaționale de Folclor și al Universității din Cernăuți care i-a acordat titulatura de *Doctor Honoris Causa*.

Cu toate aceste mari merite, Academia Republicii Populare Române nu l-a mai inclus în rândul membrilor săi, în anul 1948, considerându-l naționalist.

A fost repus în drepturi ca membru de onoare al Academiei Române, în data de 3 iulie 1990.

Părintele folcloristicii românești a încetat din viață la București, în data de 19 martie 1951. La înhumarea sa nu a luat parte nicio persoană oficială.

Gheorghe Ghibănescu

(1864–1936)

Gmănunt deosebit de curios, datele despre viața istoriografului Gheorghe Ghibănescu – atât în *Enciclopedia României*, București, 1940, p. 357, de Lucian Predescu, cât și în volumul *Membrii Academiei Române. Dicționar 1866/2003*, București, 2003, ediția a III-a, p. 337, volum semnat de Dr. Dorina N. Rusu –, sunt extrem de sumare, motiv pentru care, din vina noastră mai ales, l-am omis din lucrarea *Membrii Academiei Române originari din județul Vaslui*. În acest tom reparăm acea eroare, pe care ne-o asumăm în totalitate.

Originar dintr-o familie numeroasă, având unsprezece frați și surori, s-a născut în comuna Boșești, situată în partea de nord-est a județului Vaslui. A avut parte de o copilărie marcată de numeroase lipsuri, deoarece părinții reușeau cu foarte mare greutate să asigure hrana pentru cele 12 suflete cărora le-au dat viață.

Ajuns la vârsta școlarizării, Gheorghe Ghibănescu a fost luat în întreținere de Episcopia Hușilor, sub a cărei oblăduire se afla Seminarul teologic. În cadrul acestuia a urmat clasele primare și cursul inferior seminarial, între anii 1875-1879.

A frecventat cursul seminarial superior, începând din toamna anului 1879 și până în vara lui 1882 la Seminarul de la Socola, Iași. A obținut diploma de gradul II, pe a cărei bază a dat doar examene de diferență pentru diploma de bacalaureat.

În toamna anului 1882 a început cursurile la Facultatea de Filologie și Filosofie a universității ieșene, dar simultan era beneficiarul unei burse la Școala Normală Superioară din fosta capitală a Moldovei. A fost un student apreciat de profesorul de Psihologie, Morală și Geografie, Constantin Dumitrescu-Iași (1849-1923, a studiat la Universitatea din Leipzig, obținând doctoratul în 1877, iar la Iași a predat Psihologia, Filosofia și Estetica. Fondator al Revistei Pedagogice și al Revistei de Filosofie și Pedagogie, nota noastră), renumit pedagog, care a predat un timp și la liceul „Codreanu” din Bârlad.

După absolvirea facultății, mai mult ca sigur la sfatul ilustrului său dascăl mai sus-menționat, Gheorghe Ghibănescu s-a înscris la concursul pentru ocuparea catedrei de limba română de la Școala Normală de Băieți din Bârlad, unde a început să predea din luna decembrie a anului 1885.

În Bârlad, pe lângă faptul că scotea gazeta „Bârladul”, săptămânal de orientare politică conservatoare, a elaborat și tipărit primele sale două cărți: *Originea Hușilor*, 1887, 88 de pagini, precum și lucrarea pentru uzul școlilor secundare *Grafica cirilică la români*, 1889.

Cu un grup de profesori de la liceul „Codreanu” și de la Școala Normală (la care funcționase) a pus bazele periodicului cărui i-au dat ca titlu numele învățatului transilvănean George Lazăr (1779-1823). Acesta este un fapt lăudabil, care denotă un grad înalt de simțământ românesc al fondatorilor revistei ce a apărut din 1887 până în 1889.

Seria de articole de literatură, folclor, istorie, pedagogie și limba română, purtând semnătura lui Gheorghe Ghibănescu, anunță predilecția sa pentru activitatea de cercetare, care în viitor îl va consacra până la înaltul titlu de membru al Academiei Române.

Transferat în 1889 la Iași, la Școala Normală „Vasile Lupu”, instituție la care a predat până în anul 1931, pe lângă activitatea de la catedră s-a dedicat cercetării documentelor arhivistice.

Solidele cunoștințe de paleografie slavă i-au permis să descifreze pe durata mai multor ani peste 150.000 (o sută cincizeci de mii) de documente din Arhivele Statului, din fondul „Academiei” ieșene, din biserici și mănăstiri, sau copiind integral valoroase în informații hrisoave de la săteni și de la diverse concace boierești, atât din Moldova, cât și din Basarabia.

La solicitarea conducerii Partidului Conservator, al cărui membru era, Gheorghe Ghibănescu a luat asupra sa postul directorial de la Școala Normală din Iași, în perioada 1893-1896, fără să facă rabat de la activitatea sa de cercetare a documentelor medievale chirilice.

Pentru bunul renume de cunoscător al limbajului din Evul de Mijloc, în anul 1904 a fost solicitat să elaboreze textul actului pentru ridicarea statuii lui Vasile Alecsandri în fața teatrului din Iași.

În cel de-al cincilea an al secolului XX, la etatea de 41 de ani, eruditul cercetător al documentelor slavone din Moldova, Gheorghe Ghibănescu, a fost ales membru corespondent al Academiei Române, în ședința din data de 11 aprilie. De aceeași apreciere s-a bucurat, concomitent cu el, și Gheorghe Popovici (1863-12 iulie 1905),

cunoscutul istoric bucovinean, care, din nefericire, a decedat trei luni mai târziu.

Din 1869 până în 1905 au avut loc 22 de asemenea alegeri, Gheorghe Ghibănescu fiind al 49-lea membru corespondent care a rămas pe această treaptă academică (în cadrul Secțiunii Istorie) până la finalul vieții.

Alegerea sa avusese loc pe timpul când președintele Academiei Române era Ioan Kalinderu (1840-1913), reputat jurist și publicist, membru titular din anul 1893, iar vicepreședinte era Dumitru C. Ollănescu-Ascanio (1849-1908), poet, dar mai ales dramaturg, originar din Focșani, și el membru titular din anul 1893.

Se pare că profesorul de la Școala Normală „Vasile Lupu” era întâiul membru al Academiei Române care nu a deținut o catedră universitară, deși putea să pretindă un asemenea post didactic la universitatea ieșeană, cel puțin.

Pasiunea sa pentru cercetările pe care le putea efectua îl „ținea” la catedra profesorală de „normalist” pe motiv că putea „culege și el multe de la elevi”

Cea mai însemnată funcție didactică a deținut-o din 1893 până în 1896, când, la solicitarea Partidului Conservator al cărui membru era, a ajuns director al Școlii Normale din Iași, post la care a renunțat deoarece îi răpea prea mult din timpul rezervat cercetărilor.

Deputat de Iași în Parlamentul României, începând din anul 1909, a sprijinit mai multe proiecte legate de bunul mers al învățământului primar și secundar din țară.

A fost editorul revistelor „Theodor Codrescu” (1915) și „Ioan Neculce” (1921) ale Muzeului Municipal Iași. Corneliu Diaconovici l-a inclus în comitetul de colaboratori ai „Enciclopediei Române”, lucrare masivă apărută la Sibiu în trei volume (I - 1898, II - 1900 și III - 1904).

Pe bună dreptate, academicianul Gheorghe Ghibănescu a fost caracterizat chiar de contemporanii săi ca fiind unul dintre cei mai harnici „muncitori” pe ogorul culturii românești. Marele număr al documentelor editate de el s-a materializat în cele 25 de volume *Surete și izvoade* și în cele 12 volume *Ispisoace și zapise*. Acestea conțin un enorm volum de informație pentru care sunt și în prezent actuale.

Anul 1904 a fost pentru el cel mai productiv din punct de vedere editorial, apărându-i lucrările: *Originile Iașilor, Târgu Ocna. Monografie, Ștefan cel Mare, Centenarul Socolei, Bisericile din Iași și Isotira Cobălelor de pe Nistru*.

A mai elaborat și publicat lucrările *Breasla armenilor din Roman, Cuzeștii, Iașii, Dorohoiul, Vasluiul, Biserica Sfântul Andrei, Biserica Sfântul Dimitrie, Biserica Sfântul Nicolae Domnesc, Biserica Talpelari* ș.a.

A avut contribuții și în domeniul gramaticii, scriind cărți de uz didactic: *Povățuitor în gramatica limbii române și Gramatica română. Sintaxă, ortografie, stil și compunere*.

În colaborare cu fălticeanul Alexandru Lambrior (1846-1883), renumit lingvist, filolog și folclorist, membru corespondent al Academiei Române din anul 1882, Gheorghe Ghibănescu a publicat *Carte de citire (Bucăți scrise cu litere chirilice în deosebite veacuri)*, volum apărut în anul 1882.

Alături de Al. Lambrior, a susținut necesitatea îmbogățirii limbii literare nu atât prin introducerea neologismelor, cât prin cuvintele provenite din limba vie a poporului român.

Ca și antecesorul său, Bogdan Petriceicu Hașdeu (1838-1907), membru titular al Societății Academice Române (1877), profesorul „normalist” de la Iași a pus bază în cercetările filologice pe studierea folclorului pe care îl considera un inestimabil tezaur lingvistic în permanentă îmbogățire.

Spre marea sa onoare, după încetarea din viață a lui Al. Lambrior, Gheorghe Ghibănescu a dat la lumina tiparului încă o lucrare valoroasă a acestuia: *Gramatica română. I. Fonetica și morfologia, II. Sintaxa* (1893).

Ca profesor din învățământul preuniversitar de la cumpăna secolelor XIX și XX a sesizat unilateral axarea a acestuia pe „școlile de băieți”, el pledând pentru o mai mare preocupare privind înființarea de școli pentru fete. Încă din anul 1888 și-a concretizat această opinie, făcând-o publică prin impozantul articol inserat în paginile periodiceului „George Lazăr”, „Necesitatea înființării unei școli secundare de fete la Bârlad”.

La acea dată, materialul respectiv era unul *de avangardă* și făcea o indirectă trimitere la adresa procesului de învățământ din România acelor ani.

A publicat mai multe zeci de articole în 54 de periodice care apăruseră la Bârlad, București, Chișinău, Focșani, Iași și Timișoara. Publicarea unui material semnat de un autor moldovean în revista Timișoarei, „Luminătorul”, a fost un veritabil miracol. Acest lucru s-a împlinit în anul 1889, pe când Transilvania istorică (Transilvania intracarpatică, Banatul, Crișana și Maramureșul), împreună cu Bucovina, făcea parte din Imperiul Habsburgic. Performanța realizată a aparținut lui Gheorghe Ghibănescu, care prezentase volumul *Elena Didia Odonica Sevastos: Căntece moldovenești*, apărut la Iași, în anul 1888.

Ca membru al Academiei Române a ținut la Ateneul Român conferințe publice: „Traista cu vorbe”, „Rolul etnic al mării proprietăți în România”, „Vechimea răzeșilor”, „Partea femeilor în evoluția mării proprietăți din România”, „Problema neamului”, „Începuturile cărții românești”, „Geneza ideii de unire” ș.a.

S-a stins din viață în data de 4 iulie 1936, pe când încă nu împlinise 72 de ani, fiind înmormântat în cimitirul ieșean „Eternitatea”.

În anul 1938, la Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași s-au așezat busturile lui Titu Maiorescu și Gheorghe Ghibănescu, ca un pios omagiu din partea celor care i-au urmat în viața culturală și științifică ieșeană.

Emil Racoviță

(1864–1951)

Savant român, consemnat în serii succesive ale extrem de importantului, pe plan internațional, *Dictionar Encyclopedic Larousse*, Emil Racoviță s-a născut la Iași în data de 15 noiembrie 1868. După anii școlarizării primare și liceale din orașul său natal a mers să studieze la Paris. La vestita universitate Sorbonne, și-a luat licența în Drept în anul 1889 și licența în Științele naturale în 1891. După această ultimă licență, tot în același an, a fost numit cercetător la Stațiunea de Cercetări Marine din localitatea Banyuls-sur-Mer. Acolo, pe lângă cercetările științifice privind fauna maritimă, și-a pregătit și teza pentru primirea titulaturii doctorale. În 1896 obține la Paris doctoratul cu o lucrare despre prezentarea funcțiilor creierului unei vietăți acvatice.

A fost recomandat ca specialist naturalist pentru a face parte din personalul științific al expediției belgiene de la Polul Sud (1897-1899), sub conducerea căpitanului vasului „Belgica”, De Gerlache. La întoarcere a fost autorizat să valorifice prin publicare rezultatele cercetărilor zoologice și botanice înregistrate de acea expediție.

În cursul anului 1900, împreună cu ceilalți membri ai grupului expediționar, Emil Racoviță a fost premiat de „Societatea Geografică a Franței”. Cu acel prilej el a fost delegat din partea șefului expediției să prezinte o prelegere despre rezultatele

recentelor cercetări făcute în Antarctica, la cea de-a șaptea adunare a „Societății franceze de zoologie” Întâlnirea cu zoologii francezi a avut loc în data de 25 februarie 1900 la Universitatea Sorbonne, iar conferința expusă de Emil Racoviță a fost ținută în cel mai de seamă dintre amfiteatrele celebrei universități pariziene, cel care purta (și poartă și în prezent pentru că încă există, n.n.) numele cardinalului Richelieu, fondatorul Academiei Franceze la anul 1634.

Rămânând în continuare în Franța, a fost numit în cursul primului an al secolului al XX-lea (1901) director adjunct al Laboratorului de cercetări marine de la Banyuls-sur-Mer, care purta numele savantului François Arago (1786-1853).

Deoarece, în realitate, era conducătorul și coordonatorul activităților științifice ale „Laboratorului”, Emil Racoviță a rămas în această funcție timp de optsprezece ani, fiind în paralel și conducătorul revistei de știință „Archives de Zoologie Expérimentale et Générale” Chiar și la universitatea pariziană Sorbonne i s-a creat postul de director secund al Laboratorului de Anatomie comparată.

Împreună cu savantul francez G. Pruvot a inițiat o cercetare maritimă complexă în partea de nord-vest a Mediteranei. În acel periplu, în anul 1904, a ajuns în insula Malorca din arhipelagul Baleare. Acolo, în peștera „Cueva del Drach”, a descoperit un crustaceu izopod, fapt ce a dus la crearea în anul 1905 a „întreprinderii științifice” Biospeologica, punând astfel bazele științei care cercetează viețuitoarele din domeniul subteran. A fondat și periodicul instituției de cercetări cavernicole, revista „Biospeologica”, din care a scos până în anul 1914 nu mai puțin de cincizeci de fascicule.

A constituit în Franța o echipă de speologi, formație cu ajutorul căreia până la izbucnirea Primului Război Mondial (1914) a explorat peste o mie de peșteri din Franța, Spania, Algeria, Italia și Slovenia. În anul 1907, publicând lucrarea *Eseu asupra problemelor de biospeologie*, a făcut publice obiectele de cercetare ale acestei noi științe.

Cu toate că și-a desfășurat activitatea științifică timp de două decenii în Franța savantul originar din Iași era neconținut preocupat și de evoluția vieții cultural-științifice din țara natală. A primit cu deosebită satisfacție finalul mării conflagrații mondiale, bucurându-se în mod deosebit de înfăptuirea României Mari, în anul 1918. Mai mult decât atât, nu a pregetat nicio clipă să își părăsească definitiv cercetările din Franța, care i-au adus celebritatea de savant, dând curs unei solicitări din patria mamă de a se integra în sistemul de învățământ universitar românesc.

Trebuie să precizăm că în data de 11 aprilie 1905 Emil Racoviță a fost ales membru corespondent al Academiei Române, deși își desfășura cercetările în Franța. În anul 1919, când în Transilvania, la Cluj, profesorii de la Universitatea „Ferencz Joseph I” au refuzat „in corpore” să recunoască valabilitatea actului unirii Transilvaniei cu România și nu au acceptat să depună jurământul de fidelitate față de statul românesc, Consiliul Dirigent al Transilvaniei, în frunte cu Vasile Goldiș (1862-1934) – cel care deținea funcția de Ministru al Instrucțiunii, Cultelor și Naționalităților din Transilvania istorică –, a luat hotărârea de a aduce alți profesori pentru a reorganiza universitatea clujeană. S-a apelat atât la ajutorul rectoratelor universităților din Iași și București (singurele existente în România aceluși timp, n.n.), cât și la sprijinul Academiei Române. Aceasta din urmă a cerut membrilor săi aflați în străinătate (academicienii Doctor Ioan Cantacuzino – membru coresp. din anul 1911, Constantin Le-

vaditti – membru coresp. din anul 1910 și Emil Racoviță) să „recruteze” profesori francezi care să își asume predarea unor materii pentru care nu s-au putut afla în țară cadre didactice corespunzătoare.

Cei trei academicieni au reușit să convingă mai mulți profesori francezi să vină la universitatea nou-numită, „Regele Ferdinand I”, pentru a preda mai multe discipline. Mai mult decât atât, Emil Racoviță a acceptat el însuși să preia șefia Catedrei de biologie, inexistentă la celelalte universități din țară. Concomitent cu preluarea acestei Catedre a mai înființat și Institutul de Speologie, primul de acest fel din lume.

Catedra de biologie s-a înființat în 1920, după sosirea din Franța a profesorului Emil Racoviță. El este cel care l-a adus în Cluj și pe speologul francez René Jeannel, împreună înființând mai sus-menționatul institut.

Acel institut nu numai că era o creație cu totul aparte în lumea științifică de la începutul secolului al XX-lea, însă era în același timp și o glorie unanim recunoscută a lui Emil Racoviță și a culturii românești, în general. Prin aceasta, Clujul a devenit – datorită ieșanului Emil Racoviță – centrul mondial al cercetărilor de biospeologie în sensul doctrinei fixată de fondatorul institutului.

Tot el a mai adus în Cluj peste 20.000 de piese recoltate de prin 600 de peșteri explorate, 41 de fascicule din revista „Biospeologica”, împreună cu o amplă colecție de cărți și broșuri conținând studii de biospeologie, nu puține dintre ele fiind de valoare științifică unică. Prin donarea lor de către Emil Racoviță, acestea au devenit zestrea noului institut. Trebuie menționat că gestul donării acelor inestimabile valori documentare îl situează pe Emil Racoviță în rândul celor mai de seamă contribuabili personali la îmbogățirea patrimoniului nostru național.

Pentru toate cele amintite mai sus, la care se mai pot adăuga și alte multe contribuții ale lui Emil Racoviță, care nu pot fi menționate în spațiul tipografic al lucrării noastre, în data de 2 iunie 1920 a fost ales membru titular al Academiei Române, iar ceva mai târziu i s-a propus să accepte susținerea discursului de recepție.

Această onoare aparte, acordată în exclusivitate membrilor titulari și doar o singură dată, a fost privită și tratată cu o extrem de mare exigență, trăsătură de caracter ce îl definise încă din adolescență pe cel ce avea să devină savantul de rezonanță continentală, Emil Racoviță. Și-a intitulat prelegerea simplu: *Speologia*. Și în alegerea titlului dovedise originalitatea gândirii sale, preferând să vorbească nu despre o personalitate, ci despre o știință (de el fondată).

A ales cu atenție momentul rostirii discursului, respectiv a doua zi după ce plenul academic l-a ales președinte pe o perioadă de trei ani, în data de 12 iunie 1926.

Tot el se numără și printre cei dintâi biologi ai lumii care s-au ocupat de etiologia animală, iar rezultatele cercetărilor sale se regăsesc într-un considerabil număr de lucrări elaborate și tipărite în limba franceză.

Este totodată considerat și autor al proiectului de constituire a Consiliului Național al Cercetării Științifice din România.

Pe bună dreptate, profesorul Emil Racoviță poate fi considerat inițiatorul ecologiei și ecologismului de la noi din țară, prin rolul hotărâtor pe care l-a avut în organizarea primului Congres al Naturaliștilor din România, manifestare care a avut loc la Cluj, în luna aprilie a anului 1928. La acest congres s-a pus în discuție problema

ocrotirii naturii.

Franța, în ale cărei școli înalte s-a format ca savant, l-a prețuit ca și cum ar fi fost francez de origine. Orașul Banyuls-sur-Mer l-a declarat Cetățean de Onoare, în anul 1920, iar Universitatea din Lyon i-a acordat titlul de *Doctor Honoris Causa*, în 1923. În anul 1927, „Societatea de Zoologie a Franței” l-a declarat *președinte de onoare*. Academia de Medicină din Paris l-a ales membru corespondent, în 1944, iar Academia Regală a Belgiei i-a conferit titulatura de *membru asociat*, în 1947.

Deși aparent în deplinătatea forțelor fizice - fiind în plină activitate la catedră și în cercetarea științifică - , în dimineața de 17 noiembrie, în drum spre institut, i s-a declanșat o comotie cerebrală în urma căreia, după două zile, a trecut în neființă. S-a întâmplat în anul 1947, în Cluj, la etatea de șaptezeci și nouă de ani.

Din dispoziție guvernamentală, s-au organizat în Cluj funerarii naționale, fapt rar întâlnit la decesul unor savanți. La ceremonia funerară au asistat prefectii din județul Cluj și din județele limitrofe (Alba, Sălaj, Bihor, Bistrița-Năsăud), în calitate de reprezentanți ai guvernului. Tot în numele guvernului, a fost delegat să omagieze personalitatea celui dispărut profesorul universitar Constantin Daicoviciu, în calitate de ministru-secretar de stat.

Din partea Academiei Române a adus elogii defunctului academicianul istoric Silviu Dragomir, iar din partea Facultății de Științe Naturale a vorbit profesorul Emil Pop, rector al Universității „Regele Ferdinand”.

La București, în data de 13 februarie 1948, profesorul Constantin Motaș a prezentat în ședința publică a Academiei Române comunicarea *Profesorul Emil Racoviță*.

Prin Decretul Prezidențial nr. 3 din 29 ianuarie 1949 s-a constituit „un premiu, purtând numele Emil Racoviță” care urma să fie acordat de academie pentru lucrări din domeniul științelor naturale și biologice.

Marele savant Emil Racoviță, originar din Iași, și-a înscris numele în eternitate îndeosebi prin importanta sa contribuție la înființarea primei universități românești din Transilvania, revenită în granițele firești ale Regatului României Mari, la 1 decembrie 1918.

Garabet Ibrăileanu

(1871–1936)

Neamul din care s-a tras cel care la maturitate a ajuns unul dintre cei mai de seamă critici literari români provenea din Armenia. De acolo, la o dată dificil de precizat, un antecesor de-al lor venise în Bucovina, stabilindu-se în Suceava. În fosta capitală medievală a Moldovei se născuse Teodor Ibrăileanu. Potrivit etniei din care provenea, acesta se îndeletnicea cu negustoria. Căsătorindu-se cu Maria Marcovici din orașul Roman, Teodor s-a stabilit în Târgul Frumos. În această localitate, la 23 mai 1871, li s-a născut băiatul căruia la botez i s-a dat numele Garabet. În acel an, comerciantul Teodor Ibrăileanu, nu prea abil în ale negoțului, a închis definitiv magazinul, pentru a deschide altul în orașul natal al soției.

La Roman, micul Garabet nu a apucat prea mult timp să stea alături de mama sa, fiindcă Maria Ibrăileanu a încetat din viață în anul 1876, lăsându-l orfan de mamă la doar patru ani.

Tot în Roman, în anul 1876, Garabet a devenit elev în prima clasă a școlii primare, pe care o întrerupe din cauză că s-a îmbolnăvit. A repetat clasa I și apoi a urmat și celelalte trei clase elementare, obținând în toți anii premiul I și devenind o mică vedetă a orașului.

Această celebritate precocă i-a fost favorabilă, deoarece tatăl său era extrem de

sărac și înglodat în datorii, încât nu îi putea asigura fiului său posibilitatea de a urma gimnaziul și liceul. Susținut financiar prin contribuție publică, Garabet a putut să își continue școlarizarea la Gimnaziul „Roman Vodă” din orașul Roman (1883), absolvind în anul 1887. Cursul superior l-a făcut în Bârlad, pe durata anilor 1887-1889, la liceul „Codreanu”

Pe când urma să înceapă prima clasă gimnazială, în luna august 1887, la Roman a încetat din viață părintele său. Ca urmare, pentru a studia la liceul bârlădean a dat ore altui școlar. Locuința acestuia se afla tot pe strada Orientului, unde își găsisse o gazdă și liceanul orfan de ambii părinți. Pe aceeași stradă mai locuiau și colegii săi Raicu Ionescu-Rion (1872-1895, viitorul scriitor și gazetar de renume, n.n.), Dimitrie Moscu (cunoscutul politician de orientare socialistă, n.n) și Nicolae Savin (filosof, adept al concepțiilor lui Vasile Conta). Împreună cu ei și în pofida faptului că regulamentul școlar interzicea cu desăvârșire fondarea de asociațiuni sau de a se lua parte la cele întemeiate de alții, Garabet Ibrăileanu și ceilalți trei „Codreniști” au înființat societatea filosofică „Steaua” (la 10 septembrie 1887), căreia i-au schimbat denumirea în „Orientul” Pe atunci, Garabet avea numai 16 ani. În cadrul acestui „club de discuții”, influențați de ideologia periodicului „Contimporanul” (revistă literară și științifică scoasă de socialiștii Ioan Nădejde și Vasile Morțun și editată la Iași), tinerii abordau diverse subiecte în care revoluționarismul incitant se împletea cu setea de a dobândi noi și noi cunoștințe.

Anii primei părți a tinereții sale, petrecuți în Bârladul în care pulsa o apreciazabil de intensă activitate culturală, au fost cei mai frumoși ai vieții sale. Emoționanta și adevărata iubire pe care savantul Ibrăileanu a avut-o pentru orașul Bârlad, a stat la baza dorinței noastre de a-l include și pe el în strălucita panoplie a membrilor Academiei Române. Am ținut așadar cont de începuturile pregătirii sale gimnaziale și liceale, pregătire care a avut loc pe cuprinsul actualului județ Vaslui. (Din nefericire, cei în drept din Iași nu dau niciun semn cu privire la o eventuală intenție de a scoate o carte în care să se înfățișeze viețile și operele academicienilor originari din județul Iași, n.n.).

Examenul de bacalaureat îl susține în Iași, în anul 1889, la etatea de 18 ani, după care s-a înscris la Universitatea din acest oraș. Ca student la Facultatea de Filosofie, Istorie și Literatură l-a avut profesor pe marele istoric și patriot român Alexandru D. Xenopol, care pe atunci era membru corespondent al Academiei Române (din data de 1 aprilie 1889).

Pentru a putea să se întrețină pe durata studiilor universitare, în luna octombrie a anului 1891 a concurat pentru o bursă la Școala Normală Superioară din Iași, frecventând în paralel și cursurile universitare. Ca urmare, a absolvit aproape concomitent Secția Istorico-Filosofică a Școlii Normale (1894) și cursurile universitare, susținând în 1895 examenul de licență. Așadar, la 24 de ani era în posesia a două importante diplome de studii. A obținut pentru început postul de profesor suplinitor la Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași. Nu a apucat însă să funcționeze în acest post întrucât numirea i-a fost retrasă, acuzat fiind că avea idei socialiste.

Având perspectiva de a lucra la elaborarea *Dicționarului Limbii Române* – pentru a cărui întocmire fusese numit de către Academia Română filologul Alexandru

Philippide, originar din Bârlad (1859-1933, membru corespondent al Academiei Române din anul 1898) -, nu s-a mai preocupat de aflarea unui alt loc de activitate profesională. Prin urmare, s-a relaxat împreună cu logodnica sa Elena Carp, vizitând pe rând locașurile monastice din nordul Moldovei.

Totuși, în 1899, bunul său amic, scriitorul D. D. Pătrășcanu (tatăl lui Lucrețiu Pătrășcanu, cunoscut om politic din deceniile III și IV ale secolului al XX-lea, n.n.) l-a sprijinit să devină profesor la gimnaziul din Bacău.

Peste un an, în septembrie 1900, a obținut numirea ca profesor suplinitor în cadrul Liceului Internat „Constantin Negruzzi” din Iași, pentru catedra de Limba română. I-a avut ca elevi ai acestei renumite școli medii ieșene pe viitorii valoroși oameni de cultură: Iorgu Iordan, Mihai Ralea, ambii membri ai Academiei Române, Victor Ion Popa, Ionel Teodoreanu, I. I. Mironescu, Mihai Sevastos, nume cunoscute în literatura românească.

Deosebit de bine pregătit profesional, dar și înzestrat cu o inteligență excepțională, încă din anii de studii a devenit colaborator permanent la o seamă de gazete și reviste, ca de exemplu: „Critica Socială” (apărea la Iași din 1891-1893, scoasă de Ioan Nădejde și Vasile Morțun, n.n.), „Evenimentul Literar” (apărea la Iași din 1893-1894, apoi la București, din iulie-octombrie 1894, directoare fiind Sofia Nădejde, n.n.), „Lumea Nouă” (organ zilnic al social-democrației române, 1894-1899, apărea la București, secretar de redacție Constantin Buzdugan, n.n.), „Munca” (ziar social-democrat săptămânal, 1898, apărea la București, n.n.) ș.a., în care publica articole precum: Lupta de clasă și chestia românismului în Transilvania, Ce este statul, Naționalismul, Literatura și știința, Răscoalele țărănești, Arta socialistă și subsemnatul, etc.

Primii opt ani ai secolului XX a predat Limba română la liceul ieșean menționat mai sus, pentru ca din 1908 să devină profesor suplinitor la Universitatea Iași, iar după ce își susține teza de doctorat *Opera literară a domnului Vlahuță* în 1912, să fie numit profesor titular al Facultății de Litere.

În 1906, împreună cu Constantin Stere și Paul Bujor (vezi în acest volum, n.n.) a fondat revista literară de orientare poporanistă „Viața Românească”, a cărei conducere efectivă o avea Garabet Ibrăileanu. În paginile acesteia s-au afirmat Calistrat Hogaș, George Topârceanu, Spiridon Popescu, Jean Bart, Demostene Botez, Alexandru Al. Philippide, Otilia Cazimir, Lucia Mantu, D. D. Pătrășcanu, frații Teodoreanu ș.a.

La finele Primului Război Mondial, în anul 1918, a scos la Iași ziarul „Momentul”, care după 50 de numere a fost suprimat de cenzură. În 1919, din inițiativa lui Garabet Ibrăileanu, a apărut revista săptămânală „Însemnări Literare” ai cărei redactori au fost Mihail Sadoveanu și George Topârceanu.

S-a dovedit a fi cel mai prolific critic literar din țara noastră, publicând lucrări extrem de importante, din care și acum mai există ample părți ce nu sunt lipsite de interes. Menționăm *Spiritul critic în cultura românească* (1909), *Scriitori și curente* (1909), *Note și impresii* (1920), *Scriitori români și străini* (1926), *Studii literare* (1930). Un larg ecou în epocă au făcut eseurile sale *Literatura și societatea* și *Creație și analiză*.

Este autor al splendidului roman psihologic, de o mare sensibilitate sufletească și o foarte aprofundată analiză a sentimentului de iubire, „Adela” (1933). Peste ani,

romanul a servit ca scenariu la realizarea unui înduioșător film pentru marele ecran, având aceeași denumire.

În 1933, „Fundația regală pentru literatură și artă” i-a acordat premiul național pentru proză.

I s-a acordat medalia „Bene Merenti”, clasa I, „Răsplata muncii pentru învățământ”, precum și Ordinul „Coroana României” (ordin creat în 1881 de regele Carol I, în amintirea constituirii regatului, n.n.).

În timpul vieții nu a fost ales membru al Academiei Române. I s-a acordat titlul de membru post-mortem în data de 28 octombrie 1948, după 12 ani de la trecerea sa în neființă.

La etatea de 65 de ani, la București, în seara zilei de 11 martie a încetat din viață. Conform dorinței sale, nu a fost înmormântat, ci incinerat.

A rămas în istoria literaturii române ca primul critic literar realist.

Gheorghe Tașcă

(1875–1951)

Familia de agricultori Gheorghe și Maghița Tașcă își avea domiciliul în localitatea Bălăbănești, care în secolul al XIX-lea aparținea din punct de vedere administrativ de județul Tutova. În prezent, localitatea este situată în partea de nord a județului Galați. Soții Tașcă au fost părinții a 12 copii, dintre care al cincilea era băiatul căruia, la botez, i s-a dat prenumele părintelui său.

Gheorghe Tașcă (fiul) s-a născut în data de 30 ianuarie, anul 1875, la Bălăbănești, comună în care a urmat, la etatea potrivită, cele patru clase primare.

Iorgu, așa cum i se spunea în copilărie, fiind un școlar „de nota 10”, a fost dat la îndemnul învățătorului la gimnaziul și liceul „Codreanu” din orașul Bârlad. În acei ani de școală l-a avut coleg de clasă pe cel ce avea să devină matematicianul Anton Davidoglu, profesor la catedra de calcul diferențial și integral din cadrul Universității București. Printre profesori l-a avut pe folcloristul și juristul Artur Gorovei (vezi în acest volum) și pe Simion Mândrescu, la limba germană.

Examenele pentru diploma de bacalaureat le-a susținut la Iași, în anul 1894. Pentru a urma studiile universitare s-a înscris la Facultatea de Drept din București. Cu lucrarea, sau mai precis spus teza, *Evoluția proprietății rurale din România cu o privire generală asupra proprietății rurale la Roma*, și-a luat în 1898 licența în Drept.

Ca avocat în Baroul Ilfov a fost deosebit de apreciat de Nicolae Basilescu (jurist de foarte mare prestanță în mediul universitar al Bucureștiului din pragul secolului al XX-lea, laureat al Școlii libere de Științe Politice din capitala Franței), pentru multiplele sale cunoștințe în domeniul Dreptului. Profesor titular la Facultatea de Drept a Universității bucureștene, Nicolae Basilescu i-a oferit tânărului jurist moldovean Gheorghe Tașcă postul de secretar particular.

A intrat în viața politică a capitalei de pe Dâmbovița în gruparea lui Take Ionescu din cadrul Partidului Conservator-Democrat, candidând în această calitate pentru un scaun parlamentar de deputat, care să reprezinte țărănimea din județul Tutova. A câștigat alegerile din anul 1905.

Cu un consistent sprijin material din partea regelui Carol I, constând din suma de 5.000 de franci aur, a reușit să efectueze studii de înaltă specialitate la Paris. În Franța a pregătit și a susținut teza de doctorat în Drept Comparat, în data de 8 mai, anul 1907.

În vederea obținerii titlaturii doctorale a elaborat și a susținut teza *La question agraire. Commentaire critique de la législation rurale en Roumanie, Angleterre, Irlande*. Teza, extinsă pe mai mult de 350 de pagini, a fost apreciată cu maximul calificativ *Magna cum laude*, fiind ulterior publicată în Franța. Acest lucru se întâmpla destul de rar, cunoscut fiind orgoliul francezilor de a fi singurii deținători ai științei de vârf în mai toate domeniile, ei fiind cei care dădeau lecții altora, și nu invers.

În anul 1908 s-a înscris la concursul pentru ocuparea catedrei de Economie politică de la Universitatea București, reușind să ocupe primul loc între concurenți. Ca urmare, a fost numit șef al respectivei catedre, post de profesor universitar pe care l-a deținut până în 1911, când s-a transferat la Facultatea de Drept al cărei student fost cu ani în urmă.

Regina Maria l-a inclus pe Gheorghe Tașcă în grupul de profesori destinați să contribuie la pregătirea intelectuală a viitorului rege Mihai I, cunoscut fiind că marele savant era renumit în capitală pentru cultura sa de-a dreptul enciclopedică.

La intrarea României în Primul Război Mondial, în 1916, Gheorghe Tașcă a fost mobilizat cu gradul de colonel și inclus în cadrul Legației Române din Petrograd, în calitate de curier diplomatic.

Pierderea Bucureștiului de către armata română a însemnat și pentru familia Tașcă autoexilarea în Moldova, la o moșie de la țară, până după încheierea la 16 martie 1918 a păcii separate cu Germania.

Revenit în capitală, și-a reluat activitatea la catedra de Drept pe care o deținea la Universitate.

În anul 1920 a trecut de la Universitate la Facultatea de Drept (tot din București). A mai fost delegat din partea română la o Conferință Internațională Financiară, desfășurată în capitala Belgiei, Bruxelles, în cadrul căreia se căutau soluții pentru revigorarea vieții financiare de după încheierea Primului Război Mondial din statele europene.

Peste încă un an, în noiembrie 1921, i s-a încredințat mandatul de prim-delegat la Conferința țărilor beneficiare ale desființatului Imperiu Austro-Ungar, ținută în Italia, la Porto-Rose.

În anul 1922 s-a înscris în Partidul Național-Democrat, fondat de Nicolae Iorga, care l-a inclus pe finanțistul Gheorghe Tașcă în grupul conferențiarilor Universității de Vară de la Vălenii de Munte. Totodată a intrat în posesia moșiei Pochidia, din județul Tutova, pe care o achiziționase de la Constanța Cantacuzino, sora savantului epidemiolog I. Cantacuzino, membru al Academiei Române.

Ulterior anului 1924, până în 1929, s-a ocupat foarte intens de lucrările edificării imobilului Academiei Comerciale, existent și în prezent în Piața Romană din centrul Bucureștiului. A mai luat parte la cel de-al XIV-lea Congres Internațional de Agricultură. Tot în 1929 a fost numit în înalta funcție de *rector* al Academiei Comerciale.

Nicolae Iorga a susținut primirea lui Gheorghe Tașcă în Academia Română, ca membru corespondent, în data de 4 iunie 1926, calitate în care a fost prezent la ședințele de comunicări științifice, la discursuri de recepție, precum și la aniversări și comemorări ale unora dintre membrii Academiei Române.

Iuliu Maniu avea o mare încredere în calitățile de economist ale lui Gheorghe Tașcă, datorită în special vederilor pragmatice pe care acesta din urmă le avea cu privire la revigorarea economiei românești rurale. Acesta a fost motivul pentru care l-a numit ministru cu depline puteri, în 1930, la Berlin. În această nouă calitate, Gheorghe Tașcă a reușit o sensibilă îmbunătățire a cuantumului relațiilor comerciale cu Germania, care se afla într-o ascensiune marcantă pe plan economic. Drept urmare, a încheiat cu această țară un acord vamal preferențial, favorabil pentru România.

În etapa berlineză (1930-1932) a activității sale diplomatice a fost invitat să țină conferințe de profil economic la vestitele universități Sorbonne, Dresda și Leipzig.

Ca descendent dintr-o familie de țărani, Gheorghe Tașcă avea un adevărat cult al pământului, încă din fragedă tinerețe. În peregrinările sale prin Europa s-a interesat îndeaproape de rezultatele obținute în cultivarea solului, în state ale căror terenuri agricole erau calitativ inferioare în comparație cu zonele agrare ale țării noastre. Nu putea însă să-i convingă pe marii proprietari să renunțe la comodul obicei ancestral de a-și arenda moșile fără să le mai pese de ceea ce se scotea de pe pământul lor, care se degrada de la un deceniu la altul.

Soluția îndreptării acelei situații o vedea în exemplul personal, dorința lui fiind să demonstreze „pe viu” că sunt posibile și în România „recolte record”, în speranța că și alții îi vor împărtăși ideile, dar mai ales faptele.

Cu toate că din veniturile de avocat, profesor universitar și autor avea posibilitatea să își petreacă timpul alături de familie în cele mai renumite stațiuni balneoclimaterice din străinătate și să se distreze jucând la ruletă sume fabuloase, așa cum procedau mulți dintre românii avuți, Gheorghe Tașcă a investit în achiziționarea de pământuri, îndeosebi în ținutul Tutovei.

A fost, poate, primul dintre români care a afirmat că pentru ca agricultura să devină productivă, și implicit rentabilă, este necesară practicarea acesteia pe mari suprafețe pe care să se poată aplica tehnologia modernă, inclusiv măsurile de protejare pe cale chimică a culturilor.

Proprietățile funciare ale lui Gheorghe Tașcă au fost exploatări agricole model, întrucât s-a ocupat personal de cultivarea și întreținerea acestora. Chiar și atunci când au fost naționalizate de către regimul comunist, ele au rămas în continuare In-

treprinderi de stat reprezentative pentru agricultura socialistă din toată țara.

A fost arestat și condamnat la ani grei de închisoare, dar modul său judicios de a practica agricultura la cote înalte de randament a fost însușit de cei care i-au fost colaboratori și care i-au dus mai departe concepțiile înaintate de cultivare a terenurilor agricole.

A fost ucis în închisoarea de la Sighet, iar locul de înhumare nu i se mai cunoaște. Putem conchide că locul său de veșnică odihnă este astăzi întregul pământ al țării, pământ pe care l-a iubit nespus de mult.

Constantin Popovici

(1878–1956)

Născut în Iași, la 12/24 martie 1878, Constantin Popovici provenea dintr-o familie de intelectuali cu o bună situație economică. După școala primară, efectuată la un institut particular, a fost elev al prestigiosului Liceu Național. A obținut diploma de bacalaureat în anul 1896. În toamna aceluiași an a devenit student la Facultatea de Mecanică a Universității din Iași, absolvind în anul 1900.

Și-a început cariera didactică înainte de licență, predând Matematica și la Liceul „Codreanu” din Bârlad, cu începere din 1 septembrie 1899. A absolvit în anul 1901 și a predat la Liceul „Traian” din Turnu - Severin. Intenționând să fie mai aproape de familia sa din Moldova, s-a transferat la Tulcea, apoi la Galați.

A concurat și a obținut bursa „Adamachi” pentru a studia în Franța. Acolo a mai urmat încă o dată Facultatea de matematică, deoarece numai cu examenul de licență francez era acceptat să prezinte lucrarea de doctorat. În 1905 și-a luat noua licență, iar în 1908 și-a susținut teza pentru obținerea titlului de doctor în Matematici la Universitatea Sorbonne.

În noua situație a fost posibilă angajarea sa ca specialist în calcule la Observatorul Astronomic din Paris, la Observatorul Central (francez) și la cel din Mont-Souris.

Din 1908 a fost suplinitor în București, la Școala de Poduri și Șosele.

În 1910 obține la Iași docența în Matematici, iar din 1911 funcționează ca profesor agreat de astronomie la universitatea ieșeană. A mai predat algebră, geometrie analitică și mecanică.

A fost fondator al primului observator astronomic din Iași – Copou, a cărui activitate de cercetare a început în anul 1913. A funcționat la universitatea din orașul său natal până în anul 1937, după care s-a transferat la Universitatea din București. În capitală a fost desemnat profesor titular la Catedra de Astronomie, Geodezie și Mecanică Cerească, fiind întâiul profesor din România care predă trei materii de unul singur.

Tot de la venirea sa în București i s-a încredințat și conducerea Observatorului Astronomic din localitate. În anul 1940, la împlinirea vârstei de șaizeci și doi de ani, s-a pensionat de la Universitate, dar a continuat până în 1943 să dețină direcțiunea Observatorului.

Ca astronom s-a preocupat îndeosebi de trei lucruri, pe cât de fascinante, pe atât de dificil de studiat: mecanica cerească, presiunea luminii soarelui asupra mișcării planetelor, distribuția pulberii cosmice în jurul stelelor și formarea cozilor luminoase ale cometelor.

Cât privește constatările sale referitoare la presiunea luminii emanată de steaua sistemului planetar din care face parte și globul pământesc, acestea au fost la vremea respectivă noutăți absolute în astronomie, nu numai în cea românească, ci și în cea mondială. Concluziile sale au fost extrem de binevenite în pregătirea viitoarelor ieșiri în spațiul cosmic, începând din deceniul al VI-lea al secolului trecut.

Evident că rezultatele cercetărilor sale astronomice ar fi fost și mai valoroase dacă astronomul matematician Constantin Popovici ar fi avut la dispoziție mijloace optice moderne de observare a bolții cerești. Cu toate acestea, a reușit să facă incredibilele sale descoperiri dispunând aproape în exclusivitate de aparatură concepută și realizată în secolul al XIX-lea.

Se poate afirma că astronomul originar din Iași a creat școala de astronomie de la București, în cadrul căreia s-au format actualii astronomi români (dintre care nu puțini activează în străinătate, având funcții decizionale la mari observatoare astronomice, n.n.).

A făcut parte din grupul de astronomie care a întocmit *Harta fotografică a cerului în veacul al XX-lea*, lucrare care însumează 2000 de pagini.

Din inițiativa sa, observatoarele din Iași și București au fost înzestrate cu o cupolă mobilă de tipul Gilon, un reflector cu oglindă de 50 cm diametru, precum și cu câte o lunetă ecuatorială cu obiectiv din sticlă Zeiss, instrumente care la timpul respectiv reprezentau înzestrarea de nivel mediu a majorității observatoarelor astronomice ale centrelor universitare europene.

Matematicianul și astronomul originar din Iași are și meritul de a-l fi sprijinit pe profesorul Gheorghe Bratu (1881-1941) de la Facultatea de Științe a Universității Daciei Superioare „Ferdinand I” din Cluj (înființată în anul 1919 după revenirea Transilvaniei în fireștile granițe ale statului român, n.n.), de a înființa un observator astronomic aparținător universității clujene. Deoarece vechea universitate maghiară n-a avut un observator astronomic propriu-zis, ci doar puține și rudimentare instru-

mente de observare a cerului, nou-creatul observator astronomic s-a făcut după modelul celor de la Iași și de la București, cu largul concurs al profesorului C. Popovici, merit care, până la această lucrare a noastră i-a fost, nu chiar întâmplător, „trecut cu vederea”

Credem că nu greșim nicidecum dacă îndrăznim în aceste succinte rânduri să îl onorăm și noi post-mortem pe savantul, astronomul și matematicianul prin excelență, Constantin Popovici, cu apelativul „Camille Flammarion” al României primei jumătăți a secolului al XX-lea [C. Flammarion (1842-1925), astronom francez, fondatorul Societății Astronomice din Paris, n.n.].

Susținem aprecierea noastră expusă mai sus prin faptul că, dacă Spiru Haret a fost întâiul savant român care a scris lucrări de astronomie, atunci Gheorghe Popovici a procedat la înființarea concretă de observatoare astronomice, contribuind astfel la crearea unei pleiade de astronomi români, care și-au desfășurat activitatea pe parcursul celei de-a doua jumătăți a secolului care s-a încheiat odată cu trecerea anului 2000.

În ceea ce privește contribuțiile matematicianului Constantin Popovici la programul „științei cifrelor”, trebuie să amintim că el a fost unul dintre creatorii români de marcă în domeniul analizei matematice. Chiar a reușit performanța fundamentării unei teorii generale a ecuațiilor funcționale, determinând mulțimea funcțiilor care rămân invariante în raport cu un argument funcțional dat, funcții care-i poartă numele.

Academia Română l-a ales membru titular onorific în data de 12 august 1948, pe când avea șaiszeci și opt de ani, în aceeași ședință în care și lui D. Voinov i s-a dat o apreciere similară. Inițial, fusese doar membru de onoare, numire care a avut loc la 24 mai 1946.

A încetat din viață în 26 noiembrie 1956, la București.

Theodor Angheluță

(1882–1963)

La sfârșitul secolului al XIX-lea, satul Adam se afla în județul Tutova. În prezent este în subordonarea administrativă a comunei Drăgușeni din județul Galați. În acel modest sat tutovean cu nume biblic, în aprilie 1882 s-a născut Theodor Angheluță, fiu al unei familii din pătura de mijloc a societății.

Clasele primare le-a făcut la una dintre școlile din Bârlad, instituție al cărei edificiu există și în prezent (Școala Nr. 2 „V. Pârvan”).

În anul 1894 o foarte mare nenorocire s-a abătut asupra familiei sale, Theodor rămânând orfan de ambii părinți.

Încă de la vârsta de 12 ani, pe când era în clasa a doua gimnazială din cadrul liceului bârlădean „Codreanu”, a dat meditații, fiind nevoit să se întrețină singur pe toată durata anilor de pregătire preuniversitară.

În cursul superior liceal a devenit colaborator la „Gazeta matematică” (apărea lunar la București, începând din anul 1895, n.n.), ceea ce era un motiv de laudă pentru un elev.

A terminat liceul și a promovat examenul de bacalaureat în anul 1902, la etatea de 20 de ani.

Nu știm din ce motiv a preferat Bucureștiul, evitând Iașul, pentru efectuarea

studiilor superioare. S-a înscris la Facultatea de Științe a universității din capitală, secția Matematici, unde predaseră un veritabil evantai de somități în materie, ca de pildă Gheorghe Țițeica (1873-1939) - membru titular al Academiei Române (din anul 1913), David Emmanuel (1854-1941) - membru de onoare al Academiei Române (din anul 1936), profesorul de astronomie și geodezie, doctor în științe la Paris, Nicolae Coculescu, precum și nu mai puțin celebrul Andrei Ioachimescu - licențiat în Matematici la Paris, în anul 1893.

În 1905 a susținut examenul de licență, fapt ce i-a permis să predea Matematica în școlile secundare. A optat pentru un post de profesor de Matematică la Liceul „Codreanu” din Bârlad, dar a predat în paralel și la Școala Normală din acest oraș.

În anul 1910 a plecat pe cont propriu la Paris, pentru a efectua studii de înaltă specializare. Timp de patru ani a audiat cursuri ale unor somități ale matematicii mondiale, ca de pildă profesorii Emile Picard (1856-1941) membru al Academiei franceze, Paul Painlevé (1863-1933) - matematician și pionier al Aeronauticii, Gaston Darboux (1842-1917) - a cărei operă este consacrată geometriei infinitezimale, ș.a.

Din cauza izbucnirii Primului Război Mondial, și-a întrerupt pregătirea și s-a întors la Bârlad, reluând catedra de Matematică a Liceului „Codreanu”. De asemenea, i s-au oferit ore la Institutul particular *Profesorii asociați*, tot în orașul Bârlad.

Este de menționat faptul că în anii în care Theodor Angheluță a predat Matematica în cadrul Liceului bârlădean „Codreanu”, din seriile de elevi beneficiare ale lecțiilor de înaltă ținută științifică a ieșit un număr considerabil de matematicieni de fruntei ai țării noastre, șefi de lucrări și conducători ai institutelor de calcul din capitală și din alte orașe ale României.

Din Bârlad, după o scurtă vreme, a fost transferat la București, unde a primit numirea de conferențiar în cadrul catedrei de Algebră superioară.

În anul 1922, la Universitatea din București a susținut teza *O clasă generală de polinoame trigonometrice și aproximațiunea cu care ele reprezintă o funcțiune continuă*, lucrare extrem de apreciată de comisia care i-a acordat nota maximă și titlul de Doctor în Matematici.

După obținerea titlului doctoral, la etatea de 40 de ani, a fost numit *profesor titular* la catedra de Algebră Superioară din cadrul Universității Daciei Superioare „Ferdinand I”, din capitala cultural-științifică transilvăneană, orașul Cluj, în 1923.

Dovadă a realului prestigiu pe care îl avea la Facultatea de Științe din Cluj, în anii 1930-1931 a fost ales *decan* de către senatul universitar al facultății.

A fost întâiul matematician originar din Moldova, care a devenit decanul unei facultăți din Transilvania.

Activitatea sa în fruntea decanatului era atât de rodnică, încât și după încheierea mandatului a fost ales prodecan, între anii 1931-1932 (de fapt era o continuare în activitatea de conducere a Facultății de Științe, n.n.).

A rămas un dascăl credincios al universității transilvănene și după cedarea părții de nord-est a acestui ținut Ungariei hortyste, în urma raptului teritorial impus prin amenințarea armelor de către Diktatul de la Viena, din august 1940.

Cu toate că ar fi avut posibilitatea reală de a se întoarce la universitatea din București sau Iași, a fost principalul organizator al evacuării „facultății sale” din Cluj

la Timișoara, unde a fost necesară o muncă susținută în vederea creării unui minim de condiții pentru începerea cursurilor universitare în localuri improvizate. Din nou, la Timișoara, în 1944, era așezat în funcția de *decan* al Facultății de Științe, calitate din care a dirijat revenirea la Cluj a „Universității exilate”, după eliberarea orașului și a Transilvaniei de sub tiranica ocupație militară și administrativă maghiară, în 25 octombrie 1944.

În perioada de mari frământări politice din România de după Al Doilea Război Mondial, când și în Cluj au început acțiunile de defăimare a vârfurilor intelectualității noastre naționale, faptul că Theodor Angheluță a fost decan și prodecan în anii '30 i-a cauzat o seamă de greutăți dificil de surmontat, ceea ce a dus la prematura sa pensionare, la doar 65 de ani, în 1947.

Era cunoscut în literatura de specialitate din Europa pentru „ecuațiile funcționale Angheluță”, pentru unele lucrări de rezonanță științifică internațională, ca de exemplu „La série de Taylor d'une fonction holomorphe”, „Sur une équation fonctionnelle qui définit les polynômes à plusieurs variables”, precum și pentru altele publicate în foarte prestigiosul periodic al Universității din Paris, „Comptes rendus de l'Académie des Sciences”. În data de 4 iunie 1948, pe când funcția de președinte era îndeplinită de Andrei Rădulescu (1880-1959), Theodor Angheluță a fost inclus în Academia Română, ca membru de onoare. Însă, după constituirea Academiei Republicii Populare Române, în anul 1948, au fost excluși 100 de membri, între care se afla și Theodor Angheluță.

Fapt bizar, cu toate că nu mai făcea parte dintre membrii Academiei R.P.R., în 1950 a fost reinclus în rândul profesorilor Universității „Victor Babeș” din Cluj. Astfel, pentru o scurtă vreme a funcționat în calitate de profesor suplinitor, iar apoi de șef al catedrei de Matematică a Facultății de Matematică și Fizică.

Începând din anul 1955 a fost numit profesor titular la Institutul Politehnic din Cluj, instituit la care înființase un laborator de cercetare în domeniul ecuațiilor.

Cu puțin timp înainte de a înceta din viață, în 1963, i s-a acordat distincția „Om de știință emerit”, dar nu a mai fost repus în drepturi ca membru de onoare al academiei decât în 11 mai 1994, după trecerea a 30 de ani de la decesul său.

În ultimii ani ai vieții a mai fost decorat pentru îndelungata sa activitate la catedra universitară cu medalia „Ordinul Muncii” clasa I, iar „Societatea de Științe București”, „Societatea de Matematică a Franței” și „Societatea de Astronomie din Franța” l-au ales membru al lor. A mai făcut parte și din colegiul redacțional al periodicului „Gazeta matematică”

O seamă dintre cursurile sale universitare de algebră superioară sunt actuale și în prezent, fiind utilizate la facultățile de profil, și figurează în bibliografiile de specialitate publicate atât în țară, cât și în străinătate.

Marcanta sa personalitate apare în absolut toate lucrările referitoare la viețile și operele marilor profesori ai centrului universitar clujean.

Neobositul dascăl, pornit spre înaltele trepte ale științei matematicii din modestul sat moldovean Adam, al fostului județ Tutova, a încetat din viață în data de 30 mai 1964, la etatea de 82 de ani, în armoniosul Cluj, în al cărui cimitir central își doarme eternul somn.

Vasile Pârvan

(1882–1927)

Familia învățătorului Andrei Pârvan își avea domiciliul în satul Perchiu, aparținător comunei Huruiești, când, în data de 28 septembrie 1882, soția Aristia a născu întâiul copil. La botez, acestuia i s-a dat prenumele Vasile, așa cum se numea eruditul văr primar al mamei, filosoful V. Conta.

Până la etatea de școlarizare, de creșterea micului nepoțel al marelui filosof s-a preocupat Aristia, știutoare și iubitoare de carte.

Clasele elementare, patru obligatorii în acea vreme, le-a început la școala primară din Târgu Berești (clasele I-II) și le-a finalizat în Bârlad (la Școala primară de băieți nr. 6, existentă și în prezent, dar purtând numele savantului).

Clasa a IV-a a încheiat-o cu media generală 9,50, avându-l ca institutor pe B. I. Știubeiu.

În toamna anului 1893 a devenit elev al renumitului Liceu „Gheorghe Roșca Codreanu”, școală de grad preuniversitar, ai cărei profesori erau de mare notorietate (Dimitrie Evolceanu, Iacov Antonovici, Simion Mândrescu, Stroe Belloescu, Artur Iacobeanu ș.a.).

Încă din clasa a IV-a liceală, Vasile Pârvan a dat „preparații” (actualmente denumite *meditații*) mai multor elevi mai puțin dotați, reușind să-i aducă la un nivel

corespunzător, de a se număra între școlarii care au promovat.

Tot ca elev licean a participat la fondarea *Societății literar-științifice „Stroe Belloescu”* din orașul Bârlad, ceea ce a fost un fapt extrem de notoriu pentru un tânăr aflat în anii școlarizării. Ba chiar mai mult decât atât, pe când era în clasa a VII-a prezentase liceenilor cursului superior conferința despre Nicolae Bălcescu: „Cântarea României”, stârnind admirație în Liceul „Codreanu”, precum și în Bârlad.

A participat, tot în anii de liceu, la două concursuri de istorie organizate de societatea bârlădeană „Tinerimea Română”

Creația sa, dominată de un profund sentiment patriotic, intitulată „Iubirea de neam, ilustrată prin exemple din istoria universală”, temă doveditoare a erudiției în materie a autorului, i-a adus în 25 aprilie 1899 cel dintâi Premiu care poate fi considerat un veritabil debut al său ca viitor istoric de elită al României.

Și în ultimul dintre anii secolului al XIX-lea (1900), aceeași societate încurajatoare a tinerilor studioși i-a acordat încă o dată tot Premiul I, de data aceasta absolventului cursului liceal, Vasile Pârvan.

În clasele de liceu ale cursului superior a fost de-a dreptul fascinat de măreția civilizației antice, la aceasta contribuind în mod esențial detaliul că la „Codreanu” latina și greaca veche erau materii predate de eminenți profesori a căror pregătire ca oameni de știință se împletea armonios cu un foarte elevat talent pedagogic.

Informat că la Universitatea din Capitală existau profesori universitari „clasiști”, așa cum era spre exemplu Dimitrie Evolceanu (1863-1938), care studiasse limba latină la renumitele instituții pariziene „College de France” și „École de Hautes Études”, a preferat să devină student în București.

Proaspătul student din Moldova venise la Facultatea de Litere și Filosofie cu o excelentă „carte de vizită”, diploma sa de bacalaureat, a cărei media generală era 9,17.

Deoarece părintele său nu îi putea asigura acoperirea cheltuielilor vieții de student din remunerația de învățător, Vasile Pârvan s-a angajat pedagog la pensionul „Brândză” (în 1900), iar în anul care a urmat ocupa același post, însă la Liceul particular Ene Bălțeanu. Tot în acea perioadă a studenției i se oferise și o bursă, constând din o sută de lei, care-i fusese acordată la propunerea savantului, și el moldovean, Nicolae Iorga.

O mare atracție pentru sârguinciosul student originar din Perchiu o constituise Biblioteca Academiei Române din București, cu inestimabilul ei fond de carte. Fiind un cititor cvasipermanent, a fost remarcat de Ioan Bianu (1856-1935), directorul instituției, filologul care la Milano și la Paris se specializase în filologia *clasică*. Acesta l-a cooptat pe Vasile Pârvan în rândul *salariaților* bibliotecii, angajându-l „scriitor”, calitate în care a contribuit la catalogarea manuscriselor.

În paralel cu activitatea prestată la biblioteca academică, din anul 1903 funcționa și ca redactor la revista „Luceafărul”. În această perioadă își pregătea susținerea examenului de licență, pe care îl promovează în 1904, având calificativul „magna cum laude”.

Își continuă studiile, ca bursier al statului român, la Viena, Berlin și Breslau, unde în 1908 obține titlul doctoral sub îndrumarea profesorului Conrad Cichorius, excelent cunoscător al antichităților din Dobrogea română, prieten apropiat al ar-

heologului Grigore Tocilescu.

A vizitat Anglia, Franța și Italia (Florența, Roma, Napoli, Herculenum, Pompei, Capri, Paestum). În Cetatea Eternă a asistat la săpăturile arheologice care se făceau atunci pe colina Palatin și în Forum.

În 1909 a fost numit profesor suplinitor la Facultatea de Litere și Filosofie din cadrul Universității București, la Catedra de Istorie Antică și Epigrafie.

Din 1910, pe lângă activitatea de la catedră, a prelucrat materialul arheologic scos la iveală la *Tropaeum* de către Gr. Tocilescu, decedat între timp. A elaborat lucrarea *Cetatea Tropaeum*, în care a adus primele precizări asupra răspândirii romanismului în Dobrogea, despre care, până la el, se afirma că în antichitate era în întregime elenizată.

În 1911 inițiază amplele săpături arheologice de la *Ulmetum*, lucrări ale căror rezultate au început să fie de mare interes și în afara țării noastre.

Devenit cunoscut în Europa, în 1912, la Congresul Arheologilor din Roma, era ales „președinte de secțiune”, întâia recunoaștere științifică a valorii sale de erudit al istoriei antice.

Universitatea bucureșteană îl definitivează la catedra pe care o suplinise în anul precedent.

Anii 1915-1916 sunt consacrați unor ample campanii de săpături și cercetări. În colaborare cu Uniunea Internațională a Academiiilor, al cărei sediu era la Bruxelles, întocmește o primă hartă arheologică a României.

Asociat în crearea Institutului de Studii Sud-Est Europene (cu Nicolae Iorga) și al „Asociației pentru studiul și reforma socială” (cu Dimitrie Gusti), menită să caute soluții de regenerare a societății.

A fost inițiatorul săpăturilor arheologice de la Histria, șantier care a fost continuat de discipolii săi, cetatea antică de la Pontul Euxin devenind monumentul cultural de importanță continentală.

Încă din 18 mai 1911 a fost ales membru corespondent al Academiei Române.

Ca urmare a comunicărilor prezentate la sesiunile Academiei și a implicării sale în inițierea unor șantiere arheologice inexistente până la acea dată în România, plenul academic i-a acordat lui Vasile Pârvan voturile necesare dobândirii calității de membru titular. Acest lucru a avut loc la data de 18 mai 1913, pe când președinte al Academiei Române era Iacob C. Negruzzi (din mai 1910), iar vicepreședinte era Ioan Bogdan, unul dintre mentorii lui V. Pârvan.

Un an mai târziu, în data de 28 mai 1914, la solicitarea Comitetului Executiv al Academiei Române, membrului titular Vasile Pârvan i s-a acordat marea onoare de a prezenta în cadrul adunării generale academice discursul de recepție: *In memoriam Constantin Erbiceanu*.

Pentru a se da cuvenitul răspuns din partea Academiei Române noului membru titular, Președinția Academiei l-a delegat pe fostul profesor al opinentului, Nicolae Iorga.

În 1919 a depus mari eforturi pentru înființarea la Cluj a primei universități românești din Transilvania, *Universitatea Daciei Superioare „Ferdinand I”*. Drept urmare, i s-a acordat onoarea de a ține la Cluj lecția inaugurală *Datoria vieții noastre*.

Pentru a face ca istoria daco-romană să fie predată la noua universitate, Vasile Pârvan a venit săptămânal din București la Cluj, timp de un an, pentru a ține cu regularitate cursul în fața studenților.

În 1920 a fondat la Roma renumita „Școală Română”, existentă și în prezent sub denumirea „Academia di Romania”, din *Valle Giulia* (bulevard din Roma), iar în 1921 a devenit directorul acesteia. În această calitate s-a ocupat personal de specializarea în „studii clasice” a unor absolvenți ai universităților din România.

În cadrul Academiei Române a fost ales vicepreședinte, pentru mandatul cuprins între 12 iunie 1920 – 6 iunie 1923. L-a înlocuit astfel pe istoricul Dimitre Onciul, care în 12 iunie 1920 a fost ales președinte al Academiei.

După încetarea mandatului de vicepreședinte, în 6 iunie 1923, Vasile Pârvan a rămas în continuare în conducerea instituției, fiind ales în funcția de secretar al Academiei Române. În locul lui Dimitre Onciul a fost ales președinte Iacob C. Negruzzi.

Deși grav bolnav, în 8 iunie 1927 i s-a încredințat funcția de președinte al Secțiunii Istorice, însă după doar 18 zile a încetat din viață la București. A fost înmormântat în cimitirul „Șerban Vodă” (Bellu).

A conceput și a realizat monumentală lucrare *Getica. O protoistorie a Daciei în mileniul I a.Hr.* (și actualmente carte de referință), în ale cărei pagini, în premieră națională, au fost adunate la un loc, în mod exhaustiv, descoperirile arheologice și numismatice din Dacia anteromană.

Evident că *opera omnia* este atât de vastă, încât o prezentare a acesteia în materialul de față este imposibilă.

Pe plan extern a fost ales membru al Institutului Arheologic German, al Academiei Pontificale de Arheologie din Roma și al reputei Academia de Lincei (Italia).

Este, pe bună dreptate, considerat mentorul arheologiei moderne, științifice, din România.

Constantin Gheorghiu

(1894–1956)

El care, peste ani, avea să devină unul dintre cei mai importanți specialiști români în domeniul chimiei, apreciat ca atare și în Europa primei jumătăți a secolului al XX-lea, un pionier în studierea efectelor radioactivității, Constantin Gheorghiu, s-a născut în data de 25 octombrie 1894.

Localitatea în care a venit pe lume, satul Dolhești, era situată din punct de vedere administrativ în județul Fălciu, iar familia din care provenea aparținea categoriei sociale a intelectualilor de la țară.

Încă din primii ani ai copilăriei, micul Constantin se dovedise a fi înzestrat cu o inteligență peste media vârstei sale, deprinzând cu rapiditate și fără dificultăți deosebite cunoștințele care se predau în cele patru clase primare obligatorii la școala de stat.

La cei 10 ani, pe când trebuia înscris în clasele gimnaziale, părinții săi au ales liceul din Huși. Acest orașel moldav era mai apropiat de comuna Dolhești decât Iașul, iar deplasarea până acolo se făcea mai ușor, avându-se în vedere faptul că era oricum dificil pentru un copil să își părăsească familia la o vârstă atât de fragedă.

Absolvind cei patru ani ai gimnaziului cu rezultate meritorii la toate materiile, a fost mutat la Iași, devenind elev al școlii preuniversitare de foarte bună reputație în

țară, care era Liceul Național din Iași. Și în anii cursului liceal superior, Constantin Gheorghiu și-a dovedit capacitatea, promovând cu calificative maxime toate examenele și obținând diploma de bacalaureat în anul 1914.

Tot în fosta capitală a Moldovei a urmat și studiile universitare, devenind în 1920 licențiat în specialități fizico-chimice. Este de menționat amănuntul că, încă din ultimul an de facultate (1919), a fost numit asistent, pentru ca după obținerea licenței să fie avansat șef de lucrări.

În anul 1927 și-a susținut teza *Acțiunea izotiocianatilor asupra oxinelor*, la Universitatea din Iași, obținând la etatea de 33 de ani titlatura de *doctor în Chimie*.

Cinci ani mai târziu, în 1932, a obținut și docența în Chimie. În același an a fost trimis la specializare în Franța, unde a activat timp de doi ani ca specialist, în Laboratorul de Cercetări de Chimie Organică al universității pariziene Sorbonne.

Până a plecat la Paris a fost conferențiar suplinitor la catedra de Chimie a Universității din Iași, cu începere de la 1 ianuarie 1928, ajungând profesor definitiv la 1 ianuarie 1932.

Între anii 1919-1933, în paralel cu activitatea de la catedra universitară, a activat și ca profesor de fizică și chimie la Liceul „Mihail Kogălniceanu” din Iași.

La Universitate a deținut șefia Catedrei de Chimie Organică, începând din anul 1937, până la vârsta de 61 de ani (18 ani fără întrerupere ca profesor titular).

Ca specialist în Chimia Organică s-a preocupat vreme îndelungată de întocmirea unui curs cu cele mai noi și mai de seamă rezultate ale cercetărilor pe plan național și european din domeniul chimiei. Acel *Curs de chimie organică*, apărut în 1955, continuă și în prezent să rămână o lucrare de referință.

În cadrul Institutului de Chimie „Petru Poni” din Iași, profesorul universitar Constantin Gheorghiu, originar din ținutul Fălciu, s-a distins ca inițiator și organizator al cercetărilor în domeniul chimiei organice, sporind prin aceasta prestigiul în plan național al școlii de chimie a Iașului.

Orientându-și studiile spre obținerea mai multor tipuri de medicamente, a pus bazele viitoarei industrii specializate în producerea de medicamente la scară industrializată, în municipiul Iași. A reușit să depășească net necesitatea națională, creându-se disponibilități pentru export.

În cercetările echipei de specialiști pe care îi formase dintre studenții săi a abordat subiecte inedite din domeniul chimiei organice, atât teoretice, cât și practice, în legătură cu chimioterapia, obținând rezultate de-a dreptul surprinzătoare în domeniul medicinei și anume în vindecarea mai multor tipuri de afecțiuni ale corpului uman.

A fost și un pedagog deosebit de înzestrat, manifestând un interes aparte față de pregătirea profesională a studenților săi. Un important număr dintre aceștia au devenit principalii specialiști implicați major în industria ieșeană a medicamentelor, activând în sectoare de fabricație care necesitau cunoștințe de specialitate la cele mai înalte standarde ale competenței științifice.

Alte domenii în care, singur sau în colaborare, a adus contribuții deosebite au fost cele referitoare la reacția dintre izosulfocianați și oxine, reușindu-se prin aceasta să fie sintetizate substanțe chimice utilizabile în vindecarea cazurilor de tuberculoză

pulmonară sau osteologică.

Profesorul Constantin Gheorghiu s-a remarcat pe plan extrauniversitar ca un sârguincios popularizator al științei atât prin publicarea de articole, scrise într-un limbaj accesibil unor largi categorii de cititori, cât și de broșuri ce se editau în tiraje de masă și care aveau prețuri de achiziție mai mult simbolice.

De la înalta catedră universitară se cobora la nivel de case culturale sau cămine culturale comunale, ținând conferințe în fața unui auditoriu diversificat ca pregătire școlară și, implicit, ca grad de accesibilitate.

A preluat și conducerea cunoscutei reviste a Iașului, „Vasile Adamachi” (V. Adamachi: 1817-1892, filantrop care a donat Academiei Române suma de 2,5 milioane de lei, constituind „Fondul Adamachi”, n.n.), dăruind mulți ani de muncă în redacția acestui prestigios periodic ieșean.

Multiplele sale articole de popularizare a științei le-a publicat și în alte periodice din țară, ca de pildă „Atheneum”, „Vieța Românească” ș.a.

Pentru rezultatele concrete ale savantelor sale cercetări, a preferat publicația care apărea în limba franceză „Annales scientifiques de l'Université de Jassy”, periodic care penetra în afara țării noastre.

Cunoscut și recunoscut peste hotare ca savant, a fost ales membru al „Société Chimique de France” (din Paris) și i s-a acordat un loc în renumita societate științifică germană „Mitgiled der deutschen chemischen Gesellschaft”

În țară, după o întrerupere de patru ani (1948-1952), timp în care nu s-au primit noi membri în academie, urmată de o altă „perioadă de calm” de trei ani, în data de 2 iulie 1955 au fost incluși „în bloc” nu mai puțin de 32 noi membri corespondenți. Pe această listă, la locul al 9-lea, figurează numele „Gheorghiu Constantin”

Din nefericire, pentru savantul de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași includerea în rândul academicienilor s-a dovedit a fi foarte tardivă, deoarece în data de 16 februarie 1956 a încetat din viață.

Au rămas să înfrunte timpul lucrările sale: *Raze vizibile și invizibile* (an de apariție 1922); *Radiu și radioactivitate* (1923); *Notice sur le mécanisme de la condensation benzonique* (1940); *Coloranți organici* (1947) ș.a.

A fost înmormântat la Iași.

Ilie Matei

(1895–1969)

El care, după temeinice studii universitare efectuate la Iași și la Berlin, a devenit personalitate de o ținută profesională strălucită, membru corespondent al Academiei Române, întemeietor al învățământului românesc din domeniul chimiei, profesorul doctor Ilie Matei, provenea din modestul sat Cernicari, din vecinătatea orașului Tecuci.

S-a născut pe data de 8/20 mai, anul 1895, într-o familie al cărei cap era încadrat la jandarmeria rurală.

Clasele primare le-a făcut începând din anul al doilea din secolul al XX-lea, care tocmai se instalase pe mapamond. Școala de patru ani pe care o frecventa era în unul din cartierele tecucene.

Fiind un elev cu bune rezultate la învățătură, dar și cu o situație materială care permitea familiei Matei să îi achite taxele școlare pentru a urma cele patru clase gimnaziale, iar apoi clasele superioare liceale, Ilie a fost înscris la renumitul Liceu „Codreanu” în anul 1906. La acea dată, Bârladul era un reputat centru cultural din România de la est de Carpați.

A efectuat și cursul liceal, obținând în 1915 diploma de bacalaureat. După aceasta, poate sub imboldul familiei, a urmat cursurile *Școlii Militare* din București, instituție

de învățământ în care erau admiși aproape în exclusivitate numai fii de militari angajați.

Nu s-a putut deprinde cu viața cazonă, plină de supărătoare obligații ale serviciului militar, motiv pentru care nu a rămas în garnizoana Bucureștiului, ci s-a întors în Moldova natală pentru a da examen de admitere la Universitatea din Iași. Fiind declarat *admis*, devine student la Facultatea de Științe, secția de *Chimie tehnologică*.

Patru ani mai târziu și-a susținut examenul de licență, la care a obținut un calificativ foarte bun. În baza acestuia, începând din anul 1929 era beneficiar al unei burse de stat pentru specializare în Germania. La Berlin, în cadrul Universității „Friedrich Wilhelm I”, a audiat cursuri la Facultatea de Filosofie, secțiunea Chimie industrială.

Chiar din primul an de studii în capitala germană și-a dovedit capacitatea prin publicarea studiului *Über die Kondensation von Acenaphthenchinin mit Phenolen* în periodicul științific „Berichte der deutschen chemischen gesellschaft”, LXII, nr. 2/1929.

Deși s-ar părea că publicarea unui articol ar fi un fapt banal, o astfel de constatare nu-și are locul, știut fiind că „școala germană” era dominată de orgoliul „*de a da ea lecții străinilor*”, nicidecum de a primi în pagini de revistă științifică nemțească studii elaborate de *negermani*. Însă contribuția românului din Moldova era într-atât de importantă, încât a fost inclusă în numărul reputatului periodic berlinez.

Peste numai doi ani, Ilie Matei a elaborat și a susținut așa-numitul, în germană, „Inaugural Dissertation” - teză de doctorat -, *Synthesen einiger im Pyrimidinring arylierter Xanthiene* (*Sinteze de Xantiene arylate la nucleu pirimidinic*, trad. cu aprox.).

Astfel, în anul 1931, Ilie Matei a devenit întâiul român declarat de Universitatea din Berlin doctor în Chimie industrială.

Fapt deosebit de onorant, chiar și după ce doctorul român în chimie industrială, Ilie Matei, a părăsit Germania, au fost publicate în mai sus-menționatul periodic din Berlin studii de înaltă specialitate, în anii 1932, 1934, 1938, și poate ar mai fi continuat dacă nu se declanșa Al Doilea Război Mondial.

Mai mult decât atât, prestigiul chimistului Ilie Matei de la Politehnica din Iași a persistat în capitala germană, devenită o uriașă ruină în cursul luării cu asalt a Berlinului de către Armata Roșie, astfel încât în anul 1945 „Brichte”, nr. 77, îi publicase un ultim material (cu adevărat un lucru de mirare, n.n.).

În periodicul universitar ieșean „Annales scientifiques de l'Université de Jassy” a debutat cu studiul în limba franceză *Schimbarea compoziției vinului în cursul fermentației acestuia*, apărut în 1939. Tot în revista de mai sus, a publicat în anii 1940 și 1941 (tot materiale în limba franceză), iar în 1944 a inclus în numărul „Revistei științifice «Vasile Aadmachi»” un material elaborat în limba română.

A urmat o „pauză” de trei ani, după care a editat la Iași, în 1947, volumul de 490 de pagini *Curs de Chimie organică*, tom I: *Seria aciclică*, lucrare care reprezenta o premieră în literatura de specialitate din învățământul superior românesc, excelând prin bogăția noutăților științifice pe care le adunase în filele cursului său.

A continuat să publice în „Buletinul Politehnicii «Gh. Asachi» Iași (1948), „Revista de chimie A.S.I.T.” (1951), „Studii și cercetări științifice” (1952), „Studii și cercetări chimice” Iași (1953 și 1954), „Revista Universității «Al. I. Cuza»” Iași

(1954), „Studii și cercetări științifice” - Iași (1958), „Ateneu” (1965) etc.

În decembrie 1961, în Leningrad, a prezentat o comunicare la „Simpozionul aniversării a 100 de ani a structurii chimice a lui A. M. Butlerov”. Pentru cititorul din al doilea deceniu al secolului al XXI-lea, apariția numelui ilustrului român Ilie Matei, specialist în chimia industrială, în programul unei sesiuni științifice „de chimie” ar putea să pară un fapt firesc și nu neapărat necesar să fie consemnat în acest succint portret al savantului. Dar atunci, în anul 1961, era extrem de dificil ca unei persoane, chiar posesoare a titlului de doctor – dobândit în anul 1931 nu „unde în Europa”, ci *tocmai* (subl. ns.) la Berlin –, să îi figureze numele în programul unei sesiuni (științifice). Insistăm asupra acestui fapt cu atât mai mult cu cât simpozionul avea loc în orașul erou al Uniunii Sovietice, în Leningradul care, din 1941 până în 1944, a înfruntat un extrem de greu asediu din partea armatei germane, ceea ce a fost o mare excepție de la climatul de ordin politic al acelor timpuri. Cu certitudine că prestigiul de om de știință al academicianului Ilie Matei în plan general european era atât de însemnat, încât a reușit să înfrângă intransigența organelor politice.

În calitate de profesor titular, Ilie Matei a deținut postul de șef al catedrei de Chimie organică la Facultatea de Chimie Industrială a Institutului Politehnic din Iași, din anul 1941. Începând din 1945 a fost ales *prodecan* al Facultății de Chimie Industrială. A mai deținut și direcțiunea Laboratorului de Chimie al Institutului de Igienă din Iași (1937 - 1941), unde a predat cursuri și a efectuat lucrări practice privind igiena și controlul alimentar.

În perioada 1945 - 1946, la solicitarea Facultății de Medicină din Iași, a ținut cursul de Chimie Medicală și Biologică.

A desfășurat, între anii 1947 - 1949, cercetări de specialitate în domeniul chimiei, în cadrul Institutului Național de Cercetări Tehnologice al Ministerului Minelor și Petrolului, filiala Iași.

Timp de 12 ani, începând din 1951, a fost director adjunct și apoi director principal la Institutul de Chimie Macromoleculară „Petru Poni” din Iași, aparținător filialei moldovene a Academiei Române.

Chiar și conducerea Facultății de Electrotehnică din Iași îl invită să țină cursuri de Chimie generală viitorilor ingineri electroniști.

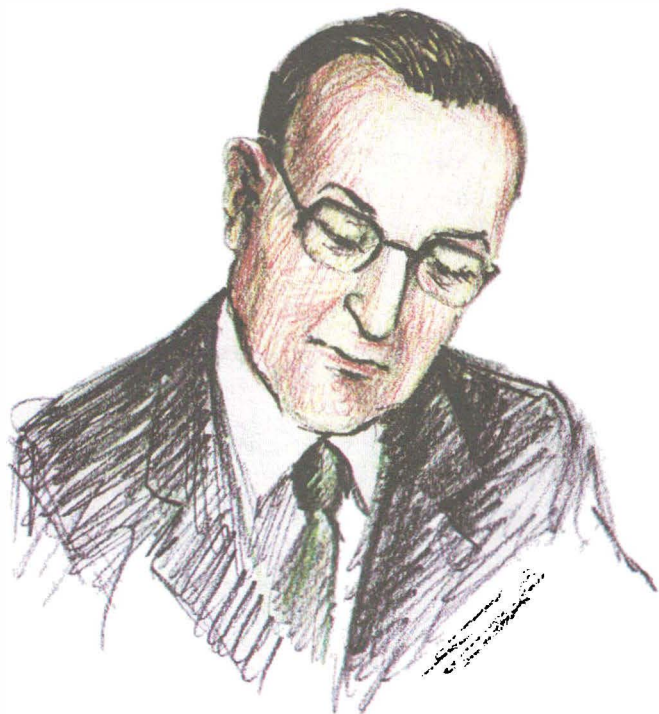
Pentru bogata și importanta activitate științifică, în data de 2 iulie 1955, la etatea de 60 de ani, a fost ales membru corespondent al Academiei Române. I-au mai fost acordate o seamă de ordine și medalii, între care cele mai proeminente sunt „Ordinul Muncii clasa I” și distincția „Profesor Emerit”

Întreaga sa viață a fost legată de învățământul universitar ieșean, nefiind tentat de ocuparea unei funcții politico-administrative în București. Rezultatele principale obținute în îndelungata carieră de cercetător înzestrat și împătimit al acestei nobile profesii au găsit ample aplicabilități la Combinatele Chimice din Făgărași și Borzești.

În ultima zi a lunii martie a anului 1969 a încetat din viață la Iași.

Iuliu Nițulescu

(1895–1975)

Non Nițulescu-Bistriceanu, unul dintre primii medici formați în școala medicală românească, căsătorit cu Virginia Vericeanu, fiica avocatului Constantin Vericeanu din Brăila, a locuit cu familia sa în cea mai mare parte a vieții în orașul Bârlad. Întâiul lor copil, un băiat căruia la botez i s-a dat prenumele Iuliu, s-a născut în data de 6 iunie 1895, la Piatra Neamț. Având o situație materială peste media societății din Moldova, părinții au angajat în particular un învățător-preparator. Acesta urma să-i instruiască pe cei doi băieți (Virgil, al doilea copil, s-a născut în 1896 la Târgu Jiu) cu privire la primele noțiuni școlare.

Iuliu a terminat ultimele două clase primare în învățământul de stat, ca elev al „Școlii de Aplicație”, adiacentă „Școalei Normale «Principele Ferdinand» din Bârlad.

În anul 1906 s-a înscris în clasa I gimnazială de la renumitul liceu al Bârladului, „Gheorghe Roșca Codreanu”. Începând din clasa a V-a de liceu, a urmat clasele cursului superior în cadrul „secției moderne”. A absolvit în anul 1914 cu media generală 9,50, fiind *Promovat cu laudă*.

Intrat în posesia diplomei de bacalaureat, a optat pentru Facultatea de Medicină din Iași, al cărei student a devenit în toamna anului 1914.

Pe când era în al doilea an de facultate, România a intrat în rândul statelor

combatante ale Primului Război Mondial (august 1916). Încorporat militar, a fost repartizat la spitalul militar „Zonă interioară”, situat în orașul Bârlad.

Pe durata războiului, în perioadele în care nu era reținut la spital, a participat la întrunirile cenei literar, cunoscut sub denumirea de „Academia bârlădeană”. Acolo își citea creațiile poetice care, evident, erau destul de modeste la anii tinereții. Totuși, la cenele a avut prilejul de a cunoaște scriitori, poeți și prozatori consacrați, care aveau deja un statut bine stabilit în literatură (ziaristul și politicianul Nichifor Crainic, pe numele real Ion Dobre, 1889-1972; Alexandru Vlahuță, 1858-1919; Vasile Voiculescu, 1884-1963; Victor Ion Popa, 1895-1954; George Ionescu Tutoveanu, 1872-1944 ș.a.).

După terminarea războiului a reluat studiile la Facultatea de Medicină din Iași, susținând examenul de licență în anul 1920.

Profesorul Doctor D. Mezincescu l-a încadrat pe tânărul medic I. Nițulescu preparator al Laboratorului de Igienă din Iași, în timp ce acesta din urmă funcționa concomitent și ca intern la Clinica de Copii a cunoscutului spital ieșean „Sfântul Spiridon”

În 1921 promovează examenul de *doctorat în medicină*, după care este numit în postul de asistent (din 1924 șef de lucrări în laboratorul de clinică oftalmologică al cărui director era profesoara Elena Pușcariu).

Beneficiind de o bursă din partea Fundației Rockefeller, a plecat în SUA, pentru a se specializa în probleme de nutriție, tuberculoză și biologie marină. A făcut practică în renumitele laboratoare de la Sunflower Country (statul Mississippi), la „Sanatoriul Trudeau” din Saranobe Lake (New York) și în Woodshole (statul Massachusetts).

După încheierea stagiului de doi ani în SUA, în 1929, a urmat un curs de specializare la o foarte bine cotate *Clinică de cardiologie* din Paris și un alt curs de specializare la Londra.

La Facultatea de Medicină din Iași a desfășurat o amplă activitate didactică: de la stadiul de preparator (1920-1921), la asistent (1921-1924), șef de lucrări (1924-1930), conferențiar (1938-1942), profesor șef de catedră la Patologie Generală și Medicină Experimentală (1942-1947), profesor de fiziopatologie (1948-1965).

Din 1950 până în 1963 a condus Institutul de Cercetări Medicale din Iași.

Ca cercetător a adus contribuții majore în probleme fundamentale ale medicinei, studiind: etiopatologia pelagrăi; interrelațiile reflexe viscero-viscerale, nevrozele experimentale și rolul lor în tulburarea activității secretorii și motorii a stomacului, cordului, rinichilor și a metabolismului; leziunile cronice degenerative cardiovasculare, produse prin dezechilibru ionic și tratament corticoid; dezechilibrele alimentare ca factor de risc al cirozelor hepatice; acțiunea stresului în geneza ulcerărilor gastrice; reactivitatea organismului în cursul administrării antibioticelor ș.a.

Lui i se datorează elaborarea conceptului de „homeostazie patologică”

Pasiunea pentru literatură nu l-a părăsit niciodată. La maturitate nu s-a mai ancorat în creații poetice, axându-se mai ales pe traduceri în limba română din operele clasice ale literaturii universale: Baudelaire, Guyau, Heine, Heredia, Krâlov, Pușkin, Regnier ș.a.

A tradus în limbile franceză și engleză poezii de Eminescu și Șt. O. Iosif.

La editura ieșeană „Junimea” a publicat în traducere romanul *Din băiat de fermă - om de știință* (1974), a autorului Elmer Verner McCollum.

În 1932, Iuliu Nițulescu a obținut titulatura de *doctor docent*, iar în 1938 a fost numit conferențiar onorific în boli de nutriție. Tot în acel an a fost raportor din partea României la Congresul Asociației Medicilor Francezi, manifestare care a avut loc în orașul Marsilia, și fost ales membru al acestei societăți de mare prestigiu științific.

Al Doilea Război Mondial i-a adus cea de-a doua includere a sa în rândul personalului sanitar militar, fiind mobilizat la spitalul din Zona I din orașul Roman.

La apropierea de Iași a liniei frontului a organizat evacuarea Facultății de Medicină în Transilvania, la Alba Iulia, în cursul lunii iulie 1944. Se credea că, totuși, România nu va fi ocupată în întregime de către Uniunea Sovietică.

În decursul anilor a publicat în periodice de înaltă specialitate din străinătate și din țară: „Comptes Rendus Société Biologiques” (Paris (1923 și 1924); „Marine Biological laboratory” (1929); „The British Journal of Ophtalmology” (1931); „Archives d’Ophtalmologie”, Paris (1936); „Das Deutsche Gesundheitswesen” (1956); „Bulletin de l’Office International d’Hygiène (1938); „Revue française d’Endocrinologie” (1926).

În țară a publicat nu numai reviste cu profil medical, ci și gazete cotidiene, al căror număr se apropie de cifra 80 („Cronica” - Iași; „Flacăra Iașului”; „Iașul literar”, „Viața studentască”; „Contemporanul”; „Scântea Tineretului”; „Revista științifică «Adamachi»” ș.a.).

A fost autor al mai multor cursuri: Curs elementar de nutriție (1932); Curs elementar de dialectică (1932); Curs de patologie generală (1932); Curs de nutriție (1934); Curs de biometrie și statistică vitală (1940); Curs de fiziopatologie (edițiile: I - 1947; II - 1953; III - 1955 și IV - 1957); Elemente de patologie generală (1948); Curs despre activitatea nervoasă superioară (1951) etc.

La radio Iași și la postul național a ținut un număr însemnat de conferințe pe teme medicale, axate pe aspecte de prevenire a unor afecțiuni cauzate de nutriție defectuoasă, recomandând o serie de tratamente extraspitalicești.

În plan medical s-a impus ca o autoritate incontestabilă în combaterea pelagrăi și a rolului vitaminelor în menținerea stării de sănătate a populației.

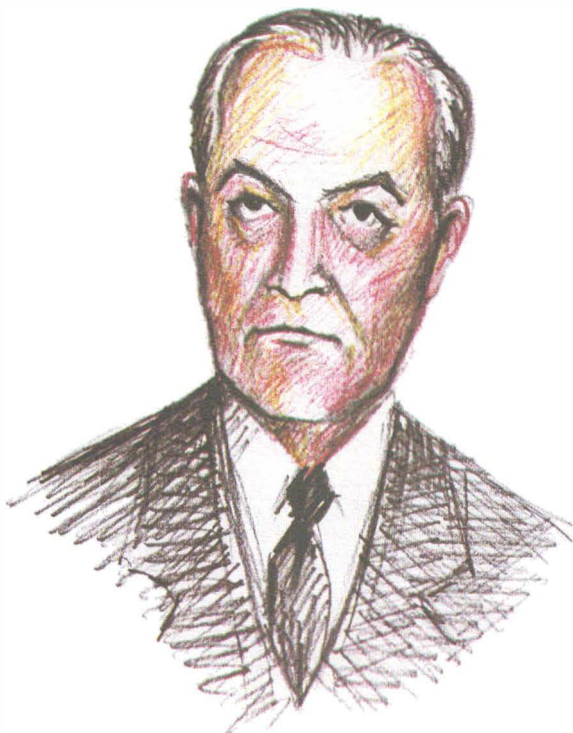
A fost invitat să susțină comunicări pe teme medicale în cadrul unor congrese internaționale din Argentina (Buenos Aires, 1959), Belgia (Bruxelles, 1956), Bulgaria (Sofia, 1960), Cehoslovacia (Praga, 1963 și 1969), Elveția (Bassel, 1964), Franța (Marsilia, 1938; Paris, 1957), Germania (Hamburg, 1966; München, 1971), Polonia (Poznan, 1959), Suedia (Stockholm, 1986), SUA (Boston, 1929) și Ungaria (Budapesta, 1965).

A făcut parte dintr-o delegație a Academiei Române care a vizitat Praga și Bratislava, în iulie-august 1958, și dintr-o delegație a Ministerului Învățământului care a fost în Marea Britanie (Londra, Cambridge și Oxford) în perioada 10-23 februarie 1966.

A fost ales membru al Academiei de Științe Medicale din România, al Societății de Fiziologie și Istoria Medicinii, al Asociației Medicilor de Limbă Franceză și al Societății de Medicină Comparată din Paris.

A încetat din viață la Iași, în data de 23 aprilie 1975, și a fost înmormântat în cimitirul „Eternitatea”

Scarlat Longhin

(1899–1979)

Membru în Comitetul Societății Internaționale de Dermatologie Tropicală (al cărei sediu central era în SUA), membru al Societăților de Dermatologie din Bulgaria, Italia, Israel, Iugoslavia, Polonia și Suedia, membru al Asociației Microbiologiștilor din Franța, membru al Societății de Micologie din Paris, membru al Societății Internaționale de Combattere a Pericolului Venerian – acesta a fost palmare-sul recunoașterilor pe plan internațional a meritelor științifice ale celui care a fost medicul român Scarlat Longhin. S-a născut în data de 12 august 1899 în comuna băcăuană Dofteana, fiind fiul unor intelectuali de la țară. În familia sa s-a pus mult preț pe educația școlară. Îndeosebi mama avea înclinație spre muzică și literatură.

În comuna natală a făcut cele patru clase primare, deși în familie a învățat să citească și să scrie mai înainte de împlinirea anilor de școlarizare.

Cele opt clase ale gimnaziului și ale liceului le-a efectuat la școli de nivel pre-universitar din Focșani, Bârlad (Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu”) și Tecuci.

Ca fiu de militar – tatăl era ofițer în jandarmerie –, i-au fost create condiții facile de întreținere fără vreun ajutor bănesc din partea familiei, în cadrul Facultății de Medicină Militară din București, după ce făcuse un scurt periplu la facultatea de același profil din Iași.

Chiar din primul an de studii medicale în București (1918 - an dificil pentru România), a fost numit medic intern la Spitalul de Campanie a celei de-a V-a dintre Diviziile armatei române implicate în operațiunile de război de pe valea Siretului.

După revenirea în București a autorităților române refugiate la Iași, Scarlat Longhin a mai reușit să obțină numirea de preparator la Institutul „Dr. Ioan Cantacuzino”

Prin desființarea spitalelor de campanie - după terminarea Primului Război Mondial -, locotenentul Scarlat Longhin a fost numit medic intern la Spitalul Militar „Regina Elisabeta”, în cadrul secției de boli dermato-venerice.

În 1924, pe lângă avansarea la gradul de căpitan, și-a susținut și teza pentru obținerea titlaturii de *doctor în medicină*, lucrare de mare interes științific la vremea respectivă: *Cercetări asupra variațiunilor alexinei și indicelui osponic în cursul reinfecției tuberculoase*, avându-l conducător al tezei pe ilustrul profesor Ioan Cantacuzino (1863-1934), membru corespondent al Academiei Române din anul 1911.

Cu recent obținutul titlu științific a fost avansat la Spitalul Militar, ca medic secundar (1925), pentru ca în anul următor să fie trecut la „Institutul de seruri și vaccinuri” (prima denumire a Institutului „I. Cantacuzino”, n.n.) din postul de preparator, în cel de *asistent universitar*.

În scurtă vreme a reușit să se impună din ce în ce mai mult prin competența sa în ramura *Dermatologiei* din cadrul spitalului militar bucureștean. Ca urmare, din partea statului român i s-a acordat o bursă de studii pentru a se specializa în domeniul dermatologiei și al microbiologiei, la clinici de mare renume din străinătate.

A început această nouă etapă de pregătire în anul 1928 la Paris, în cadrul marelui complex spitalicesc „Saint Louis” din capitala Franței, la Institutul „Curie” al Universității din Paris, la Facultatea de Științe din Paris, la Institutul Radium (tot din Paris). În aceste institute existau laboratoare moderne de cercetare, coordonate de medici, profesori universitari titulari. În acea epocă funcționau renumiții: Paul Revault, Guillermond, Millian, Regaud, Darier, Sabourad, Sézary ș.a.

În 1930 a fost trimis din Franța la Alger, în nordul Africii, la „Institutul Medical Francez «Pasteur»”, care își pregătea cadre medical-sanitare ce urmau să își desfășoare activitatea în coloniile franceze de atunci, Maroc și Algeria. Acolo, medicul căpitan român Scarlat Longhin s-a specializat în boli de piele și boli exotice, sub îndrumarea profesorului Pinoy și a medicului Catanei.

La Institutul Radium al Universității Sorbonne, unde a revenit după încheierea stagiului în partea franceză a nordului Africii, și-a însușit cunoștințe de morfologie și oncologie dermatologică, datorită cărora a devenit întâiul medic român deținător al unei atât de avansate și aparte specializări în medicină.

Revenit la București, în cadrul Spitalului Militar Central unde a activat în perioada celui de Al Doilea Război Mondial, a contribuit la modernizarea acestuia prin înființarea Secției de Dermatologie, secvență medicală inexistentă în spitalele românești de până atunci. Datorită acestei realizări este considerat creatorul Școlii Moderne de Dermatologie din România.

Concomitent cu înaintarea la gradul de maior (1936) i-a venit și numirea în postul de șef al respectivului sector spitalicesc, în fruntea căruia a activat fără în-

trerupere timp de 38 de ani (1968).

După o scurtă perioadă, prestigiul său de excelent cunoscător al căilor de vindecare a bolilor pielii l-a impus în fruntea Secției de Dermatologie de la deja extrem de reputatul Institut „Dr. Ioan Cantacuzino” din București, de pe Splaiul Dâmboviței.

Începând din 10 mai 1941 și până la 16 iunie 1943 a avut gradul de locotenent-colonel, iar apoi până în 1949 gradul de colonel. A contribuit la rezolvarea multor cazuri grave ale unor ofițeri răniți pe front și aduși la spitalul bucureștean.

În anul 1949 s-a stabilit pentru o perioadă de timp la Timișoara, unde tocmai fusese fondat „Institutul de Medicină și Farmacie”. În cadrul acestuia s-a preocupat de organizarea catedrei de Dermatologie, acceptând să predea acest curs de specialitate studenților mediciniști.

La București a mai înființat o clinică modernă de Dermatologie, în cadrul Facultății de Medicină, pregătind o serie de medici dermatologi. Dintre aceștia a selectat o echipă pe care o coordona în cercetările științifice din acest domeniu al medicinei (în 1952).

Pentru aceste înfăptuiri importante ale sale, în data de 23 august 1949 a fost înaintat în „corpul generalilor”, acordându-i-se rangul de „general de brigadă”. A fost întâiul medic militar român ajuns pe o treaptă ierarhică atât de înaltă, după Al Doilea Război Mondial.

Ascensiunea-i nu s-a oprit, fiind avansat în grad de *general de divizie*, în 23 august 1955.

În palmaresul său din domeniul medicinei se înscriu următoarele realizări:

- precursor al imunostimulării specifice cu vaccinul BGC;
- soluționarea originală de utilizare a imunoterapiei la tratamentul unor afecțiuni ale pielii;
- efectuarea științifică a streptodermiilor;
- efectuarea primei descrieri științifice a evoluției tumorii granulomatoase a limbii;
- prepararea (în premieră mondială) de vaccinuri dotate cu proprietăți curative în cazurile de maladii rare;
- deschiderea unor noi perspective în tratamentele dermatozelor.

Savantul originar dintr-o modestă așezare rurală moldavă, Scarlat Longhin, a fost ales membru corespondent al Academiei Române în data de 21 martie 1963, la etatea de 64 de ani. A activat în cadrul Secțiunii Medicale a Academiei.

Este deosebit de importantă sublinierea faptului că cele două volume ale Cursului de Dermatologie și Venerologie, elaborate de Scarlat Longhin, au constituit material de predare studenților mediciniști de la *absolut toate* facultățile de medicină din România.

La vârsta de 79 de ani și 3 luni a încetat din viață în capitală. A fost înmormântat cu onoruri militare specifice petrecerii pe ultimul drum a unui general de divizie, dublat de personalitatea unui academician.

Ioan Huber-Panu

(1904–1974)

Familia Huber, originară din Moldova, de etnie israelită, își asigura existența ocupându-se cu comerțul de mărunțișuri. Veniturile modeste pe care le obțineau îl făceau pe capul familiei să își încerce norocul succesiv în mai multe orașe, în speranța, mereu neîmplinită, de a se smulge din sărăcie.

În data de 15 februarie, anul 1904, când s-a născut băiatul căruia i s-a dat prenumele Ioan, tatăl său, negustorul Huber, deținea o prăvălioară într-un cartier al Bucureștiului. După ce afacerea deschisă de el a început să stagneze, și-a încercat norocul în Dorohoi, apoi în Huși și în orașul port la Dunăre, Giurgiu.

Așa se face că „bucureșteanul” Ioan Huber-Panu a făcut și câteva clase din școlarizarea primară și preuniversitară în cele două orașe moldovene, Dorohoi și Huși, ceea ce ne îndreptățește să îl considerăm ca fiind, măcar parțial, pregătit la liceul din Huși, județul Vaslui.

După obținerea diplomei de bacalaureat a revenit în Capitală, pentru a studia la Școala Politehnică, la Secția de Mine (în perioada 1922 – 1926).

Ulterior luării licenței a obținut o bursă pentru a studia în continuare în Germania. Acolo a făcut specializarea la Academia de Mine din orașul Freiburg im Breisgau, situat în landul Baden-Württemberg.

A studiat cu renumiți specialiști mineralogi și a obținut, în anul 1930, titlul de doctor inginer, fiind unicul fost elev al liceului din Huși ajuns pe o treaptă științifică atât de înaltă, dobândită la o Academie de Mine din Germania.

Revenit la Școala Politehnică din București, în toamna anului 1930, a fost instalat de către rectorat în postul didactic de conferențiar universitar. Acolo a predat cursul de preparare a minereurilor și a cărbunelui, până în anul 1941.

În toamna lui 1941, la etatea de numai 37 de ani, a devenit profesor universitar titular la Institutul Politehnic din București.

După încetarea celui de-Al Doilea Război Mondial și instaurarea guvernării așa-zise „de democrație populară” în România (în fapt era „de import din Uniunea Sovietică”), se crease un climat cu totul nefavorabil pentru categoriile de intelectuali care au avut tangențe cu Germania, respectiv cu limba germană.

Din învățământul de toate gradele de la noi din țară a fost scoasă limba germană, ca „materie de studiu”, fiind înlocuită cu limba rusă. Cadrele didactice care predaseră germana au fost înlăturate din școli „la propriu”, trebuind să practice ocupații care nu mai aveau nicio legătură cu învățământul. De asemenea, din bibliotecile publice (școlare, orașenești, județene și uneori chiar și din cele confesionale) au fost retrase din circuit toate cărțile, indiferent de conținut (excepție făcând cărțile religioase ale bisericilor), și au fost în mare parte distruse „în bloc”, fără a se li mai analiza conținutul. Au fost foarte rare cazurile în care fondul de carte în limba germană a fost doar retras din circuit, nu și distrus.

Capacitatea științifică deosebită a profesorului Huber-Panu a fost însă într-atât de mare, încât nu s-a putut renunța la prezența și aportul său în mediul mineritului.

Obținerea doctoratului (1930) într-o Germanie a cărei politică încă nu era temeinic orientată pe calea fascizării nu trebuia să conducă la necesitatea retragerii sale din domeniul învățământului universitar, însă acest lucru s-a întâmplat.

Totuși, începând din anul 1945, a îndeplinit câteva funcții tehnice în domeniul minelor, valoarea sa științifică impunând reținerea sa în posturi cheie, trecându-se peste implicațiile de ordin politic ale acelor ani.

Prin cercetările sale mineralogice, de o foarte înaltă competență, au fost puse în valoare zăcămintele de minereuri de la Altân Tepe, în Dobrogea, Moldova Nouă, în sudul Banatului, Baia de Fier, în nord-estul județului Gorj, ș.a.

În 1945 a fost instalat în foarte importantul post de Inspector General Tehnic al Direcției Generale a Minelor - fiind practic într-un post de ministru. În calitate de om de știință, a coordonat orientarea valorificării raționale a resurselor minerale din România, pentru a se contribui la creșterea economiei țării în așa măsură, încât plățile despăgubirilor de război pe care țara noastră le avea față de statele împotriva cărora luptase alături de Germania și Italia, până în august 1944, să producă cât mai puține scăderi ale nivelului de trai al națiunii române.

În plus, deschiderea de noi exploatări miniere asigura locuri de muncă sutelor de mii de soldați reîntorși în patrie după încheierea celui de Al Doilea Război Mondial, știut fiind faptul că masivele bombardamente ale aviației anglo-americane au distrus în proporție de peste 50% potențialul industriei românești.

Încă din anul 1930 a efectuat ample cercetări în domeniul tehnicii flotației,

operațiune ce se anunța a fi o adevărată cotitură în industria minieră pe plan mondial. Pe temeiul propriilor constatări și experimentări, a elaborat și a publicat o seamă de studii care reprezentau contribuții originale în dezvoltarea acestei noi proceduri, reușind în premieră științifică internațională să stabilească pe baze termodinamice relația care indică cu precizie modalitatea creării condiției optime producerii aderării mineralelor la bulele de aer, în funcție de unghiul de contact al fiecărui gen de minerale în parte.

Mai deține întâietatea în studierea influenței temperaturii asupra procesului flotației. Tot de numele său se leagă și elaborarea unei teorii unitare și generale a proceselor flotației, în temeiul căreia a pus în evidență carcaterile comune ale unora dintre aceste procese.

Este deosebit de meritoriu faptul că cercetările sale referitoare la cinetica flotației au fost recunoscute ca fiind cele dintâi pe plan mondial, fiind preluate în industria prelucrării minereurilor din cele mai industrializate state, iar tehnologiile derivate din cercetările sale se utilizează și în prezent.

Datorită lui, încă din anul 1935, a fost elaborat și publicat în România, ca o premieră a învățământului universitar minier, cel dintâi curs de mare acuratețe științifică, referitor la prepararea minereurilor și a cărbunilor.

Nu trebuie trecut cu vederea că el a creat la București primul laborator de preparare a substanțelor minerale utile din țara noastră, ceea ce la timpul respectiv reprezenta o realizare deosebită pe plan didactic național, deoarece nu multe dintre centrele universitare din Europa posedau așa ceva. Nu a fost nicidecum o simplă întâmplare faptul că Institutul de Petrol și Gaze din București, unde profesorul universitar titular Ioan Huber-Panu a predat decenii la rând, a fost căutat și frecventat de un apreciabil număr de studenți originari din state deținătoare de mari rezerve petroliere și carbo-mineraliere.

Ca urmare a elevatului său prestigiu științific, care depășise mult fruntariile țării sale de baștină, în data de 2 iulie 1955 a fost ales membru corespondent al Academiei Române, pe vremea când președinția academiei era deținută de marele botanist Traian Săvulescu (1889-1963), originar din Buzău.

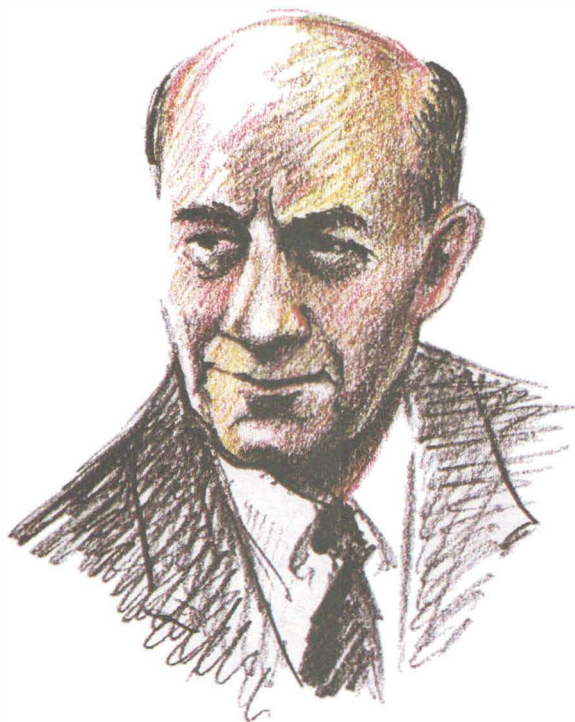
A elaborat și a publicat o seamă de lucrări valoroase, de mare actualitate și noutate pe plan științific (nu numai național): *Stadiul actual al bazelor teoretice ale flotației* (1954); *Prepararea substanțelor minerale utile* (1956); *Cercetări în domeniul preparării minereurilor, aplicarea lor în practică și orientarea lor viitoare* (1960); *Contribuții la studiul flotației cu aer degajat în soluție* (în limba franceză, 1966); *Un model matematic al procesului flotației în mașini multiceleulare* (1968) ș.a.

A activat în cadrul Secțiunii Științifice a academiei timp de aproximativ 18 ani, până aproape de sfârșitul vieții, care a intervenit în data de 28 octombrie 1974. Este înmormântat la București.

Liceul din Huși se poate mândri cu faptul că l-a avut elev.

Grigore Moisil

(1906–1973)

Familia Moisâl era originară din Transilvania, ținutul Năsăudului, oraș în care Constantin Moisâl a efectuat cursul școlar preuniversitar. După terminarea studiilor superioare la Facultatea de Litere din București, în anul 1924 și-a luat doctoratul în istorie la Cluj, specializându-se în numismatică. Fiul său, Grigore Moisil, s-a născut în 10 ianuarie 1906 la Tulcea; clasele primare le-a făcut în București.

În 1912, din cauza Primului Război Mondial, familia Moisâl s-a refugiat în Moldova. Din acest motiv, Grigore a urmat clasele I și a II-a de gimnaziu la Liceul „Mihail Kogălniceanu” din Vaslui. Familia revine la București în 1918, an în care Grigore Moisil devine elev al Liceului „Spiru Haret”. Aici obține diploma de bacalaureat în 1923.

În toamna aceluiași an a devenit student la Facultatea de Științe din București, secția de Matematică. Părăndu-i-se ușoară viața de matematician, s-a înscris în 1924 la Politehnică, secția Construcții, unde a promovat examenele primilor trei ani de facultate, după care nu a mai continuat să frecventeze cursurile de la Politehnică.

Pe când avea 20 de ani, în 1926, a devenit licențiat în matematici la București. Peste alți trei ani, în 4 iunie 1929, a obținut titlul de doctor în matematică la Universitatea București, cu teza *Mecanica analitică a sistemelor continue*. Din comisia de

examinare au făcut parte iluștrii matematicieni ai acelor ani: Gheorghe Țițeica (1873-1939), membru titular al Academiei Române din anul 1913, Dimitrie Pompeiu (1873-1954), membru corespondent al Academiei Române din anul 1916 și Anton Davidoglu (1876-?), profesor de calcul diferențial și integral la Universitatea București, doctor în matematici la Paris.

După un succint stadiu de specializare în capitala Franței, la 1 iunie 1931 trece examenul de docență în specialitatea *Analiză Matematică*.

I s-a acordat o bursă Rockefeller pentru studii de specializare la Roma (1931-1932), unde a audiat cursurile savantului matematician italian Vito Volterra (1860-1940), creator al analizei funcționale, cu aplicații în probleme de biologie și fizică.

La 1 noiembrie 1931, în cadrul Universității din Iași, era numit conferențiar suplinitor la catedra de Algebră Superioară, fiind apoi definitivat, începând cu 1 ianuarie 1935. Tot la Iași, la 1 noiembrie 1936, era numit profesor agreeat la catedra de *Calcul diferențial și integral*, la care a fost titularizat definitiv în noiembrie 1939.

A inaugurat la universitatea ieșeană (în 1939) primul curs de algebră modernă ținut la o universitate din România.

A mai predat cursuri de *Logică, Topologie, Teoria Demonstrației* ș.a.

A părăsit Iașul și universitatea acestuia în 1942, fiind transferat la Universitatea București, pentru a preda matematici superioare la Facultățile de Științe, de Matematică-Fizică și de Filosofie. A mai predat *Analiza Matematică* la Institutul de Geologie și Tehnica Minieră (1948-1951) din București.

În perioada 1946-1949 a activat în cadrul Ministerului de Externe, ca ambasador al României la Ankara (Turcia). La 2 noiembrie 1948 era numit membru titular activ al Academiei R. P. Române. A ținut conferințe pe teme de matematică la Universitatea Tehnică din Istanbul.

În calitate de șef de catedră a mai predat la Facultățile de Matematică-Mecanică și de Drept și Filosofie din cadrul Universității bucureștene (ca noutate absolută, cursul *Filosofia Științelor Matematice*).

Încă din 1930 a devenit o autoritate incontestabilă în predarea matematicilor superioare, fiind renumit pentru felul de-a dreptul atrăgător în care știa să transmită și să explice auditoriului cele mai dificile laturi ale științelor matematice. Ca urmare, a avut parte de o înlănțuire de invitații pentru a conferenția în numeroase centre științifice de foarte mare prestigiu din Franța, Italia, Bulgaria, Polonia, Finlanda, Japonia, Ungaria, Rusia Sovietică, Statele Unite Americane, Cehoslovacia, Germania, Canada ș.a., performanță ce nu a mai fost egalată de niciun alt om de știință din România.

Era nelipsit de la marile Congrese Internaționale: Congresul Matematicienilor Slavi (Praga, 1955), Congresul Matematicienilor Germani (Dresden, 1955), Al Treilea Congres al Matematicienilor Sovietici (Moscova, 1956), Congresul de Mecanică Aplicată (Bruxelles, 1956), Al Treilea Congres Internațional al Matematicienilor (Edinburg, 1958), Întâiul Congres Mondial de Automatică (Moscova, 1960), Al Patrulea Congres Unional de Matematică (Leningrad, 1961), Al Paisprezecelea Congres Internațional al Matematicienilor (Stockholm, 1962), Congresul Matematicienilor Iugoslavi (Sarajevo, 1965). La acestea se mai poate adăuga participarea sa la nume-

roase colocvii și conferințe internaționale, încât aproape că nu există un stat european în care să nu fi luat parte la o întrunire științifică pe teme de matematică, automatică, sisteme de relee, metodologie și filosofie a științelor naturii, elasticitate și plasticitate, cibernetică etc.

A fost fondator al școlii de algebra logicii și teoria algebrică a mecanismelor automate, precum și un adevărat pionier al aplicării analizei funcționale în mecanică și în geometria diferențială.

A reușit să obțină rezultate deosebit de interesante din punct de vedere științific în algebrele necomutative și în reprezentarea grupurilor abeliene infinite.

În domeniul logicii matematice a studiat algebra logicii și structura algebrică a calculului propozițiilor.

Atras de teoriile logicianului polonez Ian Łukasiewicz (1878-1956), primul savant care a enunțat noțiunea de logică trivalentă, Grigore Moisil a conceput un model algebric al logicelor lukasiewiczziene tri- și tetravalente, intrate în limbajul științific internațional de specialitate sub denumirea de „Algebrele Łukasiewicz – Moisil”, ceea ce este în realitate o onoare aparte pentru matematicianul care a început clasele gimnaziale la Liceul vasluian „Mihail Kogălniceanu”

A elaborat de unul singur o seamă de lucrări de înaltă ținută științifică, apărute în anii 1949, 1954, 1959, 1961, 1962, 1965, 1966, 1967, 1972, precum și volumul *Lecții despre logica raționamentului nuanțat* (apărut postum în anul 1975, la doi ani după decesul său).

Lucrarea *Teoria algebrică a mecanismelor automate* (1959) a fost tradusă în limbile cehă, engleză și rusă, ceea ce era o raritate pentru un autor din România.

Deținând o foarte prestigioasă poziție științifică internațional recunoscută, a luat atitudine fermă împotriva tinerii prelegerilor de învățământ politico-ideologic (de către indivizi „școliți” la așa-zisa „Academie «Ștefan Gheorghiu»”) în institutele de cercetare ale Academiei. A avut câștig de cauză, lucru de mirare pentru acea perioadă de „înflorire” a regimului totalitarist.

Din câte cunoaștem, a fost singurul savant român care a avut curajul să facă public punctul său de vedere referitor la „eficacitatea” lecțiilor politice în instituțiile în care își defășurau activitatea valoroși oameni de știință.

L-au ales membru al acestora Academiile de Științe din Bologna, Messina, Varșovia, Societatea Regală de Științe din Liege, Institutul de Filosofie din Paris, Societatea Matematică Franceză, Asociația de Logică Simbolică din Oslo. A fost numit vicepreședinte al Uniunii Internaționale de Istoria și Filosofia Științelor ș.a.

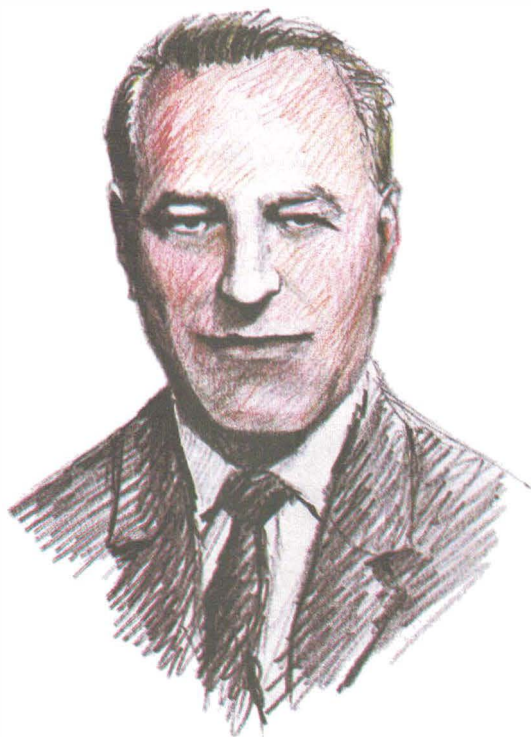
În 1964 a fost distins cu titlul „Om de știință emerit”, iar în Bulgaria a fost decorat cu Ordinul „Sfinții Metodiu și Chiril”. Academia de Științe Slovacă din Bratislava l-a declarat „Doctor honoris causa”

În țară a mai fost laureat al Premiului de Stat (1964).

A încetat din viață în data de 21 mai 1973 la Ottawa, în Canada, unde participa la o reuniune științifică.

Este înmormântat în București, la cimitirul „Șerban Vodă” (Bellu) în sectorul academicienilor.

Ion Gh. Popescu-Zeletin

(1907–1974)

Liceul „Gheorghe Roșca Codreanu” din orașul Bârlad, localitate urbană cu o efervescentă viață culturală, a fost școală preuniversitară de o foarte bună reputație nu numai în Moldova, ci chiar în întreaga țară. Spre această adevărată instituție și-au îndreptat pașii numeroși tineri învățăcei din zona central-moldoveană, dintre care, nu puțini, au ajuns renumiți oameni de știință și cultură ai țării noastre.

Unul dintre aceia a fost și Ion Popescu-Zeletin, născut în satul Buda, comuna Răchitoasa din județul Bacău.

A obținut diploma de bacalaureat prin promovarea cuvenitelor examene din sesiunea de vară a anului 1925, la etatea de 18 ani. În toamna aceluiași an a început să studieze Dreptul, la Universitatea din Iași.

Neavând o deplină înclinare spre magistratură, în 1929 a plecat la București, înscriindu-se la Facultatea de Silvicultură.

A fost un student foarte apreciat de către profesorul universitar Petre Antonescu (1858 - 1935), ilustru silvicultor, precursor al ocrotirii naturii în România. De la acesta, studentul Ion Popescu-Zeletin a dobândit atașamentul față de ocrotirea naturii, făcând din aceasta un obiectiv major al vieții sale.

Devenit în anul 1931 inginer silvic, a obținut cu multe dificultăți câteva încadrări

provizorii în cadrul Pădurilor Statului. Peste doi ani a fost cooptat în comitetul de redacție al revistei *Viața forestieră*, de a cărei apariție s-a îngrijit cu pasiune, dublată de un înalt profesionalism. În urma editării, a dobândit o bogată experiență, care i-a fost de mare utilitate în cadrul preocupărilor sale de realizare a altor periodice de silvicultură. Prin conținutul tematic bogat, publicația a avut un ecou favorabil în mediul silvicultorilor din toată țara. Între cei care i-au apreciat pozitiv contribuția la succesul *Vieții forestiere*, s-a numărat și M. Drăcea, eminent silvicultor, doctor în Științe economice, secția silvică de la Universitatea din München, care în perioada 1930 - 1933 ocupa influenta funcție de Director al Pădurilor Statului. Acesta a avut autoritatea de a obține o bursă de studii silvice de grad superior pentru inginerul Ion Popescu-Zeletin. Deoarece M. Drăcea a studiat în Germania, țara pentru care i s-a acordat stipendiul lui I. Popescu-Zeletin nu putea fi alta.

În 1934, inginerul silvic originar din județul Bacău, beneficiar al bursei respective, a început studiile de specialitate în orașul Geissen. Acolo, doi ani mai târziu, în 1936, a obținut diploma de doctor în silvicultură (echivalentă ulterior în România cu diploma de doctor docent).

Revenit în țară, i s-a încredințat la București un post special creat pentru conducerea tehnico-științifică de amenajare a pădurilor statului la nivel național.

Începând din anul 1944, în paralel cu funcția din minister mai sus-menționată, a mai fost asistent la Politehnica din București, instituție la care a activat până în anul 1948.

Avansat conferențiar universitar în 1949, a predat la Institutul de Prelucrare a Lemnului, precum și la Institutul Forestier din Brașov, până în anul 1954.

În 1952 a făcut din nou parte dintr-un comitet de redacție, anume cel al periodicului *Revista forestieră*.

O extrem de amplă activitate de cercetare a desfășurat, începând încă din anul 1949, la Institutul de Cercetări și Experimentație Forestieră, parcurgând în timp relativ scurt toate treptele ierarhice, până la cea de director științific. Activitatea sa a fost atât de apreciată pe plan național, încât i s-a acordat Premiul de Stat, în anul 1954.

Valoroasele cercetări și descoperiri ale lui Ion Popescu-Zeletin în domeniul dendrometriei, auxologiei forestiere și amenajării pădurilor au contat într-o foarte mare măsură la alegerea lui ca membru corespondent al Academiei Române, la data de 2 iulie 1955.

Însă în anul 1959 atât el, cât și alți trei membri ai Academiei – Constantin Georgescu, membru corespondent din 1948, inginer silvic (1898 - 1968), Constantin Chiriță, membru corespondent din 1955, pedolog (1902 - 1993) și George Eliescu, membru corespondent din 1948, entomolog (1898 - 1975) – au fost arestați din motive politice și reținuți în închisoare, fără a fi judecați, vreme ceva mai lungă de un an.

După eliberarea lui Ion Popescu-Zeletin, factori decizionali din Direcția Silvică au refuzat reîncadrarea sa în bransa pădurilor. Însă academicianul Athanase Joja, președinte al Academiei, i-a angajat pe toți la Institutul de Biologie al Academiei. În paralel cu activitatea efectuată la institut, a fost și redactor la revista editată de Academie, „Ocrotirea naturii”. În acel context a militat pentru protejarea monumentelor

naturii și a rezervațiilor forestiere, floristice și faunistice, pentru intensificarea măsurilor de protejare a ecosistemelor naturale. A fost și un excelent fundamentator al unor concepte, atât teoretice, cât și pragmatice, cu implicații majore în producția și gestionarea durabilă a pădurilor din țara noastră.

Opera sa științifică însumează circa 125 de titluri de articole, monografii, capitole din tratate, publicate în țară și nu numai. A fost unul dintre puținii cercetători silvici români cu frecvente apariții în periodice editate în limbi de circulație internațională.

A fost cel care a pus bazele școlii românești de Dendrometrie (disciplină care cuprinde metodele de măsurare a volumului arborilor, n.n.), în 1957. Tot de numele lui se leagă și primele măsuri de organizare amenajistică a teritoriului forestier din țara noastră, în parcele de producție integrate în mari unități silvice.

Produs al școlii de Dendrometrie a fost monumentală sa monografie *Tabele dendrometrice*, apărută în 1957, eliminându-se astfel dependența biometrică a silviculturii românești de literatura de specialitate străină.

În anul 1964, profesorul silvicultor, academician Ion Popescu-Zeletin, împreună cu academicianul Gheorghe Ionescu Șișești (1885 - 1967), eminent agronom, s-a opus vehement defrișării unei enorme suprafețe de pădure din zona de câmpie a țării (350.000 hectare), respectiv zonele împădurite Snagov, Bolintin și Cernica, considerate „pământul verde” al capitalei.

Acest episod dramatic s-a dovedit a fi la vremea respectivă cea dintâi reușită a rațiunii în fața planurilor elaborate de conducerea superioară a Partidului Unic, care era atotputernic și infailibil în țara noastră.

În 1968 a fost chemat la conducerea Institutului de Cercetări Forestiere, iar în 1970 a contribuit la organizarea Academiei Agricole și Silvice. A fost ales membru titular al acestei academii, președinte al Secției de silvicultură și conducător de doctorat.

A devenit membru al Uniunii Internaționale a Institutelor de Cercetare Forestieră. În anul 1970 i-a fost înmănat la Freiburg Premiul internațional „Wilhelm Leopold Pfeil”, fiind singurul savant român deținător al acestei distincții atât de onorante.

Deși a fost pensionat în mod silit, Ion Popescu-Zeletin și-a continuat activitatea de cercetare, al cărei obiectiv final era elaborarea monografiilor *Silvologia pădurilor României*, precum și *Istoria pădurilor și a silviculturii românești*, ambele de mare interes științific. Proiectele însă nu s-au finalizat, fiind întrerupte de moartea prematură a celui care le-a gândit.

Sfârșitul l-a găsit în plin efort creator, în data de 20 mai 1974, la București. De abia împlinise, cu trei luni înainte, vârsta de 67 de ani.

Cu ocazia marcării centenarului nașterii marelui silvicultor, în februarie 2007, la Simpozionul organizat de Academia Română și Academia de Științe Agricole și Silvice s-a propus finalizarea și publicarea celor două lucrări proiectate de Ion Popescu-Zeletin. Tot cu acel prilej s-a mai propus și editarea unui volum *Ion Popescu-Zeletin. Opere alese*.

Moștenirea lui Ion Popescu-Zeletin este bogată și poate da încă roade, până nu este prea târziu. Marele silvicultor a emis idei importante, trainice, precum „zonarea

funcțională a pădurilor”, „silvicultura funcțional-diferențiată” sau „amenajament funcțional”, prin care a anticipat conceptul actual de „silvicultură cu funcții multiple”

În istoria silviculturii românești, Ion Popescu-Zeletin rămâne fondatorul școlilor naționale de biometrie forestieră și amenajament. Pentru cei din domeniul silviculturii, Ion Popescu-Zeletin nu este doar un contemporan ..., ci și un autentic și important model. De aici datorita celor de azi și a celor de mâine față de moștenirea sa, datorita de a apăra valorile fundamentale a amenajamentului românesc, de a opri distrugerea ultimelor păduri din munții noștri, care s-au golit cu o repeziciune și o samavolnicie ce a depășit „epoca Sovromurilor” Cei care merg în pădure cu securea în mână pentru a tăia un copac să-și amintească ruga țăranului din Maramureș, înainte de a tăia un copac: „Pădure, pădure, iartă-mă de secure”. Să nu tai un copac fără a planta doi-trei puieti, conform principiului „să nu dărâmi (distrugi) până nu construiești”.

Emil Condurachi

(1912–1987)

El ce avea să devină la maturitate, după îndelungate studii universitare din țară și străinătate, unul dintre marii arheologi români ai secolului al XX-lea, Emil Condurachi, era fiul notarului primăriei din Șurănești (actualmente satul Emil Racoviță, comuna Dănești, județul Vaslui), Andrei Condurachi.

Fiul Vandeii, soția lui Andrei, s-a născut în data de 3 ianuarie 1912, în comuna Scânteia, care în aceea vreme era situată în județul Vaslui, la nici cinci kilometri sud-vest de comuna Tăcuta.

Micul Emil, împreună cu părinții, locuia în Șurănești, unde a făcut primele patru clase elementare la școala de stat comună.

Dovedindu-se sânguincios la învățătură, și-a continuat școlarizarea la Iași, ca elev al Liceului Internat „Costache Negruzzi”, special creat pentru băieții proveniți din familii de intelectuali din mediul rural.

În perioada cuprinsă între anii 1923 - 1929 a efectuat atât cursul gimnazial, cât și liceal, obținând diploma de bacalaureat la etatea de 17 ani.

Ajutat financiar de părinți, a avut posibilitatea să devină student la Universitatea din Iași, în toamna anului 1929, în cadrul *Facultății de Litere și Filosofie*. An de an a promovat examenele cu note maxime.

În 1932, la etatea de 20 de ani, și-a susținut examenul de licență, fiind reținut ca asistent la Catedra de Arheologie a facultății pe care o absolvise. A fost remarcat de profesorii săi, Ilie Minea (1881 - 1943) care predase Istoria României și Orest Tafrali (1876 - 1937) istoric de artă, membru corespondent al Academiei Române din 1936.

După doi ani de la absolvirea facultății din Iași (în anul 1932) și-a continuat pregătirea la nivel superior în domeniul istoriei antice în cadrul Școlii Române din Roma, instituție întemeiată de savantul academician Vasile Pârvan. În capitala statului italian și-a susținut teza de doctorat în 1938, având ca temă prezentarea bazilicilor creștine din Ilirycum (fosta provincie a Imperiului Roman situată pe malul răsăritean al Mării Adriatice, n.n.).

Nu a revenit în țară, deoarece obținuse prin concurs o bursă de studii în Franța. În localitatea Fontenay-aux-Roses, sub organizarea și inițiativa savantului academician Nicolae Iorga (1871 - 1940), se constituise instituția de ordin superior denumită Casa Română. În perioada 1938-1939 a audiat cursurile unor profesori renumiți în cunoașterea istoriei europene atât la renumita universitate Sorbonne din Paris, cât și la Școala Practică de Studii Înalte, tot din capitala Franței.

În țară, a fost încadrat încă din anul 1932 la Universitatea din Iași, unde a parcurs gradele didactice, de la asistent până la situația de șef al catedrei de Arheologie. A mai funcționat apoi timp de 7 ani, începând din 1940, în grupul profesoral de la Școala Superioară de Arhivistică, iar din 1947 s-a stabilit în București. A ajuns, succesiv, profesor titular de Istorie Veche și Arheologie și șef al catedrelor de Istorie Veche și Istorie Antică Universală, la Universitatea din București.

Ales decan al Facultății de Istorie, a condus bunul mers al acesteia în perioada 1949 - 1950.

Pentru prodigioasa-i activitate științifică, a fost ales în data de 2 noiembrie 1948 membru corespondent al Academiei Române, iar în 2 iulie (la etatea de 43 de ani) membru titular al acestui for cultural-științific suprem al țării noastre.

Din 1956 și până în 1970 a fost instalat ca director al Institutului de Arheologie și al Muzeului de Antichități din București, post deosebit de important, din care a dirijat desfășurarea cercetărilor arheologice de pe întregul cuprins al României.

Nu trebuie uitat nici faptul că, după încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial, activitățile științifice, în general, și științelor sociale în mod special, radical modificate față de perioada de timp dintre cele două conflagrații mondiale, din cauza conjuncturii politice și a ariei teritoriale a Republicii Populare Române.

În pofida faptului că din august 1944 a intrat în război alături de Națiunile Unite, luptând până la capitularea fără condiții a celui de-al treilea Reich german, România nu a fost scutită de foarte serioase pierderi teritoriale. Dacă până în 1940 țara noastră avea suprafața de 294.000 km², după 1945 au intrat în granițele Uniunii Sovietice și ale Bulgariei nu mai puțin de 56.500 km² (echivalentul județelor actuale Alba, Arad, Argeș, Bacău, Bihor, Bistrița, Brașov, Brăila și Botoșani, evident cu populația aferentă, n.n.).

În plus, s-a modificat organizarea administrativ-teritorială prin înlocuirea divizării în județe cu aceea în regiuni ce se compuneau din raioane, situație care dăinuise până la 1 iulie 1971.

Aceste transformări (la care s-au adăugat și altele pe care nu este cazul a le mai enunța, n.n.) au făcut ca și instituțiile de știință și cultură să fie modificate potrivit cu

noile stări de lucruri. La respectivele transformări inerente, un rol considerabil l-a avut și profesorul academician Emil Condurachi.

Amintim, bunăoară, reînființarea Institutului de Arheologie din București, începerea editării periodicelor de specialitate „Studii și cercetări de Istorie Veche”, precum și crearea unei noi serii a anuarului arheologic „Dacia” (al cărui fondator a fost savantul Vasile Pârvan, vezi în acest volum), publicat în limbi de circulație internațională.

Începând din anul 1956, pe lângă funcția de director al Institutului de Arheologie Emil Condurachi a mai efectuat și activitatea de redactor responsabil al celor două periodice de istorie antică mai sus-menționate.

A decedat la data de 16 august 1987, la București.

Ioan Iak Rene Iuvara

(1913–1996)

S-a născut într-o familie de intelectuali, în data de 15 ianuarie 1913 la București. Pe când trebuia să înceapă școala primară, familia sa s-a refugiat în Moldova, deoarece partea sudică a României a fost ocupată de armata germană, în cursul Primului Război Mondial.

În 1919 intră în prima clasă la Școala primară nr. 1 din Bârlad, oraș în care se stabiliseră părinții săi. În acest important centru urban al actualului județ Vaslui, în anul 1923, a devenit elev al cursului gimnazial din cunoscutul liceu „Gheorghe Roșca Codreanu”, în cadrul căruia a mai efectuat două dintre cele patru clase ale cursului superior.

În anul 1928 a revenit la București, unde a absolvit și a promovat examenul de bacalaureat la liceul „Spiru Haret”, fiind clasificat primul (1930).

Timp de 6 ani, până în 1936, a urmat cursurile Facultății de Medicină din Capitală, angajându-se, în 1933, *preparator benevol* la Institutul de Anatomie și Embriologie din București.

În urma mai multor concursuri date și câștigate, a fost numit *extern* al Eforiei Spitalelor Civile (1933 - 1935) și apoi *intern* în 1935.

După examenul de licență, în 1936, a intrat în învățământul superior ca prepa-

rator la Catedra de Anatomie. Din 1 aprilie este promovat asistent.

În 1938 a devenit doctor în medicină și chirurgie la Facultatea de Medicină din București.

Din 1939 până în 1948 a funcționat ca asistent la Clinica Chirurgicală I la cunoscutul spital bucureștean „Colțea”

A fost profesor titular, din 1967, și profesor consultant la Clinica Chirurgicală a spitalului „Dr. I. Cantacuzino”, depunând o muncă intensă pentru construirea unei secții de terapie intensivă, a unui bloc operator cu trei săli de operații, laboratoare și paturi, pentru dotarea clinicii cu aparatură chirurgicală modernă ș.a.

A fost literalmente un creator de școală de chirurgie.

S-a evidențiat în mod deosebit printr-o activitate științifică în domeniul chirurgiei viscerale a etajului superior al abdomenului, a cicatrizării suturilor intestinale.

Are întâietatea în medicina românească în ceea ce privește tratamentul chirurgical al miasteniei, care înainte de el era considerată maladie nevindecabilă.

A reușit, tot în premieră medicală națională, să pună la punct metodologia chirurgiei glandei tiroide, având la activ cel mai mare număr de vindecări pe plan mondial.

A publicat, în țară și în străinătate, 14 tehnici chirurgicale și a creat împreună cu echipa de medici pe care o conducea originale piese de aparatură medicală.

Prodigioasa-i activitate științifică este înfățișată prin cele aproape 300 de cărți, studii, articole, rapoarte, apărute în intervalul a peste 40 de ani, lucrări utilizabile și în prezent în facultățile de medicină din țara noastră și nu numai.

Este posesor a trei certificate de inovații, documente emise și parafate în anii 1953, 1955 și 1963.

În 25 februarie 1964 a devenit *doctor docent*, în 1969 era numit *profesor titular*, iar din 1973 devine *șef de catedră*.

A venit și recunoașterea pe plan internațional a valorii sale înalt profesionale, fiind numit membru titular al mai multor societăți medicale: „Societatea internațională de chirurgie”; „Societatea europeană de chirurgie cardio-vasculară”; „Societatea Chirurgilor din Paris”; „Societatea italiană de Chirurgie”; „Societatea de Chirurgie din București”, ș.a.

Poate că în amintirea anilor de școlarizare din Bârlad, la cea de-a II-a ediție a „Zilelor medicale” din cadrul „Zilelor culturii bărlădene”, din data de 17 mai 1975, pe când avea deja 62 de ani, a prezentat comunicarea *Probleme de diagnostic și tratament în ileusul biliar*, aceasta fiind, după câte cunoaștem, ultima prezentă a sa în Bârlad.

A avut un număr considerabil de invitații la foarte importantele congrese internaționale de medicină, la care a prezentat în plen comunicări audiate la cel mai înalt grad de interes de către participanți, care erau realitate somităti medicale în statele de proveniență. El însuși a depus mari eforturi pentru a se organiza astfel de sesiuni medicale internaționale și în România, la București, adunând în Capitală elita medicinei mapamondului.

A luat parte la Congresul internațional de Chirurgie, Philadelphia (1965); la Congresul Uniunii Medicale Balcanice, Atena (1966); la Primul congres de gastroenterologie, Opatija, Serbia (1967); la Al XII-lea congres internațional de Chirurgie, București (1968) ; la Congresul internațional de Gastroenterologic, Praga (1968); la

Congresul Uniunii Medicale Balcanice, Istanbul (1968); la Congresul Societății israeliene de chirurgie, Ierusalim (1968) etc.

A efectuat și o seamă de călătorii de documentare și schimb de experiență la Moscova (1967), la New York (1969), la Atena (1969) și în mai multe centre medicale din Franța și din Anglia (în perioada mai-iunie 1973).

A mai fost invitat, dar nu a luat parte, la Congresul al III-lea Mondial de Chirurgie, Chicago (1974).

Articole de specialitate i-au fost publicate în foarte prestigioase periodice, ca de exemplu: „British Medical Journal”; „Wiener Medizinische Wochenschrift”; „Bulletin de Mémoires de la Société française de chirurgie”; „Acta endocrineologica”; „Lyon chirurgical”; „Zentralblatt für Chirurgie”; „Hirurgia” - Moskva; „Urologia” - Moskva; „Archives des maladies de l'appareil digestif”; „La chirurgie Gastroenterologica”; „Archives de l'Union Médicale Balkanique”; „Surgery Gynec. Obst” (S.U.A.); „Tribuna Medica” (Spania) ș.a.

În țară, a publicat în toate revistele de profil medical.

Se vehiculează detaliul că în lunga sa carieră medicală a efectuat circa 46.000 de operații.

Din nostalgie pentru anii tinereții, în iunie 1975 a publicat în revista „Flacăra” un articol de suflet despre orașul Bârlad, *Orașul acesta ar fi ca un om cu care-ți face plăcere să stai de vorbă.*

Profesorul Juvara era mereu implicat în multiple ramuri ale științei care se lupta cu cel mai înverșunat dușman al omenirii - moartea. Cei care l-au cunoscut îndeaproape au spus despre el că în nici o chestiune nu a folosit propoziția: „Asta nu mă interesează”. Orice se discuta în preajma sa îi trezea atenția, asculta, puneă întrebări, facea remarci sau dădea direct sfaturi la care cei implicați nici nu se gândiseră.

Acolo unde toți ceilalți colegi de breaslă ridicau neputincioși din umeri, ilustrul profesor Juvara venea și spunea: „Ba da, se poate”. Și se putea, fiindcă el muncea așa cum respira, fără efort vizibil, citind, scriind, gândind, astfel încât ziua sa de lucru era foarte aproape de 24 de ore.

Cu acest fel de viață nu era doar incomod pentru mulți, ci era de-a dreptul frustrant. Era, succint spus, o persoană incomodă ... Imposibil de ocolit ... Imposibil de ignorat.

La etatea de 79 de ani, în 10 noiembrie 1992, i s-a acordat titlatura de membru de onoare al Academiei Române.

După 4 ani, în 18 februarie 1996, a încetat din viață la București.

Bibliografie selectivă

Dr. Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866-2003* - Dicționar, București, 2003;

Lucian Predescu, *Enciclopedia României*, București, 1999 (ediție anastatică);

Ioan Ivanici, Paraschiv Marcu, *Nemuritorii academicieni români*, București, 1994;

* * , „Academica” (seriile veche și nouă);

* * , *Personalități românești ale științelor naturii și tehnicii*. Dicționar, București, 1982;

* * , *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (Institutul de Lingvistică, Istorie literară și Folclor al Universității „Al. I. Cuza”, Iași), București, 1979;

Marian Papahagi, Aurel Sasu, *Dicționarul scriitorilor români*, București, 2002;

Liviu Mărghită, *O sută de oameni celebri*, București, 1997;

Traian Nicola, *Valori spirituale tutovene*, vol.I- VI, Editura Sfera, Bârlad, 2004;

Traian Nicola, *Valori spirituale vasluiene*, vol.I-II, Editura Odeon, 2001.

Notă:

Întrucât acest volum este o lucrare de popularizare considerăm că nu este necesară precizarea fondurilor arhivistice cercetate (deoarece arhivele nu sunt accesibile unor cercuri largi de cititori).

Ioan Mancaș

S-a născut în data de 20 iulie, anul 1951, în municipiul Bârlad, județul Vaslui. Școlarizarea a început-o în anul 1958 la Școala generală nr. 4, azi „Tudor Pamfile”, din orașul natal. Tot acolo a urmat Liceul „Gh. Gheorghiu Dej”, azi „M. Eminescu”, obținând diploma de bacalaureat în 1970.

Studii superioare a efectuat la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, urmând Facultatea de Istorie - Filozofie în intervalul 1970-1974.

După o scurtă perioadă de profesorat la școala din satul Sălceni, comuna Tutova - jud. Vaslui, a devenit muzeograf (1974) la Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” - Vaslui, al cărui director a fost numit în anul 1988.

Pe lângă activitatea de coordonare a instituției, a elaborat și publicat o serie cuprinzătoare de studii și articole care au fost incluse în anuarele muzeelor din Bacău, Bârlad, Huși, Iași, Suceava, Vaslui și în „Revista Muzeelor” (București).

În presa locală centrală a inserat câteva zeci de contribuții referitoare la viețile și creațiile unor personalități originare din Moldova.

Este fondatorul revistei „Acta Moldaviae Meridionalis”, periodic ajuns la al 27-lea număr. Din 1976 organizează la muzeul din Vaslui sesiuni științifice anuale la care participă muzeografi și cercetători ai institutelor Academiei Române.

Este posesor al diplomei de absolvire a cursului special de Muzeologie și management cultural efectuat în 1994 la Copenhaga (sub egida Comunității Europene).

În anul 2007, profesorul Ioan Mancaș a fost ales membru titular în Divizia Istoria Științei (Comitetul Român pentru Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii (CRIFST), al Academiei Române).

Academicieni ai județului Vaslui

Cu speranța că acest cuprinzător evantai al biografiilor membrilor Academiei Române care au pornit pe căile înalte ale științelor și artelor de pe băncile liceelor din actualul județ Vaslui, va constitui un imbold pentru alți istorici, filologi, teologi, filosofi și alte categorii de intelectuali de a elabora în viitor monografii mai ample despre iluștrii savanți, plecați din școli secundare ale Moldovei meridionale ca adevărați soli ai culturii, științelor, artelor din România, oferim cu dragoste de adevăr, spre lecturare, în județ și în țară, această remarcabilă realizare de nivel grafic european, volumul *Academicieni ai județului Vaslui*.

Avem ferma convingere că prin bogăția conținutului în date inedite despre savanții prezentați în paginile acestei cărți ea va fi atât pentru tineri, cât și pentru maturi și vârstnici, un bun și fericit prilej de a se bucura de o lectură pe cât de instructivă și benefică, pe atât de atractivă.

Inginer Vasile Mihalache
Președintele Consiliului Județean Vaslui

ISBN 978-606-8115-18-4